

**TANSU ÇİLLER'İN SİYASİ MÜCADELESİ
BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE KADIN
SİYASİ HAREKETİ VE BASININ TAVRI**

Selcan ASLAN

**Yüksek Lisans Tezi
Gazetecilik Anabilim Dalı
Prof. Dr. Hakan TEMİZTÜRK
2020
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI**

Selcan ASLAN

**TANSU ÇİLLER'İN SİYASİ MÜCADELESİ BAĞLAMINDA
TÜRKİYE'DE KADIN SİYASİ HAREKETİ VE BASININ TAVRI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Hakan TEMİZTÜRK**

ERZURUM – 2020

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Hakan TEMİZTÜRK danışmanlığında, Selcan ASLAN tarafından hazırlanan bu çalışma 17/01/2020 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Genel Gazetecilik Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Hakan TEMİZTÜRK

İmza:

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Abdulsemet GÜNEK

İmza:

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Etem ZİNDEREN

İmza:

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR DİZİNİ	V
RESİMLER DİZİNİ	VI
TABLolar DİZİNİ	VII
ÖNSÖZ.....	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASİ YAŞAMDA KADIN

1.1. SİYASET NEDİR?	3
1.1.1. Kadının Siyasetteki Yeri	5
1.1.2. Siyasal Temsilci Olarak Kadın	7
1.2. TÜRKİYE’DE KADIN ve SİYASET	8
1.2.1. Osmanlı’da Kadın ve Siyaset	8
1.2.2. Cumhuriyet Döneminde Kadın	22
1.2.2.1. 1934’e Kadar	22
1.2.2.2. 1934 Sonrası	29
1.2.2.3. Kadının Siyasette Yükselişi: 1980’ler	35

İKİNCİ BÖLÜM

İLK KADIN SİYASİ LİDER: TANSU ÇİLLER

2.1. TANSU ÇİLLER’İN HAYATI	38
2.2. TANSU ÇİLLER’İN SİYASİ MÜCADELESİ.....	39
2.1.1. Süleyman Demirel ile Tanışması	40
2.1.2. Tansu Çiller’in Siyasete Girişi	41
2.1.3. Tansu Çiller’in Genel Başkan ve Başbakan Oluşu	41
2.1.4. Medya ve Tansu Çiller	43
2.1.5. Tansu Çiller’in Başbakanlığı.....	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASINDA ÇİLLER: HÜRRİYET, CUMHURİYET ve TÜRKİYE

GAZETELERİNDE ÇİLLER HABERLERİ

3.1. ÇALIŞMA METODOLOJİSİ	47
3.1.1. Araştırma Konusu	47
3.1.2. Araştırmanın Amacı	48
3.1.3. Araştırmanın Kapsamı.....	48
3.1.4. Araştırmanın Önemi	48
3.1.5. Araştırma Yöntemi	49
3.1.6. Araştırma Sınırlılıkları	50
3.1.7. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	50
3.1.8. Araştırma Bulguları.....	50
3.2. HÜRRİYET GAZETESİ'NDE ÇİLLER HABERLERİ.....	52
3.2.1. Haber Başlıklarında Çiller.....	52
3.2.2. Haber Spotları	54
3.2.3. Haber Metinleri	56
3.2.4. Haber Görselleri	58
3.3. CUMHURİYET GAZETESİ'NDE ÇİLLER.....	65
3.3.1. Haber Başlıkları.....	65
3.3.2. Haber Spotları	66
3.3.3. Haber Metinleri	68
3.3.4. Haber Görselleri	70
3.4. TÜRKİYE GAZETESİ'NDE ÇİLLER	75
3.4.1. Haber Başlıkları.....	75
3.4.2. Haber Spotları	76
3.4.3. Haber Metinleri	78
3.4.4. Haber Görselleri	80
SONUÇ.....	84
KAYNAKÇA	88
ÖZGEÇMİŞ.....	92

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TANSU ÇİLLER'İN SİYASİ MÜCADELESİ BAĞLAMINDA
TÜRKİYE'DE KADIN SİYASİ HAREKETİ VE BASININ TAVRI

Selcan ASLAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hakan TEMİZTÜRK

2020, 92 sayfa

Jüri: Prof. Dr. Hakan TEMİZTÜRK

Dr. Öğr. Üyesi Abdulsemet GÜNEK

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Etem ZİNDEREN

Türk tarihi boyunca kadın ve erkeklerin alanları, insanların yaşadığı coğrafi konum ve içinde bulundukları ortamın etkisiyle şekillenmiştir. Türk kadını, saygınlık ve değer açısından, birçok ülkeye kıyasla daha iyi konumda olmuştur. Aile ve ev içindeki rolünün yanı sıra, siyasal yaşamın içine de dâhil olmuştur. Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna kadar süren bu durum imparatorluğun genişlemesine zıt olarak değişmeye başlamıştır. Osmanlı'da erkek egemen bir devlet anlayışı hüküm sürmüştür. Kadınlar, ev içindeki rollerle sınırlandırılarak ikinci plana itilmiş ve dış dünyaya kapatılmıştır. Toplumsal alanda yer almayan kadınlar, Osmanlı'nın son döneminde kendi hakları için mücadele etmeye başlamıştır. Kadınlar, bu dönemde bazı haklar elde etmiş olmasına rağmen, dış dünyaya tam manasıyla açılmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte kadınlar, yıllardır verdikleri mücadele sonunda sosyal ve siyasal haklarını kazanmışlardır. Siyasete girmekte tereddüt etmeyen Türk kadını, kısa sürede muhtar, belediye başkanı, milletvekili ve bakan olmuştur. Bu süreç, 1993 yılında Tansu Çiller'in başbakan olmasıyla zirvesine ulaşmıştır. Çiller'in önce milletvekili, sonra bakan ve en son olarak da DYP Genel Başkanı ve Başbakan olması, Türk siyasi hayatı açısından olduğu kadar Türk basını açısından da önemli ve ilginç bir durum olmuştur.

Tansu Çiller'in siyaset alanında erkek çoğunluğun karşısında tek kadın lider olması ve Türkiye'nin ilk kadın başbakanı olması sebebiyle bu çalışma ele alınmıştır. Çalışmada incelenmeye tabi tutulan Hürriyet, Cumhuriyet ve Türkiye gazetesindeki Çiller haberleri; haber başlığı, spot, metin ve görsel olmak üzere dört kategoriye ayrılmıştır. Haber başlığı, spot ve metinler söylem çözümleme yöntemi, görseller ise göstergebilimsel yöntemle incelenmiştir. Çiller'in siyasetteki başarısı/yükselişi siyasi rakipleri kadar muhalif basın tarafından da yer yer alaya alınmış, eylemleri yerine kadınlığı, sarışınlığı, gafları öne çıkarılmıştır. Buna karşılık Çiller'i destekleyen medya organları ve gazetecilerin de zaman zaman övgüde ölçüyü kaçırdığı bulgularına rastlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyaset, kadın, Tansu Çiller, basın

ABSTRACT**MASTER THESIS****WOMAN POLITICAL MOVEMENT AND PRESS ATTITUDE IN TURKEY IN
THE CONTEX OF TANSU CILLER'S POLITICAL STRUGGLE****Selcan ASLAN****Advisor: Prof. Dr. Hakan TEMİZTÜRK****2020, 92 pages****Jury: Prof. Dr. Hakan TEMİZTÜRK****Assist. Prof. Dr. Abdülsemet GÜNEK****Assist. Prof. Dr. İbrahim Etem ZİNDEREN**

During the Turkish history, the field of both men and women is formed because of geographical location and environment that people live. Turkish women is better in terms of prestige and moral than lots of countries. Along with her family and home status, she is also included in political life. The situation lasting until the foundation of Ottoman state began to change in contrast to the expansion of empire. Male-dominant state understanding (Androcracy) prevailed in Ottoman Empire. Women limited with household were taken a backseat and detached from society. Women not being able to take part in society, started to struggle for their own rights in the last period of Ottoman. Although women had some rights in this period, they couldn't open up to the world entirely. Women with the foundation of Republic of Turkey have won social and political rights at the end of their struggle for years. Turkish women, not having hesitate to enter politics, became headman, Mayor, Deputy and Minister in a short time. This period peaked up when Tansu Ciller became president in 1993. Firstly, her (Ciller) being a deputy then a minister and lastly DYP leader and Prime Minister has been an important and interesting situation in terms of both.

This study was dealt with because Mrs Ciller was the only female leader and the first female Prime Minister against the Turkish male majority in the field of politics. The News about Mrs Ciller in *Hurriyet*, *Cumhuriyet* and *Türkiye* newspaper, which was subject to examination in this study; divided into four categories as news headlines, spot, text and visual. News headlines, spot, texts were examined by means of discourse analysis method and visuals were examined by semiotic method. The success/rise of Mrs Ciller in Politics was occasionally mocked by opposing press as well as her political rivals, by emphasizing her femininity, her being blonde and her blunders instead of her actions. On the other hand, it was noted that the media and journalists, supporting Mrs Ciller occasionally went overboard with their praise.

Keywords: Politics, Women, Tansu Çiller, Press

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
AYM	: Anayasa Mahkemesi
CHP	: Cumhuriyet Halk partisi
DYP	: Doğru Yol Partisi
MDP	: Milliyetçi Demokrasi Partisi
SHP	: Sosyaldemokrat Halkçı Parti
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TV	: Televizyon
vs	: vesaire

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1.	59
Resim 2.	59
Resim 3.	60
Resim 4.	60
Resim 5.	61
Resim 6.	61
Resim 7.	62
Resim 8.	62
Resim 9.	63
Resim 10.	63
Resim 11.	64
Resim 12.	64
Resim 13.	71
Resim 14.	71
Resim 15.	72
Resim 16.	72
Resim 17.	73
Resim 18.	73
Resim 19.	74
Resim 20.	74
Resim 21.	80
Resim 22.	81
Resim 23.	81
Resim 24.	82
Resim 25.	82
Resim 26.	83
Resim 27.	83

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. 1935-1939 TBMM 5. Dönem Kadın Milletvekilleri	32
Tablo 1.2. 1935-2011 TBMM Milletvekili Temsil Oranları	37
Tablo 3.1. Hürriyet, Cumhuriyet ve Türkiye Gazetelerinin Haber Başlıkları.....	51

ÖNSÖZ

Bir toplumu ayakta tutan en önemli yapı ailedir. Kadın ise toplumun ayakta kalmasını sağlayan ve ailenin en önemli ferdidir. Türk Kadını toplumda statü kazanmak için yıllarca mücadele vermiş ve bu mücadelesini Cumhuriyet’le birlikte kazanmıştır. Hayatın her alanında başarılı olmaya çalışan kadın, siyasal alanda da gelebileceği en üst noktalara gelmiştir. Türkiye’de siyasetin zirve noktasına ulaşan ve ilk kadın başbakan olan Tansu Çiller, tüm kadınlara örnek olmuş ve onlarca kadın Çiller gibi yüksek mevkilere gelmek için çabalamışlardır. Tansu Çiller, Türkiye’de bir ilki gerçekleştirmiş ve erkekleri arkasında bırakarak lider olmayı başarmıştır. Tansu Çiller’in bir kadın olarak, akademik kariyeri ve siyasetteki başarıları ile devletin zirvesinde yer almış olması Türkiye’de kadınlara çok farklı bakış açıları kazandırmıştır. Bu çalışma ile Türk kadınlarının siyasi yaşam hayatı araştırılmış ve örnek bir lider olan Tansu Çiller’in siyasi hayatından bir bölüm sunulmuştur.

Çalışma sürecinde bilimsel tenkit ve tavsiyelerde bulunarak yardımcı olan değerli hocam Hakan TEMİZTÜRK’e, bugünlere gelmemde en çok emeği geçen ve çalışma sürecinde her zaman dua ve destekleriyle yanımda olan değerli babam Enver UĞAN ve annem Emine UĞAN’a, çalışma boyunca en çok yardıma ihtiyacım olduğu anlarda hiç düşünmeden yanımda olan, yardım ve manevi desteklerini gösteren değerli kardeşlerim Emre UĞAN ve Hülya UĞAN TÜRKEZ’e, eniştem İbrahim TÜRKEZ’e, çalışma sürecinde, gecesi ve gündüzüyle her an yanımda olan kızım Zeynep Gülşah ASLAN’a, çalışmada katkılarını esirgemeyen eşim Abdurrahim ASLAN’a ve arkadaşlarım Nurgül AKYEL, Burcu ŞENEL’e katkı ve desteklerinden dolayı şükranlarımı sunuyorum.

Erzurum-2020

Selcan ASLAN

GİRİŞ

Kadınların siyasi yaşama dâhil olmaya başladıkları zamandan itibaren, siyasette temsil edilmeleri her zaman tartışma konusu olmuştur. Türk toplumunda, erkek egemen yapı içinde bulunan kadınların, hak ve özgürlükleri kısıtlanmış ve bu nedenle siyasi alanda kadınlara pek fırsat verilmemiştir. Kadınlar, Cumhuriyet'in ilanından sonra sosyal ve siyasi alanda birçok hak kazanmasına ve erkeklerle eşit haklara sahip olmasına rağmen, her zaman geri planda kalmışlardır. Bunu siyasi alanda daha açık bir şekilde görmek mümkündür. Çünkü kadınların seçme ve seçilme hakkının verildiği yıllardan itibaren siyaset yaşamına katıldıkları ve siyasette aktif oldukları çok görülmemiştir. Bu durum, Türk toplumunun yaşam tarzındaki örf, adet ve geleneklere uyma zorunluluğundan ve farklı görüşteki siyasi partilerin ideolojilerine varana kadar birçok sebeple açıklanabilir. Türkiye'de siyaset alanındaki en büyük sorun ise erkeklerin, kadınları kendilerinden daha yüksek bir konumda görmek istememeleridir. Çünkü erkek hâkimiyetinin olduğu alanlarda kadınların varlığı ya kısıtlanmakta ya da imkânsız hale getirilmektedir.

Türkiye'de erkek egemenliği engelini aşan birçok kadın, sosyal ve siyasi alan olmak üzere, birçok alanda kendi sınırlılıkları aşıp, gelebileceği en yüksek statüye gelmiştir. Tansu Çiller bir kadın olarak, erkek egemen toplum içerisinde erkek rakiplerinin arasından galip çıkmış ve Doğru Yol Partisi'nin lideri olmuştur. Siyaset hayatına genç yaşında, akademik eğitimini tamamlamış olarak giren ve siyasetin zirvesine çıkan ilk kadın Tansu Çiller olmuştur. Siyasete girmesinin ardından kısa bir süre sonra erkekler arasında sivriliş üst mevkilere gelmeyi başaran Çiller'in Türkiye'de ilk kadın başbakan olması, Türkiye'nin diğer dış ülkelerdeki demokratik görünümünü olumlu anlamda değiştirmiştir. 1990'da siyasete giren Tansu Çiller, siyaset hayatının üçüncü yılında başbakan olmayı başarmış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın başbakanı unvanını kazanmıştır. Bunun üzerine kadınlar için imkânsız denilen noktaya gelmek, Çiller'den sonra mümkün hale gelmiştir.

Bu kapsamda ulusal yayın yapan Hürriyet, Cumhuriyet ve Türkiye gazetelerinin 1993 ve 1996 yılları arasındaki seçilen haber örnekleri incelenmiştir. Üç bölüm halinde hazırlanan çalışmanın bölüm içerikleri şu şekildedir:

Birinci bölümde, siyaset ve politika kavramları açıklanmış ve kavramlar hakkında açıklama ve bilgilere yer verilmiştir. Kadının Siyasetteki Yeri ile Siyasal Temsilci Olarak Kadın, konuları ele alınmış ve konu hakkında bilgi verilmiştir. Türkiye’de Kadın ve Siyaset konusu iki ayrı konu olan Osmanlı’da Kadın ve Siyaset ile Cumhuriyet Döneminde Kadın ve Siyaset olarak sunulmuş ve konular hakkında detaylı açıklamalar yapılmıştır.

İkinci bölümde, İlk Kadın Siyasi Lider Tansu Çiller’in, Biyografisi ve Siyasi Mücadelesi hakkında bilgilere yer verilerek açıklamalar yapılmıştır.

Üçüncü bölümde, Tansu Çiller’in siyasete girdikten sonraki süreçte, başbakanlık dönemi olan 1993 ve 1996 yıllarındaki haberlerin Hürriyet, Cumhuriyet ve Türkiye gazetelerinde seçilen örnekler dört farklı kategoride olmak üzere haber başlığı, haber spotu, haber metni söylem çözümlemesi yöntemine göre, haber görselleri ise göstergebilimsel yöntemine göre incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASİ YAŞAMDA KADIN

Kadının toplumsal hayatta roller üstlenmesi, etkin/etkili olması ve bu bağlamda siyasi faaliyetlere katılması hem Türkiye’de hem de dünyanın geri kalanında oldukça zorlu bir süreç gerektirmiştir. Erkeğin kontrolünde ve yönlendirmesinde toplumsal hayata dâhil olabilen kadınlar, önce bu durumdan kurtulmanın, kendi başlarına sosyal hayata dâhil olmanın ve “ayakta kalma”nın mücadelesini vermiş, çok daha sonraları bu mücadelenin ileri aşamasını oluşturan siyasetle ilgilenmeye başlamıştır. Kadının siyasi yaşamdaki yeri/rolü başlarda oy hakkını elde etmekle sınırlı kalmıştır. Türkiye’de ve birçok ülkede siyasi yaşamın bundan sonraki aşaması olan seçilme hakkını elde etmesi ancak 20. yüzyılda mümkün olabilmıştır.

1.1. SİYASET NEDİR?

Türk Dil Kurumu sözlüğünde “siyaset” kelimesi şöyle açıklanmaktadır: “Devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayış, Politika” (TDK Türkçe Sözlük).

Başka bir ifadeyle, siyaset: “Kişilerin bir arada topluluk olarak yaşayabilmeleri için gerekli ve ileri sürülen fikirlerin toplamından oluşmaktadır. Devleti yönetmek adına girilen eylemlerin bir topluluğa yönelik hitap edilmesi işlemidir” (sandikgucu.com/politika-ve-siyaset-nedir-secim-ne-demek/).

Politika, toplumda yaşayan insanlar arasında bir çatışma, bir mücadele ve bir kavgadır. İnsanlar, yaradılışları gereği birbirinden farklı düşünür ve bu farklılık sosyal, ekonomik ve kültürel alanda da kendini gösterir. İnsanların yaşam tarzlarındaki bu farklılıklardan dolayı, bir çatışma ortamı oluşmuş ve politika zorunlu hale gelmiştir. Böylece insanlar, politika ile iktidarın ele geçirilmesi ve onun sağladığı imkânlardan yararlanma yoluna gitmişlerdir. Politikanın amacı; toplum bütünlüğünü sağlamak ve insanların yararına olan ‘ortak iyiliği’ gerçekleştirmektir. Bu görüş, siyasal iktidar kavramını geliştirmiştir. Siyasal iktidarın kullanımının söz konusu olduğu yerde, siyasetsiz bir toplum düşünülemez. İktidarın, kimler tarafından, nasıl ve hangi sınırlar içerisinde kullanılacağı daima bir tartışma konusu olmuştur. Seçim sistemi ile bu

belirsizlik ortadan kaldırılmış ve seçim, iktidarı elde etmenin meşru bir yolu olmuştur. Bireyler seçim sistemini kullanarak, seçmenin onayıyla iktidarı kullanma hakkı elde etmiş ve siyasal bir sürecin oluşmasını sağlamıştır. Siyasal sürecin en önemli faktörleri, farklı siyasi görüşlerin ortaya çıkmasıyla olmuştur. Oluşan siyasal rekabet ortamında iktidar, seçimler aracılığıyla belirli aralıklarla el değiştirmiş ve böylece toplumda demokratik bir ortam meydana gelmiştir. Demokrasiyle birlikte, devlet politikalarının şekillenmesi, her vatandaşın eşit haklara sahip olması gibi birçok eşitlik ilkesinin benimsendiği bir politika uygulanmaya başlamıştır (Demir, 2015: 15).

Demokratik toplumlarda, demokrasinin gerektirdiği şartlar sağlanmış ve hayatın her alanında kadın/erkek ayrımının olduğu toplumlar değil, kadın/erkek birlikteliğinin ve eşitliğinin sağlandığı toplumlar oluşmuştur. İslam tarihinde yaşam kuralları şer’i hükümlere göre uygulanmış, herhangi bir cinsiyet ayrımına ya da üstünlüğüne gidilmemiştir. Kadını yücelten ayetler ve hadis-i şeriflerle, kadınlara pozitif ayrımcılık yapılmış ve erkeklerin kadınlardan üstün olmadığı belirtilmiştir. Örneğin; “Cennet annelerin ayağı altındadır.” hadis-i şerifiyle kadınların, İslam dininde ne kadar değerli olduğu açıkça gösterilmiştir. İslam tarihi döneminde kadınların, erkeklerle aynı ortamları paylaştığı, birlikte ticaret yaptığı, hayatın içerisinde daima yer aldığı ve ikinci planda olmadığı görülmüştür. Eski Türklerde, belli çerçeveler dâhilinde demokratik bir yaşamdan söz etmek mümkün olmuş iken, Osmanlı Devleti’nin kurulmasıyla birlikte kadının konumu da değişmeye başlamıştır. Osmanlı’nın, hem Bizans toplumundan etkilenmesi hem de fethettiği ülkelerden getirdiği cariyeler nedeniyle, sarayda harem uygulamasına geçtiği görülmüştür (Altındal, 1994: 28).

Bu durumun olumsuz etkileri sonucu Türk kadını, ikinci plana itilmiş oldu. Osmanlı’nın bu dönemlerinde demokratik bir ortamdan bahsetmek doğru olmayacaktır. Osmanlı’nın kuruluşundan, son dönemlerine kadar olan süreçte kadınlar, sosyal ve siyasal birçok girişimde bulunmuş ve kendi haklarını arama yoluna gitmişlerdir. Ancak Atatürk’ün kurduğu ‘Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ sayesinde kadınlar kamusal ve siyasal alanda kendi yerlerini almaya başlamışlardır.

1.1.1. Kadının Siyasetteki Yeri

Her alanda olduğu gibi siyaset alanında da ülkeden ülkeye, kültürden kültüre farklılıklar görülse de, bütün toplumlarda erkek egemen bir yapı vardır. Kadınlar, gerek ev içindeki rollerde gerekse kamusal ve siyaset alanında daima ikinci planda olmuşlardır. Osmanlı’da birçok hak kazanan kadınlar, Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte tüm siyasi haklarını da kazanmış ve mecliste kadınları temsil etmiştir. Ancak temsil bakımından kadınlar, erkeklerden oldukça geride kalmıştır. Bu durum yalnızca Türkiye’de değil, tüm dünya ülkelerinde böyledir. Siyasi yaşamda kadının yeri ve konumu, erkeklerin konumlarıyla hiçbir zaman eşit olmamıştır. Türkiye’de kadınların, eskiye oranla siyaset alanında gelişme gösterdiği bilinse de, hala istenilen düzeye ulaşamamıştır. Kadınların siyasal yaşama katılımını zorlaştıran sebepleri Gülay Talaslı şu maddelerle açıklamaktadır: *“Kadınların aile sorumlulukları, kadınların siyasete ilgisiz oluşu, politikanın erkek işi olduğuna dair yerleşik inanç, kadınların yeterli ekonomik kaynağa sahip olmaması, siyasal sistemin işleyişi ve kadınların eğitim düzeyinin yetersiz oluşu”* (Talaslı, 1996’dan akt: Demir, 2015: 22).

Kadınların siyasal sistemde yer almamasının birçok sebebi vardır. Bu sebepleri aşmanın en temel ve başlıca ögesi eğitimidir. Eğitim ile kadınlar daha bilinçli bir hale gelir ve bu bilinçle hareket ederek, birçok şey hakkında fikir sahibi olur. Dahası kendi fikrini ortaya koyan bir irade gösterir ve kadının erkeğe olan bağımlılığı ortadan kalkar. Böylece kadınlar, kendilerini geliştirirken, yaşadığı toplumu da geliştirmiş olur. Bir toplumu ayakta tutan en önemli yapı ailedir. Ailenin yapı taşı ise kadındır. Kadının, toplum ve aile içindeki rolü ise toplumun yaşayış tarzına göre şekillenir. Bu durum ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile paralellik göstermektedir. Bu konuda İngiliz düşünür Stuart Miller de şunu ifade etmiştir: *“Bir uygarlığın seviyesini ölçmek isterseniz, derhal kadınlarının hayatına bakınız”* (Yıldız, 2013: 1).

Bir erkeği doğuran da, yetiştiren de kadındır. Böylece kadın, ne kadar eğitimli ve bilinçli olursa yetiştirdiği bireyler sayesinde toplum da o kadar bilinçli bir toplum olur. Aksi halde kadın, geleneksel yaşamın etkilerine maruz kalır ve çocuğunu da aynı şekilde yetiştirir. Bunun sonucunda, kadının birey kabul edilmediği, erkek egemen toplumlar meydana gelir. Eğitim düzeyi yüksek, kendi iradesiyle hareket eden, kendi ekonomik bağımsızlığı olan kadınların yetiştirdiği bireyler sayesinde, kadını ve erkeğiyle gelişmiş

bir toplum meydana gelir. Kadının, geleneksel yaşam tarzındaki aile içindeki rolü ve etkisi, her zaman erkeğin gerisinde kalmıştır. Bu ayrım aile içinde başlayıp, kamusal alan ve devlet yönetimine de yansımıştır. Kadının aile içinde veya kamusal yaşamda nicel ve nitel sınırlılığını belirleyen en önemli faktör ise çalışma hayatının olması ya da çalış(a)mamasıdır. Çeşitli araştırmalar sonucunda kadınların, küçük çocuklarının olması ve bakacak kimsenin olmaması, ev içindeki rolleri veya kamusal alandaki sınırlılığı, kadının çalışma hayatını engellemektedir. Bu da doğrudan veya dolaylı olarak kadının siyasal yaşama katılımını zorlaştırmaktadır. Çalışan kadınların ise, ev kadınlarından daha çok kamusal alan ve siyasal katılımı oldukları görülmektedir. Gösterilen bu nedenler doğrultusunda kadın erkek eşitliğinden söz etmek neredeyse imkânsızdır.

Toplumlarda siyasal katılım ele alındığında, sınırlı sayıda kadının siyasal katılımından söz etmek mümkündür. Bu da kadınların, toplumsal ve siyasal iktidara erkekler kadar sahip olmadığını açıkça göstermektedir. Bu durumun daha önceki yıllara oranla azalmış olduğu görülse de, hala erkek egemen toplumlarda herhangi bir eşitlikten bahsetmek mümkün değildir. Kadınların “eşit” eğitim ve çalışma haklarının olması, kamusal ve siyasal yaşamda daha çok bulunmaları, geleneksel/ataerkil toplumlarda erkek bağımlılığını azaltmaktadır. Bu sayede kadınların yaşamlarındaki rolünün, ev içinden ibaret olmadığı ve diğer alanlarda da var olduğu görülebilir. Kadınların kamusal alandaki görevleri cinsel rol gereği değişmeden devam etmektedir. Bunun göstergesi olarak, kadınlar çalışma alanında öğretmenlik, hemşirelik, siyasal partilerdeki görevleri ya da sivil toplum çalışmalarındaki yardım edici yönleri göz önüne alındığında kadınlar yine aile içinde olduğu gibi kamusal-siyasal yaşam alanında da geleneksel/ataerkil rollerini yeniden ürettikleri görülmektedir (Yaraman, 1999: 20).

Kadınlar çalışsın ya da çalışmasın, hayatın her alanında belirli kıstaslar dâhilinde hareket etmek zorundadırlar. Kadın, kendisine biçilen rol gereği, sınırlarını aşamamakta ve istemeden de olsa erkeğin hâkimiyeti altına girmektedir. Ancak ülkelerin gelişmişlik düzeylerine ve eğitim seviyelerine paralel olarak, bu durum zamanla değişmeye başladı. Böylece hem dünyada hem Türkiye’de, kadınların toplumdaki konumları günden güne gelişme gösterdi ve kadınlar her alanda söz sahibi olmaya başladılar. Çalışan kadınların birçoğu, iş hayatında, kamusal ve siyasal alanda kendisine konulan sınırları aşarak zirveye ulaşmıştır. Cumhuriyet’in ilanından sonra 1933’te seçme hakkı, 1934’te ise

seçme ve seçilme hakkı elde eden kadınlar, siyasi haklarına da zamanla kavuşarak belediye başkanı, milletvekili, bakan ve başbakan oldu.

1.1.2. Siyasal Temsilci Olarak Kadın

Siyasal katılım, toplumun üyesi olan kişilerin siyasi sistem karşısındaki durumunu ve tutumunu belirleyen bir kavramdır. Demokrasinin olduğu ortamlarda siyasi katılımdan söz etmek mümkündür. Herhangi bir ülkedeki rejimin demokratikliği, o ülkenin siyasi katılım olanaklarıyla anlaşılabilir. Burada vurgulanması gereken nokta, ülkedeki her seçmen vatandaşın siyasi katılıma aynı ölçüde katılmaması hususudur. Bu konuda Amerikalı siyasi bilimci R.A. Dahl siyasi katılımın dört boyutta incelenebileceğinden bahsediyor: İlgi, eylem, bilgi ve önemseme. Siyasi olayları izleme derecesi ilgiyi, onlara verilen önem derecesi önemsemeyi, onlarla ilgili olarak sahip olunan veriler bilgiyi ve son olarak siyasi kararları etkilemek için gösterilen çabalar da eylemi göstermektedir (Kışlalı, 2001: 344).

Siyasal katılımın gerçekleşmesi her şeyden önce bilgiyi gerektirir. Çünkü bilgi elde eden insan, bu bilgi sayesinde o konuya ilgi duyar ve git gide önemser. Önemsediği her ne olursa olsun, kişiyi eyleme geçmeye yöneltir. Buradan anlaşıldığı gibi her şey bir bütünün parçaları gibidir. Parçalar oluştuğunda, bütün denilen kavram anlam kazanmaktadır. Siyasi katılım, bireysel ve toplumsal olmak üzere iki açıdan ele alınmaktadır. Bireysel siyasi katılım oy verme davranışı olarak değerlendirilirken, toplumsal siyasi katılım ise bir siyasi partiye üye veya kadroya aday biçiminde değerlendirilen kamusal bir etkinliktir (Yaraman,1999: 11).

Siyasi katılımın oy verme yönüne bakıldığında seçime katılan seçmen cinsiyeti açısından dağılımı ortaya koymak mümkün değildir. Ancak tüm dünyada kadınların erkeklere oranla nicel açıdan daha düşük düzeyde oldukları görülmektedir (Kalaycıoğlu, 1983: 119).

Yaş, cinsiyet, meslek, aile eğitimi, gelir düzeyi, eğitim ve yerleşim biçimi vs. siyasi katılımı bireysel olarak etkilemektedir. Oy kullanma davranışları açısından bakıldığında, araştırmalar neticesinde erkek egemenliğinin kadınlar üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Kadınların, ya eşlerinin ya da aile ve baba baskısı ile oy kullandığı dikkate alınırsa, her alanda olduğu gibi, siyasi yaşamda ve siyasi katılımda da erkek

hâkimiyetinde oldukları karşımıza çıkmaktadır. Böylece erkeğin tercihi ne ise kadının tercihinin de aynı olduğu ortaya çıkmıştır. Kamusal ve siyasal alanda başta olmak üzere her alanda eğitimin önemi büyüktür. Kültür seviyesi yüksek insanlarla, kültür seviyesi düşük insanların bilgi düzeyleri aynı olmayacağından konuya yaklaşımları ve bakış açıları da aynı olmamaktadır (Demir, 2015: 30).

Eğitim, siyasal katılım ile doğru orantılıdır. Eğitimli kişi genelde her alanda bilgi sahibidir ve bu bilgisini siyasal yönde de kullanır. Neyi, nasıl yapması gerektiğini bilir ve ona göre davranır. Bu bilinçle hareket eden kişiler, kendi istekleri doğrultusunda karar verirken, bilinçli olmayanlar ise başkalarına bağımlı olarak karar verir. Siyasal katılımın en önemli özelliği bireyin toplumda daha etkili olmasını sağlamaktır. Örneğin; Kişi, herhangi bir siyasi partide görev alır, üst düzey bir yönetici olur ve böylece toplumda etkinliğini gösterir. Ayrıca siyasal katılım gösterenlerin, kişisel çıkarları gözetildiği ve bu kişilere katıldığı kurumlar tarafından ekonomik olanaklar sağlandığı görülmüştür. Böylece diğer bireyler de siyasal katılıma özendirilmiş ve katılımın daha fazla olması hedeflenmiştir. 19. yüzyılda kadınların hak ve özgürlüklerini elde etmek için başlattıkları mücadele, Cumhuriyet'in ilanı ile sonuçlanmış ve kadınlar tüm siyasi haklarını kazanmıştır. Ancak siyasi haklarını elde eden kadınlar, siyaset alanında yeterince aktif olamamış ve siyasette çok fazla yer almamıştır. Bu durum, çeşitli nedenlerden dolayı siyasi katılımın tam gerçekleşmediğini ortaya çıkarmıştır. Bu nedenler arasında siyasi partilerin, erkek egemenliği yapılanmasıyla kadını ikinci plana atması veya kadınların, eşi, ailesi tarafından baskı görerek siyasete girmelerinin engellenmesi vs. gösterilmiştir.

1.2. TÜRKİYE'DE KADIN ve SİYASET

1.2.1. Osmanlı'da Kadın ve Siyaset

Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından itibaren eski Türk devletlerinin gelenekleri sürdürülmekteydi. Bu dönemde kadınların, eşlerine birçok konuda yardım ettiği ve zaman zaman da eşlerinin yerine söz sahibi olduğu görülmüş ve Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarında padişah eşlerinin, elçi kabul ettiği ve misafir ağırladığı dönemler olmuştur. Daha sonra devletin en güçlü dönemlerinde bu durum değişmeye başlamış ve kadının, devlet yöneticileri tarafından toplumdan uzaklaştırılarak, özgürlüklerinin kısıtlandığı bir sürece girilmiştir. Osmanlı'daki kadınların tümü için aynı şartlar geçerli değildi. Şehirli

ve saray kadınları rahat bir şekilde yaşarken, köylü kadın, hem evde hem de tarlada çalışıp, eşleriyle veya aileleriyle birlikte daima üretici konumda olan kadın olmuştur (Yıldız, 2013: 3-4).

Osmanlı Devleti teokratik bir devlettir ve kadınıla ilgili düzenlemelerde genellikle İslam geleneğinin etkisi vardı. Devleti yönetenler, kadının toplumsal/kamusal alanda görünmelerinin ve birtakım roller üstlenmelerinin dine uygun olmadığını düşünüyorlardı. Ancak gerçekte erkek ve kadın alanı arasında herhangi bir ayrımın olmamış ve toplum içindeki düzenlemelerin, insanların yaşadıkları ortamın etkisiyle şekillenmiştir. Osmanlı nüfus yapısı dikkate alındığında, aile kuralları bakımından geleneksel, İslami değerlerin yaşandığı ve Bizans toplum değerlerinin etkili olduğu bir toplum olduğu görülmektedir. Çünkü Osmanlı Devleti, farklı kültür ve toplulukları bir arada bulunduran bir toplum yapısı teşkil etmekteydi. Farklılıklarına rağmen kadın ve erkek ilişkilerinin yaşam tarzları, keskin olarak birbirinden ayrılmamaktadır. İslam geleneğinin etkisi olduğu bilirse de, kadınların yaşantılarında bunu görmek pek mümkün değildir (Çaha, 2010: 96).

İslam tarihinde kadın/erkek toplumsal olarak her alanda bir arada bulunabilmiştir. Örneğin; Peygamber eşinin ticaretle uğraştığı ve sosyal alanda erkek ve kadınların bir arada olduğu aynı işleri yaptığı dönemler vardır. Bu, İslam değerleri açısından yanlış bir durum değildir. Yine aynı dönemlerde orduyu komuta edecek olan kadınların var olduğu ve İslam'ın belirlediği kurallar dâhilinde, yapılan eylemlerde herhangi bir yasaklamanın söz konusu olmadığı görülmüştür (Çaha, 2010: 97).

İnsanlar, yaşadıkları coğrafyanın ve bulundukları ortamın geleneksel kurallarına göre hareket etmiş ve bu da insanlarda bir yaşam tarzı oluşturmıştır. Müslüman toplumlarda kadın/erkek alanı arasındaki ayrım, bulundukları coğrafi ortamın sosyolojik ve kültürel değerlerine dayanmıştır. Bu durum zamanla değişime uğramış ve devlet, fethettiği topraklara kendi kültürünü götürmüş veya fethettiği ülkenin kültürünü ülkesine getirerek, toplum içinde bir kültür farklılaşması meydana getirmiştir.

Osmanlı Devleti'nin en parlak döneminin yaşandığı zamanlarda, fethedilen ülkelerden cariye kadınlar getirilmiştir. Böylece sayıca çoğalan kadınlar arasında bir sınıflaşma meydana gelmiş ve bu durum erkeğin daha ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Bu durum Osmanlı'da kadının, ikinci plana itildiği bir süreci başlatmıştır. Osmanlı toplumunda kadınların geri planda olması, zamanla kadın/erkek arasında alan ayrımının

olması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Erkeğin alanı, kamusal alan olurken, siyasi otoritenin de tek sahibi haline gelmiştir. Kadının alanı ise, özel yaşamla sınırlandırılarak kamusal alanın dışladığı bir hayatla bütünleştirilmiştir. Zaman ilerledikçe kadına biçilen ev içi rolü de bu şekilde etkin hale getirilmiştir. Kadının, erkeğe göre geri planda olmasının en önemli nedeni ise ekonomideki rolün değişmesi olmuştur. Kadın, evde yalnızca ev işleriyle uğraşırken, erkekler ev geçindirmeye başlamış ve kadının eve kapanması, onu erkeklere karşı toplumsal ve siyasal yaşam rekabetinden uzaklaştırmıştır. Bu durum git gide erkeğin hem toplumda hem de aile içinde konumunu güçlendirmesine neden olmuştur. Böylece ortaya ‘aile reisliği’ kavramı çıkmıştır (Kışlalı, 2001: 100).

Osmanlı’da kadının görevi, evde kocasına, babasına ya da ailesine hizmet etmek, çocuklarını büyütmek ve evin işlerini yapmaktan ibaretti. Kadının, ailede başka herhangi bir söz hakkı ya da faaliyeti yoktu. Üst sınıf kadınlar da, dış dünyayla irtibatı olmayan, devlet işlerinden habersiz, harem içinde yalnızca aile mensuplarıyla görüşen ve eğlenerek vakit geçiren kadınlardı. Böylece kadınlar, evin ya da harem dışındaki hiçbir şeyden haberdar olmamış ve erkek karşısında herhangi bir üstünlük gösterememişti. Erkekler de bu durum üzerine sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomi alanında egemen bir yapıya sahip oldu. Ev içinde her şeyi tekelinde tutan erkek, toplumda da konumunu zamanla güçlendirdi ve otoritenin tek sahibi haline geldi (Çaha, 2010: 98).

Eski Türklerde göçebe hayat yaşanmış ve Osmanlı Devleti’nin kurulmasıyla (1299) birlikte, insanlar yerleşik düzene geçmeye başlamışlardır. Ekonominin tarıma dayalı olması nedeniyle kadın da kırsal alanda tarım ekonomisi içinde yer almıştır. Kadınlar, erkeklerle birlikte tarlada çalışarak eşlerine yardım etmiş ve ev geçimine katkı sağlamışlardır. Daha sonra fetihlerle birlikte İmparatorluk haline gelen Osmanlı’da, devlet örgütlenmesi değişti. Özellikle İstanbul’un fethinden sonra Batı dünyasından ve Bizans toplumundan etkilenen Osmanlı Devleti’nde, yönetici kesim ve kırsal kesim kavramları ortaya çıktı. Kadınların hayatlarında ise büyük bir değişiklik gösteren harem uygulaması başladı. Saray kadınlarının yaşadığı harem hayatı, sadece çocuk yapmak ve ev kadınlığı görevi ile sınırlandırılarak kadınlar, toplumsal yaşamdan uzaklaştırıldı. 16. yüzyıl sonlarına doğru saray geleneği, Osmanlı kadınların yaşamına tamamen girdi ve saraydaki harem uygulaması da zamanla sultan, odalık, cariye vs. gibi bölümlerden oluşan bir kurum haline geldi. Osmanlı Devleti’nde kadın, etnik ve toplumsal yapısı

itibariyle Müslim, gayrimüslim, şehirli, saraylı ve köylü kadın tiplerinden oluşmaktaydı (Altındal, 1994:6).

Daha genel bir ifadeyle ikiye ayırarak değerlendirilmektedir:

1. Saray ve çevresindeki kadınlar
2. Kırsal alandaki emekçi kadınlar

Saray ve çevresindeki kadınlar, padişah-paşa konaklarında süslenip ve gönlünce istediğini yaşayan tam bir tüketici (bu saray kuralları dâhilinde) iken, köylü kadın ise evde veya tarlada sabahtan akşama kadar çalışan ve dışarıdaki hiç bir şeyden haberi olmayan üretici konumunda olmuştur (Altındal, 2004: 84).

Saray kadınları, Osmanlı imparatorluğunun ilk üç asrında pek etkili olamamış, daha sonraları etkisini göstermişti. 16. yüzyılın ikinci yarısından sonra özellikle Valide Sultan'lar ve üst sınıf kadınlar politik bir nitelik kazanmıştı (Yıldız, 2013:6).

Devlet yönetiminde etkili olan ve bazı olaylara karıştıkları bilinen Valide Sultan'lar olmuştur. Çünkü her Valide Sultan, kendi oğlunun padişah olması için uğraş vermiş ve doğrudan olmasa da bu yolla yönetime katılmıştır. Ancak köylü kadın için ise durum hiç değişmemiş, o daima baskı gören, ezilen, horlanan ve toplumu en geriden izleyen kadın olmuştur. (Altındal, 2004: 82).

Osmanlı Devleti'nde yaşayan azınlık kadınların giyim kuşamlarında serbestlik tanınmış, Müslüman tebaaya din öne sürülerek birtakım kısıtlamalar getirilmişti. Bu dönemde azınlık kadınlar, modayı takip etmiş ve Avrupa'dan getirilen tekstil ürünlerini kullanmışlardır. Yeni ve göz alıcı giysiler giyen azınlık kadınlar, İstanbul'daki kadınların da kendilerinden etkilenmelerine neden olmuştur (Çaha, 2010: 99-100).

Bu sosyal değişim, devlet idarecileri ve din adamlarınca hoş karşılanmamıştır. Bunun üzerine padişah bir ferman yayınlayarak üç hususta kadınlara müdahale etmiştir: Kadınların erkeklerle olan ilişkileri, kıyafetleri ve sokakta olan görünüşleri. Pars Tuğlacı, 1725 yılında yayınlanan ve kadınların giyimine dair çıkarılan fermanda yazılanları şöyle belirtmiştir:

“İstanbul, Osmanlı ülkesinin yüz suyudur; ulema, sulaha, üdeba beldesidir. Ahalisinin tabaka tabaka tespit edilmiş kıyafetleri vardır. Hal böyle iken bazı yaramaz avretler, halkı baştan çıkarmak kastiyle sokaklarda süslü püslü gezmeğe, libaslarında türlü türlü bid'atler göstermeğe, kefare avretlerini taklit ederek

serpuşlarında acayip şekiller yapmağa başlamışlar... Bu garip kıyafetler yasaktır. Kadınlar bundan böyle büyük yakalı feracelerle sokağa çıkmayacaklardır. Feracelerinde süs olarak bir parmaktan kalın şerit kullanmayacaklardır. Kadınlar sokaklarda veya mesirelerde yeni çıkma büyük yakalı feracelerle görülürlerse feracelerinin yakaları o anda alenen kesilecektir, uslanmayıp ısrar edenler olursa, ikinci ve üçüncü seferinde yakalanıp taşraya sürgün edileceklerdir.” (Tuğlacı, 1985’ten akt: Çaha, 2010: 100-101).

Bu fermanla birlikte İstanbul’un edep ve ilim başkenti olduğu için çok mühim bir yer olduğu, buradaki kuralların başka hiçbir şehirle kıyaslanmayacak kadar kendine özgü olduğu, özellikle vurgulanmaktadır. Tüm bunların özünde, dinin getirmiş olduğu yaşamı sürdürme arzusu olsa bile, azınlıkların etkisi altına aldığı saraydaki yaşamın, ne denli bu kurallara uyduğu bir tartışma konusudur. Bu konuda Aytunç Altındal’ın kitabında yer verdiği üzere, 18. yüzyılda Osmanlı dönemindeki kadınlarla ilgili izlenimde bulunan İngiltere Büyükelçisinin eşi Lady Mantague’ye göre;

“Osmanlı toplumundaki üst sınıf kadınların yaşantıları komşuya gitmek, hamama gitmek, bol bol masraf etmek ve yeni, süslü püslü kıyafetler giymekten başka bir şey değildi” (Altındal 2004: 79).

Osmanlı’da saray kadınlarına yönelik olan bu uygulamanın köylü kadınlar için uygulanmadığı görülmektedir. Köylü kadın, şehirli kadın kadar hapis değildir. Tarlada-bağda çalışan köylü kadın üretici konumunda olmuş ve her işi erkekle birlikte paylaşmıştır. Köylü kadın, tarım dışında da birçok alanda çalışmış ve örtünme, giyim-kuşam konusunda padişah fermanlarından pek etkilenmemiştir (Altındal, 1994: 50).

Şeriat kurallarının geçerli olduğu Osmanlı Devleti’nde, üst sınıf kadınların yaşam tarzlarının bu kurallara uymadığı görülüyor. Buradan çıkarılacak sonuç ise, Osmanlı’daki şeriat kuralları ile kadınların yaşam tarzlarının birbirine uyumlu değil, aykırı olmalarıdır. Fakat bu aykırılık “kitaba uydurularak” yapıldığı için din adamlarınca göz ardı edilmektedir. Hâlbuki din ve devlet adamları, halk karşısında tam tersi bir tutum göstermiş, herhangi bir kadın, şeriat hükümlerine uymadığı takdirde o kadının ölümüne bile göz yummaktaydı (Altındal, 2004: 79).

Bu ifadelerden anlaşılacağı gibi Osmanlı Devleti’nin teokratik bir devlet olmaktan çok, bazı hususlarda görüntü olarak teokratik kaldığı görülmektedir. Örnek verecek olursak; kadınların süslü elbiseler giyip, ziynet takmaları dinen haram sayılmışken, Osmanlı’daki kadınlar çok gösterişli bir yaşam sürmüşlerdir. Bunun gibi dine aykırı olan,

ancak şeriat hükmüymüş gibi yaşadıkları başka eylemlerinde var olduğu söylenebilir. Osmanlı Devleti, altı asırdan fazla bir zaman hüküm sürmüştür. Devletin zaman zaman güçlü ve parlak dönemleri zaman zaman da durakladığı dönemler olmuştur. Kadınların konumu da şartlara göre değişmiş ve bazı dönemler toplumdaki, dış dünyadan uzaklaşmış, bazı dönemler ise devlet yönetiminde söz hakkına sahip olmuştur. Örneğin; Osmanlı Devleti'nde 1. Murat'ın kızı Karamanoğlu Beyi ile evli iken kocası Alaaddin Bey, Osmanlı'ya karşı saldırı hareketine geçmiş ve bunun üzerine 1. Murat saldırıya karşılık vermiştir. Alaaddin Bey, eşi Nezihe Hatunu elçi olarak babasına gönderince, 1. Murat'ın damadını affettiği ve olayın çok büyümeden yatıştığı görülmüştür (Altındal, 1994: 21).

Bu olay, Osmanlı Devleti'nde kısmen de olsa kadınların devlet işine katıldıklarını gösteren ilk olay olmuştur. Daha sonra Kanuni Sultan'ın karısı Hürrem Sultan ve kızı Mihrimah Sultan'ın, Polonya Kralı ile mektuplaştığı ve devlet meseleleri hakkında söz sahibi oldukları görülmüştür. Buradan anlaşılabileceği üzere haremde önde gelen kadınlarının devlet işlerinde söz hakkı olduğu görülmektedir (Altındal, 1994: 49).

Ayrıca Hürrem Sultan'ın, dönemin Lehistan Kralı'nın eşi kraliçe Rona ile mektuplaşarak padişahın siyasetini etkilediği görülmüştür (Altındal, 1994: 31).

Bu örneklerde görüldüğü üzere Osmanlı'daki üst sınıf kadınların, zaman zaman devlet işlerine müdahil oldukları söylenebilir. Yine başka bir örnek verecek olursak, 1. Abdülhamit'in kızı, 4. Mustafa'nın ve 1. Mahmut'un kız kardeşi Esmâ Sultan, kardeşi 4. Mustafa'nın tahtta kalması için uğraş vermiştir. Kabakçı İsyanının başlaması ve 3. Selim'in öldürülmesi olaylarına karışan Esmâ Sultan, Edremit, Girit, Biga ve Kemer'in vergilerini almış, birçok saray ve yalı yaptırmıştır (Altındal, 1994:100).

Yaşadığı dönemde çok zeki ve kültürlü olduğu söylenen Hatice Sultan, 3. Mustafa'nın kızı, 3. Selim'in kız kardeşidir. Yönetici itibarı gören Hatice Sultan'a kardeşi 3. Selim, yapacağı yenilikler hakkında ondan fikir alacak kadar çok değer verirdi. Latin harflerini kullanan ilk Osmanlı kadını Hatice Sultandır (Altındal, 1994:103).

Tüm bu örneklerden anlaşılabileceği gibi haremde önde gelen kadınlarının, devlet işlerinde dolaylı da olsa etkili oldukları görülmektedir. Osmanlı'da köylü kadın eğitim-öğretimden yoksun bırakılmış, saraylı ve bey-paşa kadınları ve kızları her türlü imkândan yararlanmıştır. Saraylı kadınların çocukları mutlaka saraylı, bey-paşa olmuşken, köylü kadının çocuklarının hemen hemen hepsi köylü kalmıştır. Köy kökenli olup da zamanla

yükselebilmüş olanlar köy eşrafından olmuşlardır. Örneğin; 15. yüzyılda Osmanlı'nın ilk kadın şairi Zeynep Hatun, bir yargıç kızı ve aynı zamanda kocası da yargıçtır. 16. yüzyılda divan yazarı olarak tanınan Amasyalı Ayşe Hubba Kadın saray çevresine mensup ve Akşemseddin'in torunu Şemsi Çelebi'nin eşidir. Şiir yazarak ünlü olan kadınların birçoğunun da benzer şekilde üst tabaka mensubu oldukları görülmüştür (Altındal, 2004: 86).

16. Yüzyılda ünlü olan bir başka kadın şairde Kanuni'nin sarayında bulunmuş olan Tuti Hanım'dır. Aynı dönemde "Kadınların Hocası" denilerek toplumda saygınlık görmüş kadın şair olan Ani Fatma Hatun da iyi bir divan kültürü alan ve aynı zamanda usta hattat olarak ünlenmiş Osmanlı kadınıdır (Altındal, 1994: 131).

Osmanlı kadınları gün geçtikçe dış hayata dönük olmuş ve üst sınıf kadınlar dışında, halk kesiminden olan kadınlar da sosyal alanda kendilerini geliştirmişlerdir. Sarayda yaşayan ve seçkin kesimdeki kadınlar ile halk kesimindeki kadınlar, değişmeye başlamış ve daha dışa dönük, donanımlı kadınlar olmaya çalışmışlardır. Köylü kadınlar da sosyal hayatın içine girmiş ve üst sınıf kadınların seviyelerine yükselebilmüşlerdir. 1678 yılında Bursa'da fabrika işçilerinin ve iplik eğirme atölyesinin yarısından fazlası Müslim ve gayrimüslim kadınlardan oluşmaktaydı. Bunun dışında evinde dokuma, işleme ve nakış yapan, değirmen ve fırın sahibi olan kadınlar da vardır. (Altındal, 1994: 50).

Kadınlar, bu dönemlerde başka işlerle uğraşmaya başlamış ve ev kadınlığı görüntüsünden çıkmıştır. Ancak 16. yüzyılın sonlarına doğru batılı ülkeler geliştikçe, Osmanlı İmparatorluğu matematik, felsefe, tabii ilimleri kaldırmış ve 1577'de kurulan Rasathane'nin de üç yıl sonra kaldırılacağını duyurmaktaydı. 18. yüzyıla gelindiğinde, Batı'nın oldukça ilerlemesine karşın, Osmanlı bu ilerlemenin gerisinde kalmıştı. 1808 ile Tanzimat'a (1839) kadar olan yıllarda Osmanlı Devleti batılılaşma sürecine girmiş, Tanzimat'la birlikte batılılaşma devam etmiştir. Ancak bu süreçte, Osmanlı Devleti, batılı devletler tarafından siyasal, sosyal, iktisadi, kültürel alanda sömürülüyordu. Bu ifadelerden hareketle, sadece kadınların geri kalmışlığından bahsetmek doğru olmayacaktır. Bazı gelişmeler devlet olarak geriden takip edildiği için Osmanlı, kadını ve erkeğiyle ileri seviyeye ulaşmakta geç kalmıştı. 18. yüzyılda bu durum, değişmeye başladı. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan önce kızların eğitime çok önem verilmekteydi. Gedik Paşa'da Hoca Fatma Hanım Mektebi ve Unkapanı'nda Hoca Saliha

Hanım Mektepleri, kızlara evlerinde özel ders verirdi. Bu dönemlerden Tanzimat'a kadar ise kadınların vakıflarda yöneticilik yaptığı dikkat çekmektedir (Altındal, 1994: 51).

Osmanlı'da sadece üst tabakanın değil, halktan da birçok kadının vakıflar yaptırdığı görülmektedir. Seçkin tabakadaki kadınların vakıfları varlıklarını korumuşken, halk kesiminden olan kadınların yaptırdığı kurumlar-vakıflar, çok şaşalı olmadığı için ya da başka nedenlerden dolayı uzun süre varlığını koruyamamıştır. Varlığını korumuş kurumlardan bazıları ise; Eminönü'nde Rukiye kadın çeşmesi, Zeyrek'te Sebsefa Hatun Camii, Sultan Ahmet'te Cevri kalfa sebili, Karaca Ahmet'te Ayşe Hatun çeşmesidir. Saray kadınlarından ise Abdülmecit'in annesi Bezmialem Sultan birçok vakıf, Guraba Hastanesi ve Valide Mektebi, Abdülaziz'in annesi Pertevniyal Valide Sultan 11 vakıf, 1. Selim'in sütannesi Kamer Hatun Camii vs. günümüze kadar ulaşan hayır kurumlarıdır (Altındal, 1994: 52-53).

Burada önemli olan Osmanlı Devleti'nin batı karşısında gelişmişlik gösterme çabalarına girmesiyle birlikte, kızlar için eğitim kurumları açmalarıdır. 19. yüzyıla bakıldığında, saray kadınları çoğunlukta olmak üzere, varlıklı sınıf kadınlarının hayır kurumları yaptırmaya başladığı ve böylece bir anlamda kamusal alanda kendilerini göstermiş olmalarıdır. Bunlar; okul, kütüphane, çeşme, vakıf vs. gibi kurumlardır. Osmanlı Devleti'nde kadın haklarının savunulması için düzenlemelerin ilk olarak 19. yüzyılda başladığı ve böylece kadınların birey olarak kabul edildiği görülmektedir. Kadın hakları konusunda Evinç Dinçer;

“Kadın meselesinin başlı başına bir konu olarak ele alınması bu döneme rastlar. Kadın kıyafetleri ve sokağa çıkma yasaklamalarında hoşgörülülük vardır. 1843'te Tıbbiye'de ebelik dersleri başlar. İki yıl sonra 27 Hristiyan ve 10 Müslüman kadın ebe olur. 1864'te ilk kez Sanat Okulu açılır. 1870'te kızlar için ilk Öğretmen Okulları açılır. Tanzimat Dönemi'nin reformcu havası içinde Namık Kemal, Şinasi, Şemseddin Sami, Ahmet Rıza gazete ve dergilerde kadın konusu üzerinde durmuşlardır. Türk kadının çeşitli mesleklere girmesini teklif etmişler ve görücü usulüyle evlenmenin zararlı olduğunu belirtmişlerdir.” görüşünü ortaya koymaktadır” (Altındal, 2004: 95).

Osmanlı Devleti, gerileme dönemini aşabilmek için askeri, idari, ekonomik, hukuksal ve eğitim alanda birçok köklü değişiklikler yaptı (Çaha, 2010: 112).

Bu değişiklikler, özellikle kadınlar için özel yaşamın kamusal alanla bütünleştiği ve daha sonra modernleşmeyi de beraberinde getirdiği değişikliklerdir. Tanzimat dönemi,

Osmanlı için her alanda birçok yenilik getirdi. Kadınlar için en önemli yenilik ise eğitim oldu. Kadınlara Tıp Fakültesi hemşirelik eğitimi ilk kez 1842’de verildi. 1858’de ilk Kız Rüştîyesi İstanbul’da açılarak eğitim yaygınlaşmaya başladı. 1865’te ilk Kız Sanat Okulu açıldı ve 1869’da da Sanayi Mekteplerinde eğitim gördüler (Çaha, 2010: 109).

Sanayi Okulları bu dönemde kadınlar için çok önemliydi. Bu okullar, kamusal alanda birçok yerde kadınların istihdam edilmesini sağlamış ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına vesile olmuştur. Kadınlar, erkeklere bağımlı halde değil, kendi olanaklarıyla yaşamaya başlamışlardır. 1870’de Darül Muallimat (Kız Öğretmen Okulları) açıldı ve kadınlar en çok bu meslekte istihdam edildi (Yıldız, 2013: 8).

Tüm bu yeniliklere ilaveten, kadın konusunda birçok yayın çıktı. Kadın haklarını savunan dergi ve gazeteler yayınlanmaya başladı. Bunların içerisinde “Terakki Gazetesi” dönemin en önemli yayınlarından biridir. 1868’de yayınlanan gazete, bir yandan kadın haklarını savunarak bunları gündeme getirmiş, bir yandan da gelen tepkilere karşı durmuştur. Gazete, ayrıca Batı kadınına örnek göstererek Osmanlı kadınlarını bu yönde etkilemeyi başaramıştır (Altındal, 2004: 97).

Uzun bir süre eve kapanan ve dış dünyayla irtibatını kesen kadınlar, yayınlanan gazete ve dergiler sayesinde hem bilinçlenmiş hem de sosyal hayata katılmaya başlamışlardır. Böylece Osmanlı Devleti, Batılı ülkeler karşısında iyi bir görünüme kavuşmuşken, kadınlar da bu sayede önemli statülere gelmek için çaba göstermiştir. 1880’lerde Islahattan hiç hoşlanmayan ve Batıcılığa karşı olan Sultan Abdülhamit, kadınlara eğitimde ve toplumsal alanda en güçlü desteği vermiş ve kadınların iyi konumlara gelmesini sağlamıştır (Altındal, 2004: 98).

Terakki Gazetesi’nden sonra Ayine, Hanımlar, Mürüvvet, Aile, Parça Bohçası, Şüküfezar, Vakit, İnsaniyet, Arife gibi kadın dergi ve gazeteleri de yayınlanmaya başladı. Bu yayınlar; çocuk eğitimi, evlilik, ahlak, çocuk bakımı ve sağlığı, moda gibi kadınların özel yaşamları hakkında bilgi vermekteydi (Altındal, 1994: 182).

Bu dönemde Arife ve Parça Bohçası yayınlarının kurucuları kadınlardan oluşmuş ve aynı zamanda 1886’da Şüküfezar Dergisi, kadınların çıkardığı ve yalnızca kadınlar tarafından okunan ilk dergi olmuştur. Bu yayını diğerlerinden ayıran en önemli özelliği ise herhangi bir gazeteye veya dergiye ek olarak değil, yalnızca kadınlara mahsus olarak çıkarılan bir yayın olmasıdır. Bu derginin imtiyaz sahibi, Maarif Nazırı Münif Paşa’nın

kızı Arife Hanım'dır. Dergide, okuyucu mektupları derginin içeriğini belirlemiş ve dergi, kadının rolünün sadece ev içinde tanımlanmasına karşı durmuştur (Altındal, 1994: 183).

Ayrıca o dönemde kadınlar, kendi isimleri yerine baba ve eş isimleriyle yazarken, bu dergide kadınlar kendi isimlerini kullanmaktadırlar. Şüküfezar'ın amacının, kadınların "saçı uzun aklı kısa" olmadıklarını ispatlamaya çalıştıklarını ifade eden Meral Altındal'ın kitabında belirttiği üzere derginin ilk sayısında,

"Biz ki saçları uzun aklı kısa diye erkeklerin hande-i istihzalarına hedef olmuş bir taifeyiz. Bunun aksini ispat etmeye çalışacağız. Erkekliği kadınlığa, kadınlığı erkekliğe tercih etmeyerek, çalışma ve iş görme yolunda sebatla adımlarımızı atacağız"

yazmaktadır. Yine aynı dönemlerde "Hanımlara Mahsus, Demet ve Mehasin" adlı yayınlar da vardır. 1895 yılında çıkan "Hanımlara Mahsus" gazetesinin müdürü Şadiye Hanım'dır ve yayın kadrosunun hepsinin kadın olduğu tek gazetedir. Fatma Aliye, Nigar ve Makbule Leman Hanım ilk sayıdan beri bu gazetenin yazarlarıdır. 1908'de haftalık olarak çıkan ve aralarında erkek yazarların olduğu "Demet" dergisi ise yalnızca yedi sayı çıkmıştır (Altındal, 1994: 183-184).

Meşrutiyet'in ilanından sonra çıkan "Mehasin" en uzun süren kadın dergisi olmuştur. Dergide; İsmet Hakkı, Halide Salih (Edip), Emine Semiye, Fatma Aliye ve Şükufe Nihal, Evliyazade Makbule, Fatma Münire ve Zöhre gibi kadın yazarları olduğu gibi erkek yazarlar da vardır. Eğitim talebinde bulunanların mektuplarının yanı sıra siyasi yazılarında olduğu mevcuttur. Bu yayınlar sayesinde kadınlar hem kendilerini geliştirmişler hem de toplumsal alanda bir yer edinerek zamanla önemli konumlara yükselebilmişlerdir (Altındal, 1994: 185).

Bu dönemde gazete ve dergi yayınlarının yanı sıra kadınlar, sosyal hizmetler alanında da kendilerini göstermişlerdir. Balkan Harbi sırasında, dul ve yetimler için Esirgeme Derneği, 1918'de Hilal-i Ahmer (Kızılay Hanımlar Merkezi), 1908'de Cemiyet-i İmdadiye, 1912'de Donanma Cemiyeti Hanımlar Şubesi, 1909'da Halide Edip Teali-i Nisvan (Kadınları Yükseltme Derneği) ve 1918'de Amerikan Kolej Talebeleri Türk Mezunları Derneği bunlardan bazılarıdır (Altındal, 2004: 99).

Eğitim alanında da birçok gelişme olmuş fakat bu dönemde pek ilerleme fırsatı bulamamıştır. Örneğin; 1913'te Tedrisat Kanunu ile Kız Rüştîyeleri il merkezlerinden

kazalara yayıldı. Yine birçok ilde Kız Sanat Okulları ile Sanayi Okulları açıldı. Bu gelişmeler ilerleme fırsatı bulamadan birkaç okul dışında diğerleri kapatıldı. 12 Eylül 1914 yılında İnas Darülfünun (Kız Üniversitesi) açıldı. Kızların üniversiteye girmeleri ilk kez bu yıl gerçekleşti. Kızlara eğitim veren üniversite, yılsonunda bir takım imtihanlar yaparak başarılı olan kızların okula devam etmesini sağladı. Daha sonra kız lisesi mezunları da dâhil olmaya başladı ve kurum, zamanla İstanbul Üniversitesi'ne bağlanma kararı aldı (Altındal, 2004: 100).

19. yüzyılda din olgusunun yerine akıl ve rasyonalizm geçmiştir. Osmanlı siyasi yapısını etkileyen ve batılı devletlerin, Osmanlı Devleti'ni yönlendirmeye dönük birtakım politikalar içerisine girmesi nedeniyle Tanzimat Fermanı ilan edildi. Tanzimat Fermanı, Osmanlı'nın sosyal yapısında da çok ciddi değişiklikler yaptı ve bu değişimler çok önemli bir boyut kazandı. Önce kadınların özgürlüklerinin geriye gidişi olarak adlandırılan "istibdat" yönetimine, daha sonra da toplumsal anlamda bir dönüşüm olan Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle sonuçlandı. II. Meşrutiyet'in ilanı, özellikle İstanbul'daki kadınların özgürleşmesinde büyük bir rol oynadı. Bu hususta Bernard Caporal şunları ifade etmektedir:

"Meşrutiyet ilan edilir edilmez İstanbul kadını örtüsünü atarak ittihat ve terakkinin renkleri olan kırmızı beyaz renkli flamalarla sokaklara dökülmüş, "yaşasın vatan, yaşasın hürriyet ve yaşasın millet" sloganları eşliğinde hararetli gösteriler yapmışlardı" (Caporal, 1982'den akt: Çaha, 2010: 113).

II. Meşrutiyetin ilanıyla kadın hakları konusunda önemli bir ölçüde hızlanma oldu. Hali hazırda olan yayınlara yeni yayınlar da eklendi. Selanik'te yayınlanan "Mefaret" adlı dergi, "Meclis-i Mebusan" kurumunun, gerçekte milletvekillerin değil, milletin olduğunu söyleme cesaretini gösteren ilk yayın oldu. Bu ifadelerden sonra meclis, "Meclis-i Mebusan" olarak değil "Millet Meclisi" olarak adını tarihe yazdırdı (Altındal, 2004: 99).

Kadınlar, gazete ve dergilerde gerçekleri hiç çekinmeden yazıyorlardı. Bu dönemlerde çıkarılan yayınlar, kadınların sesi, gözü ve kulağı olmuştu. Bu zamana kadar bastırılan ve dış dünyaya açılmayan kadınlar, duygularını, düşüncelerini çok rahat bir şekilde dile getiriyorlardı. Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemine girmesiyle, batılılaşma hareketleri başlamış ve 'modernleşme' kavramı devleti kurtarmanın tek amacı olarak görülmüştü. Tanzimat sonrası batıya öğrenci gönderildi ve bu öğrenciler, geriye döner dönmez önemli bir sınıf oluşturdu. Meşrutiyetin ilanında etkin rol üstlenen

öğrenciler, iktidar olmanın yollarını aradılar. Kadın haklarının savunucuları olan öğrenciler, böylece kendilerini destekleyen bir taraf bulma yoluna gitti. İttihat ve Terakki yöneticileri ve aydınlar da kadın konusu üzerinde çok durmuşlardır. Çünkü kadınların düşüncelerine karşı çıkarak değil onlara destek vererek güvenlerini kazanmak ve desteğini alarak, iktidar olma hayalini gerçekleştirmek istiyorlardı (Çaha, 2010: 114).

Kurtuluş Savaşı ile birlikte ülkenin içinde bulunduğu durumdan dolayı ve Osmanlı orduları yenilgiye uğramıştı. Yurdun işgale uğramaya başlamasıyla erkekler cepheye gitmiş ve kadınlar her alanda erkeklerin yerini doldurmaya çalışmıştır. Kadınlar, gerek evlerinde-sokakta, gerekse Nene Hatun gibi cephelere giderek kendini göstermiştir. 1877 yılında Türk-Rus harbinde kahraman adını tarihe yazdıran Nene Hatun, İstiklal Savaşı'ndan önceki dönemin kahraman kadınıdır (Göksel, 1993: 151).

Bu durumun tek yararı ise kadınların yıllardır sıkışıp kaldığı durumdan çıkması olmuştur. Ülkenin düşman işgalinden kurtulması için elinden gelen her şeyi yapan Türk kadını, bu sebeple hayatın her alanında var olduğunu gösterdi. Nice kahraman kadının erkeklerle birlikte savaştığı ve ülkenin işgaline baş eğmedikleri görülmektedir. Halide Edip Adıvar, Nakiye Elgün, Münevver Saime ilk örnek gösterilecek kadınlardır (Altındal, 2004: 101).

Tanzimat Döneminde bazı sosyal haklar elde eden kadınlar için Kurtuluş Savaşı'nda gösterdikleri cesaret ve mücadele ile yeni hak ve özgürlük alanları oluşmaya başladı. Savaş nedeniyle çok zorlu bir süreçten geçen Türk halkı, Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti ile refaha kavuştu. Kurtuluş Savaşı'nda ülkeyi düşmandan kurtarmak için çaba gösteren kadınlar daha sonra birçok alanda kendini göstermiştir. Sosyal alanda bazı haklar elde eden ve erkeklerle eşit haklara sahip olan kadınlar, zaman geçtikçe daha geniş haklar elde etmiş ve böylece siyasi haklarını kazanmalarına da zemin oluşturmuştur. Osmanlı'nın en güçlü olduğu dönemlerde kadınlar eve kapanmış, dış dünyayla irtibatını koparmıştı. Tanzimat Dönemiyle birlikte birçok yenilik yapan devlet adamları, kadınların yaşamlarını değiştirdiler. Dış dünyaya dönük olmaya başlayan Osmanlı kadınları, zamanla her alanda başarılı olmaya başladı. Osmanlı yazar Belkıs Şevket, 1914'te İstanbul üzerinde uçuş yaparak adını ilk uçan Türk kadını olarak duyurdu ve dönemin hükümeti tarafından kendisine plaket verildi (Çaha, 2010: 126).

Vecihi (Hürkuş) Bey'in okulunda yetişen ilk kadın pilot Bedriye Tahir Hanım'dır. Türk Kuşu ve Türk Hava Kuvvetleri'nin ilk kadın savaş pilotu ise Sabiha Gökçen'dir (Altındal, 1994: 196-197).

1935'te Türkiye'de paraşütle atlayan ilk kadın Yıldız Uçman olmuştur (Altındal, 1994: 198).

Küçük yaşta okuma yazma öğrenip çeviriler yapan, hukukçu ve tarihçi Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı Fatma Aliye babasının desteğiyle Osmanlı toplumunda iyi öğrenim görmüş ve birçok alandaki öncülüğü ile bilinen bir kadın yazardır. Okumaya düşkünlüğüyle bilinen ve 14 eser yazmış olan Fatma Aliye, Hilali Ahmer'in (Kızılay) ilk kadın üyesidir (Altındal, 1994: 199-201).

İstanbul Postanesi'nde çalışan ilk Türk kadını ise İstanbul'un eski bir ailesinden gelen Feride Hanım'dır (Altındal, 1994: 202).

Daha birçok başarıları imza atan Türk kadınları, bunlarla yetinmeyip siyasi haklarını kazanarak, devlet yönetiminde de bulunmak istediler. Safiye Ali, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın tıp doktoru ve tıp eğitimi veren ilk kadın oldu. Safiye Ali mesleki hayatının dışında, Türk kadınının seçilme hakkı için de mücadele verdi. Böylece kadınların eğitim kurumlarına gitmesi, üniversite okumaları, vakıf-dernek kurmaları, gazete ve dergilerde çalışmaları gibi kamusal alanda aktif olmaları zamanla siyaset alanına girmelerini de kolaylaştırdı (Altındal, 1994: 207)

Osmanlı'da kadın konusunda ilk ciddi düzenleme hukuksal çerçevede oldu. 1917'de hükümet tarafından görevlendirilen ve farklı kesimlerin oluşturduğu temsilcilerin birlikte hazırladıkları Hukuk-i Aile Kararnamesi yürürlüğe girdi. Bu kararname, aynı zamanda İslam ülkesinde aile hukuku adına hazırlanan ilk düzenleme olma özelliği taşımaktadır. Bu düzenleme kadına ciddi anlamda birçok yenilik getirmekteydi. Kadınlar, eğitim ve çalışma hayatına girme ve arazi mirası konusunda erkeklerle eşit haklara sahip olmuş, aile hukuku kararnamesi ile de Poligami kaldırılarak yerine resmi olan tek eşlilik getirilmişti. Boşanmada erkek kadar kadınlara da aynı haklar verilmiş, bir erkek şahide karşın, iki kadın şahit eşitsizliği kaldırılarak kadınlar birçok hukuki alanda hak kazanmışlardır (Çaha, 2010: 127).

Özetle, 19. yüzyıla kadar sadece iç dünyaya dönük yaşayan Türk kadınının, hak ve statüleri itibariyle batının gerisinde kaldığını görmekteyiz. Tanzimat'ın ilanı ile birlikte

kadın haklarında yapılan tüm düzenlemeler, II. Meşrutiyetle birlikte geleneksel aile normlarını değişmesine ve modern kadın tiplerinin oluşmasına katkı sağladı. Meşrutiyet dönemine kadar erkek idaresinde ele alınan kadın meseleleri, bu süreçten sonra Batı'daki gelişmelerden etkilenmiştir. Bilinçlenen ve haklarını elde etmeye başlayan Türk kadınının meseleleri, daha sonraki zamanda seçkin tabakadaki kadınlar tarafından çıkarılan yayınlar aracılığıyla ele alınmaya başlandı.

Kadın haklarının kadınlarca dile getirilmesiyle birlikte, birçok kadın öncü oldu ve dergi-gazeteler aracılığıyla özel yaşam konularını kendi bakış açılarıyla dile getirdiler. Böylece bu konularda yapılan eleştiriler ve talepler doğrultusunda kadınlar yine kendilerince çözümler bulma yollarına gittiler. Ancak bu dönemlerde bu pek kolay olmamış ve erkekler tarafından kendilerine dayatılan keyfi uygulamalara, kadınlar topyekûn başkaldırmışlardır. Bu nedenle kadınlar, birtakım isteklerinin yerine gelmesi için mücadele ettiler. Kadın hareketleri iki sorun üzerinde durmuş ve mücadele etmiştir. İlk olarak, kadının aile içindeki rolünü değiştirmek ve aile mahremiyeti adı altında geleneksel kalıpların yıkılmasını sağlamak, ikinci olarak da kamusal alanda varlığını sürdürüp, erkeklerle aynı haklara sahip olmaktır.

Sonuç olarak, Osmanlı Devleti'ndeki teokratik yapı zamanla değişmiş, Tanzimat'la başlayan ve 1. Dünya Savaşı sonuna kadar olan dönemde kadın sorunlarına ilişkin birtakım gelişmeler oluşmuştu. Bu gelişmeler tüm halkı değil sadece kentli, varlıklı kadınlara yönelik sınırlı bir kesimle sınırlı kalmıştı. Saraylı, kentli ve varlıklı kadın; eğitim-öğretim olanaklarından en iyi derecede yararlanan kadın olmuşken, köylü kadın; tarımda çalışan, işçi kadın da fabrikada düşük ücretlerle çalıştırılan dahası sömürülen kadın olmuştu. 1. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla oluşan olumsuz havada dengeler değişmiş, kadının rolü de böylece belli kalıplardan çıkmaya başlamıştı. Savaş, erkeklerin cepheye gitmesini gerektirmiş, boşalan ortamda ve hizmetlerde, kadın gücüne ihtiyaç duyulmuştu. Kadın, böylece erkeğin alanına hâkim oldu ve kendi duvarlarını yıkmaya başladı. Topyekûn hareket edilen bu dönemde, kadın her alanda kendini göstermeye ve siyasal alana da dâhil oldu. Kurtuluş Savaşı sonrası yeni bir süreç oluştu, kadın ve erkeğin hep birlikte aynı ortamlarda çalıştığı ve siyaset yaptığı yılların başlangıcı oldu.

1.2.2. Cumhuriyet Döneminde Kadın

1.2.2.1. 1934'e Kadar

Osmanlı Döneminde saray kadınlarının üst sınıf, köylü kadınların da sömürülen ve çalıştırılan kadın oldukları gerçeğini bu dönemde de görmekteyiz. Erkekler, kadınları siyaset ve iktisattan uzak tutarak, kadınların bu alanlarda gelişmelerine fırsat vermemiştir. Şehirliler, memleket meselelerinden haberi olmayan, köylüler ise kim tarafından yönetildiğini dahi bilmeden yalnızca çalışan veya çalıştırılan kadınlar olmuşlardır.

Cumhuriyet'in ilanına giden süreçte Türk kadını birçok alanda önemli işler başardı. Kurtuluş Savaşı sırasında cephe gerisinde ve cephede mücadele eden kadınlar, kongrelerde, mecliste ve basında, millet ve memleket için gerekli olan çalışmalara ortak olmuşlardır. Atatürk ve arkadaşlarının mücadelesine bedenen, fikren ve manen destek olan kadınlar arasında Halide Onbaşı (Halide Edip), Tayyar Rahmiye, Şerife Bacı, Çete Emir Ayşe, Gördesli Makbule, Hafız Selman İzbeli, Halime Çavuş, Fatma Seher (Kara Fatma), Nezahat Onbaşı, gibi birçok kahraman isim öne çıkmıştır (Yıldız, 2013: 13).

Türkçü görüşün ileri gelenlerinden Ziya Gökalp, Halide Edip ve Ahmet Ağaoğlu gibi yeni Türk kadınının modern olması görüşünü savunan aydınlar oldu. Gökalp, toplumun ve ailenin temelinin, kadın olduğunu düşünüyor ve kadınların iyi yetişmesi, iyi bir eğitim alması gerektiğinin toplum için vazgeçilmez bir unsur olduğunu savunuyordu. Bu konuda Gökalp: *"Bizde kadınlar iyi tahsil görmedikleri için aile yükselmiyor. Aile yükselmeyince millet de geri kalıyor. O halde Terakkinin başı kadın terbiyesidir, bir milleti yeniden ihya edebilir; çünkü iyi kadın iyi aileyi vücuda getirir. İyi aileden de iyi bir millet doğar"* demiştir (Tansel, 1952'den akt: Çaha, 2010: 115-116).

Dönemin Türkçü görüşünü savunan aydınlarından Halide Edip Adıvar, kadın vurgusunu çok yapan ve en önde gelen isimlerden biri olmaktadır. Adıvar'a göre Türk kadının 4 temel özelliği olmak zorundaydı.

- 1- Türk kadını öncelikle bilgili, karakterli, şahsiyetli, milliyetçi ve vatansever olmalıdır.
- 2- Sosyal ve politik hak ve hürriyetlerini koruyan, geliştiren ve bu uğurda ölmeyi göze almalıdır.
- 3- Eğitilmiş ve erkeklerle aynı haklara sahip olmalıdır.

- 4- Dindar fakat aynı zamanda modern olmalıdır (Enginün, 1980'den akt: Çaha, 2010: 116).

Toplumsal kalkınma için Türk kadınının bir statüsünün olması gerekiyordu. Adıvar, ülkenin kalkınmasını kadın hakları ile aynı paralelde olduğunu savunuyor ve kadın haklarını her şeyden çok önemsiyordu. Kadınların çağdaşları gibi eşit haklara sahip olmasını isteyen Halide Edip Adıvar, dönemin zor şartlarına başkaldıran isimlerden biridir. Kızlar için okullar açılmasını ve kızların sokakta peçesiz rahat bir şekilde yürümesinin gerekliliğini savunmuştur. Kurtuluş Savaşı günlerinde Teali-i Nisvan (Kadınları Yükseltme) Cemiyeti'ni kurarak; edebiyat, siyaset ve eğitim gibi birçok alanda kadınların sesi olduğunu göstermiştir. Bu cemiyet, kadınların yeni düzenlemeler sonrasında ortama uyum sağlamasını amaçlamıştır. Bir süre faaliyet gösteren dernek, Kurtuluş Savaşı'nın başlamasıyla faaliyetlerine son verdi. Bu dönemde Türkçülüğü savunan Adıvar, Türk kadınının, hayatın her alanında yerini almasını istemektedir. Kurtuluş Savaşı'nın başlaması, kadınlarda da Milli Mücadele ruhunu ortaya çıkardı. Yurdun her bölgesi işgal altındaydı ve içinde bulundukları kötü durumdan halkı haberdar etmek gerekiyordu. Bunun için İstanbul'un çeşitli yerlerinde protesto amaçlı mitingler yapıldı. Halkın, yurtlarının işgal edilmesine isyan ettiğini gören Adıvar, halkı dinleyerek onların sesi oldu. Böylece İzmir'in işgalinden sonra düzenlenen protesto toplantısına, ardından Fatih ve Kadıköy'deki mitinglere katılan Adıvar, kadınlara öncülük etti. Bu mitinglerde halkın mücadele etmesi gerekliliğini savunarak, bazı kararların alınmasında etkili oldu. Kararlılığından vazgeçmeyen ve daha sonra 30 Mayıs 1919'da büyük bir topluluğun katıldığı Sultanahmet mitinginde düşmana ilk başkaldıranlardan biri olan Halide Edip Adıvar, ilk kadın hatip olmuştur. Yaptığı konuşmayla halkı milli mücadele için birlik olmaya çağırdı. Dönemin gazetesi İdam Gazetesi konuşmayı şu şekilde yayınladı: "Sultanahmet mitinginde yaptığı konuşmasıyla ihtiyar subayları ve çok genç efendileri hıçkırıqlarla ağlatan bu kadındır." (Göksel, 1988: 160).

Burhan Göksel'in belirttiği üzere;

Halide Edip, II. Meşrutiyet sonrası döneminin kadın lideridir. Teaaali-i Nisvan (Kadınları Yükseltme) Derneği'nin kurucusudur. Çeşitli yazıları yayımlar. "Yeni Turan" adlı kitabıyla hayalindeki kadın tipini çizer. Ev dışında ada çalışan ahlaklı, erdemli "yeni tip Türk Kadını" ile "yeni bir Türkiye" kurulması inancını savunur. Taşıdığı mücadele duygusu onu, daha sonra Anadolu'da Mustafa Kemal'in yanında "İlk Kadın Onbaşı" olarak savaşa sürükler (Göksel, 1993: 141).

Halide Edip Adıvar, Milli Mücadele yıllarında Mustafa Kemal’le birlikte savaşan ve askeri üniforma giyen tek kadın yazardır. Yazarlığı 1897 yılına dayanan Adıvar’ın, ismini daha çok Kurtuluş Savaşı döneminde kadınların sesi olan ve mücadele ruhuyla savaşan bir asker olarak duyurduğunu görmekteyiz. Çünkü Halide Edip, sadece İstanbul’da mücadele etmedi, tüm kadınları Anadolu’ya savaşa çağırdı. Yazılarında sürekli kadın-erkek eşitliği vurgusu yapıyor ve kadınların her alanda özgür olmasını savunuyordu. İnci Enginün’ün değerlendirmelerine göre Adıvar, romanlarında kadınları 4 grupta incelemektedir:

“Kendi hayatını kendi kazanan kadınlar, aile kadını, Zevk için dernek vs. çalışmalara katılan kadınlar ve moda kadınları ki zaman bunları tasfiye etmektedir” (Enginün, 2007: 372).

Adıvar hem yazılarında hem de savaş yıllarında etkin görevler aldı. Kadınların haklarını savunarak, medeni bir şekilde yaşamaları için mücadele etti. Bu dönemde hemcinsleri için mücadele eden tek bir isimden bahsetmek doğru olmayacaktır. Fatma Aliye Topuz, Emine Semiye, Nakiye Elgün, Nezihe Muhiddin, Müfide Ferit Tek, Nuriye Ulviye Mevlan, Sabiha Sertel, Şüküfe Nihal Başar ve Afife Jale gibi birçok kadın, Osmanlı’nın son dönemlerinden itibaren kadın hareketlerinde aktif rol almışlardır (academia. edu).

Osmanlı’da aydınların ve ittifak yönetiminin desteklediği kadınlar, sahip oldukları haklar ile kamusal alanda istihdam edilmek üzere dernek faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Kurtuluş Savaşı yıllarından Cumhuriyet’e kadar olan süreçte kadınların, önemli görevler yüklendiği görülmektedir. Bunun en önemli göstergesi başta büyük şehirler olmak üzere, Anadolu’da da kadınların işgale başkaldırmalarıdır. Anadolu’da ilk kadın eyleminin gerçekleştiği yer Erzurum’dur. Erzurum’da bir camide toplanan çok sayıda kadın, bir bildiri okuyup ve dönemin hükümetine, işgalci devletlere ve birleşik devletler senatosuna telgraf çekerek işgali protesto ettiklerini bildirdiler. Ardından Anadolu Kadınları Müdafai Vatan Cemiyetlerini kurarak fiilen de olsa savaşta kendilerinin de yer aldığını gösterdiler (Çaha, 2010: 123-124).

Kadınlar daha sonra derneklerde Osmanlı Kadınlarının sorunlarını dile getirerek böylece erkeklerle-kadınların aynı statüde olduklarını gösterdiler. Kadınlar zamanla sadece hukuksal değil, siyasal hakları olan seçme ve seçilme hakkını da talep ettiler. Osmanlı Döneminde sosyal, kültürel ve medeni alanda yeni kurallar getirilerek, kadınlar

için önemli adımlar atılmıştı. Yeni okulların açılması, kız çocukların okula teşvik edilmesi, sosyal hizmetler ile birçok kurumun faaliyete geçmesi bunlardan bazılarıdır. Yine bu dönemde kadınlara özel gazete ve dergiler yayınlandı ve Aile Hukuku'na dair birçok yenileme yapıldı. Cumhuriyet sürecinde bunlar genişleyerek, kadına ilişkin hak ve özgürlükler daha da arttı. Kadınlar böylece siyasi alanda da etkili olmaya başladılar.

Siyasi haklarına 1930 ve sonrasında kavuşan kadınlar bu tarihten önce de birçok faaliyet içerisinde oldular. 16 Haziran 1923'te Kadınlar Halk Fırkası kuruldu. Bu fırka Cumhuriyet tarihinin ilk kadın siyasi partisi oldu. Siyasi bir amaç gütmeyen bu fırka temelde; sosyal, ekonomik ve politik alanda kadın hakları mücadelesi hedefi taşımaktadır. Fırkanın başkanı Nezihe Muhiddin Hanım'dır. Fırkanın, kuruluş çalışmalarına başladığı ve adını duyurduğu gazete yayımlandıktan sonra pek çok tepki topladı. Böyle bir siyasi girişimin gereksiz olduğu öne sürüldü. Amacı içtimai ve iktisadi sahada çalışmalar yapmak olan bu fırkanın, adı haricinde herhangi bir siyasi yönünün bulunmadığı söyleniyordu. Bazı yazılar ve karikatürlerde, kadınlar fırkayla uğraşırken bebeklere kimin bakacakları bile ironi konusu oldu. Başkan Muhiddin, süs dergisine yaptığı açıklamada:

“Yeni fırka isminden zan olunduğu gibi siyasi cereyanlara dâhil olmak arzusunda değildir.” demiş ve başkan yardımcısı Nimet Remide ise, Tanin Gazetesindeki demecinde: “Amaçlarının Anadolu'daki cehaletle ve taassupla savaşmak ve Anadolu kadınına batının ulaştığı olduğu ilerlemeleri göstermek.” olduğunu dile getirmiştir (Altındal 1994: 234).

Devlet yöneticilerinin siyasi bir rakip istememesi ve verilen tepkilerden dolayı bu fırka kapatıldı. Daha sonra 7 Şubat 1924'te ‘Türk Kadınlar Birliği’ adıyla bir dernek kuruldu. Bu derneğin başına yine Nezihe Hanım getirildi. Bu birliğin amacı ise, kadına oy hakkı verilmediği için hükümete seslerini duyurmaktı. Başkan Muhiddin, buna atfen şunları ifade etti: *“Kahvehane köşelerinde miskinane esrar çeken birine verilen bu hak kendini müdrik, tahsili mükemmel bir kadından esirgenebilir mi?”* (Çaha, 2010: 149).

Kurulan Türk Kadınlar Birliği'nde, 1927 seçimlerinden önce tüzükte değişiklikler yapılarak mücadele konusunda kadınların daha ciddi tavır almaları gerektiği belirlendi. Mart 1927'de İstanbul'da bir kongre düzenleyen birlik üyeleri, bu kongre ile kadınların harekete geçmesini sağladı. Kongre sonunda toplanan dernek üyeleri, bir bildiri hazırlayıp meclise göndererek, oy hakkına sahip olmak istediklerini bildirdiler. Fakat hükümet, kadınlara oy hakkının verildiği müddetçe evlerini, çocuklarını bırakıp, siyasal

işlerle uğraşacaklarını düşündüğünden bu talebi reddetti. Bunun üzerine kadınlar fikirlerinden asla vazgeçemediklerini ve davalarını ölene kadar sürdüreceklerini belirtti. Kadınların bu istekleri, Hükümet ve Cumhuriyet Gazetesi tarafından çok aşırı bulundu ve rahatsızlıklarını Cumhuriyet Gazetesi'nde verdikleri bir yazı ile bildirdiler. Dernek başkanı ve üyelerin bir kısmı zamanla dernekten uzaklaştırılarak hükümete yakın isimler bu birliğin başına getirildi. Buradan anlaşılacağı gibi hükümet herhangi bir muhalif örgüt istememiş ve kadınları kolayca bastırabilmiştir (Çaha, 2010: 150-151).

Birliğe yeni gelen kadınlarda oy hakkı için mücadele ettiler. Ancak hükümetin bilgisi dâhilinde bu faaliyetlerini sürdürdüler. Kadınlar Birliği'nin giriştiği bu mücadele başka kurumlar tarafından da desteklenince, hükümetin isteğiyle bu kurumlar da kapatıldı. Sadece birkaç kurum kaldı ve bunlardan biri Türk Ocağıdır. Türk Ocağı'nın altında desteklenen kadınlar, zaman zaman seminer, konferans vs. vererek kadınlar için oy hakkı talebinde bulundular. Hükümet zamanla Türk Ocağı'nı da kapattırdı. Ardından kadınların örgütlendiği Türk Kadınlar Birliği 1935'te kendini fesh etme kararı aldı. Bu derneklerin kapatılmasıyla kadınlar, kendi istekleri doğrultusunda hareket etmekten yoksun bırakılmış, sadece devletin resmi ideolojisi ve söylemlerine göre davranmak zorunda bırakılmıştı. Böylece hükümete muhalif sesler susturulmuş oldu. Daha sonra hükümetin isteğiyle halk evleri kuruldu ve burada kadın-erkek birlikte hareket etmenin gerekliliği ortaya çıktı. Halk evlerine bazı kadınlar sıcak bakmışken, bazı kadınlar ise halk evlerini istememiştir (Çaha, 2010: 153).

Hükümet, kadınların isteklerini gerçekleştirmek için değil, kendi isteklerini kadınlar vesilesiyle yaptırmak istemektedir. Hükümetin bu şekilde davranmasının amacı, Avrupa'ya demokratik bir görünüm vermektir. Böylece Osmanlı Döneminde Avrupa'ya negatif bir imaj veren Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, Osmanlı'dan çok farklı devlet olduğunu göstermeye çalıştı. Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere, kadınlara verilen siyasi haklar, kadınlardan çok devlete ve onun amaçlarına hizmet etmiştir.

Cumhuriyet Dönemine kadar, hak ve özgürlükleri olmayan kadınlar, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte sosyal ve siyasal alanda tüm haklarını kazanmış, eğitim, sanat, siyaset gibi birçok alanda başarılı olmuşlardır. Türk kadını spor dalıyla da Cumhuriyet'ten sonra tanışmıştır. Spor aktiviteleri yapanlar, yine üst sınıf veya varlıklı ailelerin kızları olmuşken, kırsal kesimdeki kızlar spor dallarından haberdar bile değildi. 1930'lu yıllarda

100 metrede ve uzun atlamada Melahat Hanım, yüzmede Leyla Asım Turgut ve Cavidan Erpelger, hanımlar öncü olmuşlardır. Bu dönemi müteakip 1928’de ilk kız voleybol takımı kuruldu (Altındal, 2004: 122).

Böylece Türk kadını, birçok zorluk ve mücadeleden sonra iyi konumlara gelmeyi başarmıştır. Spordan sanata, edebiyattan siyasete kadar birçok mecrada kendini göstermiş ve zaman ilerledikçe yüksek mevkilere çıkabilmiştir. 1923’te Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte yeni bir toplum ve yeni bir kültür isteği ortaya çıktı. Ancak bunun sadece devletin amaçlarına uyum sağlayan bir süreç olduğunu görmekteyiz. Modernleşme adı altında başlayan yeni sürecin, Osmanlı’dan bir farkı yoktu. Çünkü bu dönemde de kadınlar, erkek yöneticilerin istediği şekillerde rol aldılar (Çaha, 2010: 135).

Modernleşme adına otoriter politikalar geliştirildi ve toplum, geleneksel değerlerinden arındırılarak yerine modern değerler getirildi. Geleneksel değerlerin en başında ise şer-i kurallar gelmekteydi. Toplum nezdinde çok yaygınlık gösteren bu kurallar, her alanda etkin olduğu için tümüyle tasfiye edilmemiş, devlet kontrolünde yeniden inşa edilmiştir. Bu yöntemle modernleşmeye paralel olarak rasyonel bir mekanizma amaçlandı. Daha sonra, halk arasında çok yaygın olan tekke, zaviye ve tarikatlar bu düşünce sebebiyle kapatıldı. Tüm bunların temelinde dinsel değerlerin yerine yenilerini koymak vardı. Tam bu noktada kadın, toplumsal gelişmenin bir anahtarı olarak görüldü.

Cumhuriyet’in ilanından sonra kadın hakları konusu daha hızlı bir ivme kazandı. Böylece kadın, politik bir araç haline geldi. Türkiye’de kadın konusunda yapılan reformların başarıya ulaştığı söylenebilir. Bunun nedeni de kadınların, artık İslam geleneğinden kopmak istemeleri ve batı hayatına özenmeleridir. Bu nedenle kadınların, kamusal hayata geçmeleri için birtakım sosyolojik adımlar atıldı. Bu konuyla ilgili Nilüfer Göle şunları beyan etmektedir:

Kemalizm medeniyet değişimi tasarımıyla kadınlara ‘toplumsal görünürlük’ kazandırmaktadır... Kadınların kamusal alana çıkışları, görünürlük kazanmaları medeniyet dönüşümünün sergilemektedir. Kadınların mahrem çemberini kırması, cinsiyetler arası tecrit duvarlarının yıkılması, kısacası İslam’ın düzenlediği yaşam alanının batılı değerlerin etkisi altına girdiğini göstermektedir. Bu etki, kendiliğinden oluşan bir akım olmaktan çok, Kemalist ideoloji ve reformların tercüme ettiği devlet iradesinden kaynaklanmaktadır” (Göle, 1992’den akt: Çaha, 2010: 137).

Bu zorlu süreçte, Mustafa Kemal Atatürk de devletin muasır medeniyetler seviyesine ulaşması için kadının layık olduğu yere gelmesini istiyordu. Gezilerinde sıkça bahsettiği ve ileride kadına siyasetin yolunu açacağı hakkında konuşmalar yapıyordu.

“Tutacağımız yol, büyük Türk kadınına çalışmalarımıza ortak yapmak, yaşamımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadınına bilimsel, ahlaksal, toplumsal, ekonomik yaşamda erkeğin ortağı, arkadaşı, yardımcısı ve desteği yapmak yoludur.” diyerek Türk halkına mesaj veren Atatürk, bu konuşmayı daha Cumhuriyet ilan edilmediği bir zamanda yapmıştı (Altındal, 1994: 236).

Atatürk, toplumsal kalkınma için kadın hak ve özgürlüklerinin gelişmesinin gerekli olduğunu düşünüyordu. Kadınlara yönelik reformlar yapılmasının ülkenin kalkınması için bir zemin oluşturduğunu biliyordu. Atatürk, bu dönemde birçok inkılâp yaptı. Sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanda devrimler gerçekleştirdi. Şapka ve kıyafet devrimi, soyadı kanunu, eğitim ve öğretim devrimi, medeni kanunun kabulü, saltanatın kaldırılması, Cumhuriyetin ilanı ve daha birçok devrim yaptı. Cumhuriyetin ilanından sonra kadınlar için en önemli devrimler ise kadın/erkek eşitliğini sağlayan, öncelikle Medeni Kanunun kabul edilmesi, ardından kadınlara siyasi hakların verilmesi oldu. Böylece yıllardır hakları için mücadele eden Türk Kadınları, Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün sayesinde birçok gelişmiş ülke kadınından daha önce haklarına kavuştu (Çaha, 2010: 139).

Cumhuriyet’in ilanından sonra kadınlar, Medeni Kanunla birlikte, sosyal ve hukuksal haklar ile siyasal haklar olmak üzere iki önemli hak elde ettiler. 17 Şubat 1926’da Medeni Kanun İsviçre’den tercüme edilerek alındı. Bu haklarla kadınlar, devlette kamusal alandaki erkek ağırlığının değiştirilip, batı görünümlü bir manzaranın çıktığını gösterecekti. Kadın eski geleneklerinden kurtulmaya dünden hazır bir kitleydi. Rejimin ilanıyla kadın merkezli politikalara yer verildi ve bu politikalar, kadın için adeta bir dönüm noktası oldu. Milli Mücadele döneminde ülkede zor günler geçiren kadınların, bağımsızlıklarını kazanmaları uğruna verdiği mücadeleyi gören Atatürk, kadınların haklarını birçok batılı devletten daha önce verdi (Altındal, 1994: 236).

Dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt tarafından Millet Meclisi’ne 17 Şubat 1926’da 900 maddelik Medeni Kanun sunuldu ve oy birliğiyle kabul edildi. Böylece mirasta kız-erkek eşit sayılmış, mahkemede iki kadın şahide karşı bir erkek şahit kuralı kaldırılmış, medeni nikâh zorunluluğu getirilmiş, birden fazla eşlilik kaldırılmış, boşanmada erkek kadar kadına da hak tanınmıştır. Bunun gibi birçok temel hak ve

özgürlükler sağlanarak, medeni anlamda kadınların üst düzeye çıkarılması amaçlandı (Altındal, 2004: 117-118).

Kadınlar uzun mücadeleler sonrasında, 1930'da yalnızca seçme hakkını elde ettiler. 1935 yılındaki seçimlerde yer almak isteyen bir grup kadın, 1934 yılında o dönemin üst tabaka kadınlarının hepsinin bir araya geldiği bir toplantı yaptı. Toplantı akabinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne kadar bir gösteri yürüyüşü düzenlendi. Böylece Atatürk'ün gelip kendilerini dinlemelerini istediler. Atatürk bunun üzerine gelip kadınları dinledi ve bu taleplerinde haklı olduklarını ifade etti. Kadınlar, bu eylem sonucunda istedikleri hakkı elde ettiler.

Türkiye Cumhuriyeti kurucusu Atatürk, Türk Kadınlarına; 3 Nisan 1930'da Belediye Seçimlerine katılma hakkı, 26 Ekim 1933'te Muhtarlık ve İhtiyar Heyeti Üyeliği için seçme ve seçilme hakkı, 5 Aralık 1934'te de seçme ve seçilme hakkı verilmesini sağladı (Yıldız, 2013: 68).

Böylece Türk Kadını, sadece ulusal değil, uluslararası bir saygınlık kazanmış oldu. Batılı ülkelerin gerisinde kalan Osmanlı Devleti'nde kadınlar, verdiği mücadeleler sonucu elde ettiği siyasi haklarla bazı batılı kadınları geride bıraktı. Örneğin; Kadınlar İtalya'da 1945'te, Fransa'da 1944'te, Yunanistan'da 1952'de ve İsviçre'de 1971'de seçilme hakkını kazanırken, Türk kadını 1935'de seçilme hakkını elde etti (Yıldız, 2013: 76).

Bu olumlu duruma karşın, Türk kadınları yalnızca siyasi hak elde etmekle kalmış ve siyaset alanında bir türlü ilerleyememiştir. Bazı Avrupa ülkelerindeki kadınlar, Türk kadınlarından daha sonra siyasi haklarını kazanmalarına rağmen, Avrupa'da kadınların temsil oranı hızla artmıştır. Türkiye'de kadın temsil oranı ise geçen 84 yıla rağmen arzu edilen oranlara ulaşamadı.

1.2.2.2. 1934 Sonrası

1935 yılından sonra kadınların kaderi siyasal anlamda değişmeye başladı. Osmanlı'nın kalkınmasında kadın nasıl önemli bir unsur olmuş ise, Cumhuriyet Döneminde de aynı politika devam etmiştir. Kadın, toplumun kalkınması için en önemli öge sayılmış, ancak kadınların, hak ve özgürlükleri yine devletin tekelinde olmuştur. Kadınlar önceden olduğu gibi anne, ev kadını olmaya ilaveten seçme ve seçilme hakkı ile birlikte bu kez de milletin eğitimi konusunda bir rol üstlenmişti (Çaha, 2010: 154).

Modernleşme adı altında kadınlar yine geleneksel etkilerini sürdürdüler. Eğitmekten maksat, kadınların en belirgin mesleği olarak öğretmenlik, hemşirelik gibi meslekler edinmeleri sağlanmıştı. Bu şekilde milletin eğitilmesine büyük bir katkı sağlayacaklardı. Çünkü okumuş kadınlar, Türkiye Cumhuriyeti'nde rejimin sembolü olarak görülmekteydi. Böylece kadınlar, devletin politikalarında amaçtan çok bir araç haline getirilmişti. Bu dönemlerde Ulus Gazetesi, Türk kadınının haklarını savunuyordu. Eski çağlardaki Türk insanının demokratik yanını vurgulayan gazete, kadınların hak ve özgürlüklerine kavuşmalarını anlamlı buluyordu. Gazetede, 8 Şubat 1935 seçimlerinden bir hafta sonra yayınlanan yazıda şu ifadeler yer verildi:

“Eski Türklerde Türk kadını erkeğine layık bir şekilde yetişirdi. O da erkek gibi ata biner, ok atar, at yarışdırır ve gerekirse harplere katılırdı. Hiçbir haktan mahrum olmayan kadın İslam öncesi Türklerde yönetiminde de bulunurdu. Türk hakanları her zaman hatunlarıyla beraber hareket etmiş ve onlardan kopmamıştır. Göktürklerde Türk ulusu yok olmasın diye ulus olsun diye İltiş Han'ın hanımı İlbilge'yi yanında götürdüğünü biliyoruz” (Yıldız, 2013: 88).

1934 tarihi Türk kadını açısından önemli bir tarih oldu; çünkü bu yılda Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı tanındı. Avrupa'da bile kadınlara oy hakkı tanınmayan bir zamanda Türkiye'de kadınlar seçme ve seçilme hakkı elde ettiler. Ayrıca 5 Aralık 1934 yılında kadınlara tanınan bu siyasi hak, devlet tarafından tören yapılarak verildi. Avrupa'da ise, birçok konuda Türkiye'den ileride olan, İsviçre Fransa ve İtalya 1934 yılından çok sonra verdi. Böylece Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bazı gelişmiş ülkelere örnek oldu. 1980'li yılların ortalarına kadar her yıl düzenli olarak yapılan bu tören, 1980'den sonra 8 Mart Kadınlar Günü olarak kutlanmaya başlandı (Çaha, 2010: 145).

Atatürk, Türkiye'yi, Türk insanını muasır medeniyetler seviyesine getirmek için Cumhuriyet rejimi başta olmak üzere birçok alanda inkılâplar gerçekleştirdi. Uygarlığın temelini aile olduğu ve eksik bir aile yaşamının ise, her alanda bir zayıflık oluşturacağını vurgulayan Atatürk, kadınlar için de birçok haklar sağladı (Yıldız, 2013: 144).

Atatürk bu hakların temelini, Medeni Kanun'un Türkiye'de uygulanmasıyla oluşturdu. Gazi Mustafa Kemal, Türk kadınına 1930 Belediye seçimlerine katılma, 1933 Muhtar ve İhtiyar Meclisleri'ne seçilme ve 1934 yılı itibarıyla de seçme ve seçilme hakkı verdi. Böylece kadınlar için siyasal alanda tüm haklar tamamlanmış oldu.

Türk kadını tüm uluslardan ileri seviyede görmek isteyen Atatürk, kadınların siyasi hakları konusunda şunları ifade etmiştir:

“Türk kadınlarına toplumsal ve siyasal alanda bütün milletlerin üstünde yer verilmiştir. Çarşaf içinde, peçe altında ve kafes arkasındaki Türk kadını artık tarihlerde aramak gereklidir. Evde ve iş hayatında başarılı olan, siyasi hayatta belediye seçimlerinde tecrübe kazanan Türk kadını bu seferde milletvekili seçmek ve seçilmek haklarının en büyüğünü elde etmiştir. Medeni memleketlerinin birçoğunda, kadından esirgenen bu hak bugün Türk kadınının elindedir ve onu yetkiyle başarılı bir şekilde kullanacaktır. Siyasal ve toplumsal hakların kadın tarafından kullanılmasının insanlığın saadeti ve prestiji açısından gerekli olduğuna eminim” (Yıldız, 2013: 144).

Atatürk, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanda Türk halkının kaderini belirleyen inkılâplar yaptı ve bu inkılâplarla kadın ve erkek eşitliğini sağladı. Türk toplum yapısını değiştiren inkılâplar sayesinde modernleşme ile birlikte demokratikleşme adımları da atılmış oldu. Türkiye Cumhuriyeti Devleti bütün inkılâplarıyla yeni ve genç dinamik bir devlettir. Sadece milletvekili olmakla yetinmeyen Türk kadını, muhtarlık ve belediye başkanlığı gibi siyasi görevlerin yanı sıra üst düzey bürokrat olarak da bu alanda kendini gösterdi. 1924’te çıkarılan ‘köy yasası’ maddelerinde 1933 yılında değişiklik yapılarak kadınlara da muhtar olma hakkı verildi. Ardından yapılan muhtarlık seçimlerinde, Aydın’ın Çine ilçesi, Demirdere Köyü’nde erkek rakiplerini geride bırakan Gül Esin Hanım, Türkiye’nin ilk kadın muhtarı oldu. Atatürk’ün emriyle 1935’te milletvekili olan Satı Kadın, milletvekilliğinden önce de 1933’te Kazan Köyü’nde seçilen ilk muhtarlardan biridir. 1933’te yerel seçimler ve 1935’te genel seçimlere katılma hakkı kazanan Türk kadını birçok Avrupa ve İslam ülkelerine örnek oldu. 1934’te oy hakkına ilaveten seçme ve seçilme hakkı kazanan Türk kadını, girdikleri 1935 seçimlerinde, 17’si üst sınıf mensubu, 1’i köylü Satı Kadın-Hatice Çırpan Karamahmet olmak üzere 18 kadın milletvekili oldu. Bu dönemde seçimler liste usulüyle yapıldığı için 18 kadın vekil de Atatürk’ün emriyle seçtirilmişti (Altındal, 2004: 124).

Burada önemli olan bir nokta da seçilen vekillerin içerisinde köylü bir kadının da olmasıdır. Cumhuriyet sonrası kadınların hayatında önemli değişiklikler meydana geldi ve özellikle köylü kadınlar, evde veya tarlada çalışan imajlarından kurtulmuş oldu. Bu şekilde demokratik bir mesaj verilmiş oldu. Ancak gerçekte böyle bir demokratikleşmeden söz etmek pek mümkün değildir. Çünkü ülkede tek parti sisteminin olması ve başka alternatifin olmaması sebebiyle seçimler de liste usulüyle yapılmaktadır.

Hükümet değişiminin mümkün olmadığı bu dönemde, önceden belirlenen isimler onaylanıyordu. Seçme ve seçilme hakkını elde ettikten kısa bir süre sonra 18 kadın milletvekili olmuştu. Kadınların ilk kez siyaset alanında yer almasından dolayı tecrübeleri yoktu. İlk yıllarda yeni yeni siyasete ısınmaya başlayan kadınlar, zaman ilerledikçe siyaset konularında daha deneyimli olmuşlardı. Bu dönemlerde kadınların sorunlarını dile getirmeye başlamış ve yalnızca kadın konularına eğilmiş olan kadın milletvekilleri, gün geçtikçe diğer konularda da fikirlerini açıklamış ve siyasette söz sahibi olmaya başlamışlardır. 1935 yılındaki genel seçimlerde milletvekili olan 17 kadın da eğitim seviyesi yüksek, her biri meslek sahibi olan ve bilgili kültürlü ailelerden gelen kadınlardır. Yalnızca Ankara Milletvekili olan Satı Kadın köylü sınıfa mensuptur. Satı Kadın ise milletvekilliğinden önce köyünde muhtar olarak görev yapmıştır. Atatürk'ün bir köy ziyaretinde köyün önde gelen kadınlarından biri olan Satı Kadın, Atatürk ile yaptığı konuşma sonrasında dikkat çekmiş ve milletvekili olmuştur (Altındal, 1994: 227)

Tablo 1.1. 1935-1939 TBMM 5. Dönem Kadın Milletvekilleri (TBMM Arşivi)

TBMM 5.Dönem Kadın Milletvekilleri (1935-1939)	
Adı ve soyadı	İli
Mebrure GÖNENÇ	Afyonkarahisar
Hatı (Satı) ÇIRPAN KARAMEHMET	Ankara
Türkan Örs BAŞTUĞ	Antalya
Sabiha Gökçül ERBAY	Balıkesir
Şekibe İNSEL	Bursa
Hatice ÖZGENER	Çankırı
Huriye Öniz BAHHA	Diyarbakır
Fatma MEMİK	Edirne
Nakiye ELGÜN	Erzurum
Fakiye ÖYMEN	İstanbul
Benal Nevzat ARIMAN	İzmir
Ferruh GÜRGÜP	Kayseri
Beriha Bediz MOROVA AYDİLEK	Konya
Meliha ULAŞ	Samsun
Fatma Esmâ NAYMAN	Seyhan
Sabiha GÖRKEY	Sivas
Seniha HIZAL	Trabzon
Mihri PEKTAŞ	Malatya

Meclise giren kadınlar, ülkenin hemen hemen her bölgesini temsil etmişlerdir. Kadınlar ilk zamanlarda çekingen tavırlarıyla dikkat çekmiş ve yalnızca kadın hakları konusunda çalışmalar yapmışlardır. Kadın vekiller, çok partili döneme geçiş sürecinde kendilerine yakın buldukları partileri tercih etmişler ve zamanla onların ideolojilerini savunmaya başlamışlardır. Meclise girdikleri yıllara oranla daha bilgili, daha tecrübeli ve daha donanımlı kadınlar olmuşlardır. 1930'lu yıllar devletin yerli malı kullanımı seferberliği ilan ettiği yıllardı. Buradaki amaç yerli sermayeyi yabancı egemenliğinden kurtarmak için halkın, yerli üretime teşvik edilmesiydi. Böylece kadınlar yine en ön saflarda rol aldılar. Türkiye'nin her köşesine giderek seminer ve konferans veren kadınlar, halkı yerli ürünleri tüketmeleri konusunda bilgilendirdiler. Bu dönemlerde devlet, özellikle muhalefet unsuru olabilecek dernek, medya, parti gibi herhangi bir unsura da izin vermedi (Çaha, 2010: 156).

Bu durum 1946 çok partili döneme kadar sürdürüldü. Buradan da anlaşıldığı gibi kadınları tekeli altına alan devlet herhangi bir alternatif oluşmasına müsaade etmemiş ve tek tip zihniyet anlayışını devam ettirmiştir. 1934'te kadınlara seçme ve seçilme hakkı verildikten sonra, 1935'te 18 kadın milletvekili oldu. Daha sonra yapılan iki seçimde de 16 kadın milletvekili seçildi. Bu tarihten itibaren katılım son derece düşük sayıda oldu. 1983 yılına kadar kadın vekillerin sayısı 10'u aşamadı. 1946 yılına kadar seçimler liste usulüyle yapılıyor ve meclise kimin girebileceği de önceden belirleniyordu (Çaha, 2010: 160).

Çok partili dönemin başlamasıyla birlikte kadınlar daha rekabetçi ve demokratik bir ortama sahip olmuştu ve daha çok temsil edilme fırsatı bulmuştu. Bu nedenle kadınların temsil oranında artış olması bekleniyordu. Atatürk döneminde 18 milletvekili ile mecliste temsil edilen kadınların, çok partili döneme geldiklerinde sayıları azaldı. 1950 yılında yalnızca 3 kadın milletvekili seçilebilmiştir (Göksel, 1993: 168).

Bu ifadeler sonucunda kadınların siyaset alanına çok fazla ilgi göstermemelerinin siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel nedenler gibi birçok nedeni olduğu düşünülebilir. Siyasi partilerin kadın politikası üzerine cinsiyetçi yaklaşımı, Türkiye'de var olan erkek egemenliği ve kadınların ev içi rollerindeki erkek baskıları gibi birçok sebepten dolayı kadınların siyasi faaliyetleri engellenmiştir.

1950 itibariyle Demokrat Parti'nin 10 yıllık iktidarı, Türkiye'de farklı bir süreci başlatmıştır. Bu dönemde önceden pek görülmeyen şehirli ve Anadolu kadını arasında bir köprü kurulmuş ve burada en önemli unsur ise, ulaşım ve eğitim olmuştur. Bu dönemde eğitim, Türkiye'nin en ücra köşesine kadar götürülmüş ve kız çocuklarının okutulması ile ilerleyen yıllarda bir meslek sahibi olması amaçlanmıştır (Çaha, 2010: 157).

Türkiye'de, Cumhuriyetin ilan edildiği yıldan itibaren demokratikleşme çabaları verilmiş ancak hiçbir sonuç alınamamıştır. Çünkü her şey iktidarın tekelinde bulunmuş ve alternatif hiçbir sese izin verilmemiştir (Çaha, 2010: 156).

1923'ten 1946 yılına kadar tek parti iktidarda kalmıştır. Cumhuriyet tarihinde en önemli gelişmelerden biri gerçekleşmiş ve 1946 yılında çok partili hayata geçilmiştir. Böylece demokratik ortam oluşmaya başlamıştır. 1950 yılında ilk defa serbest seçim yapıldı ve demokratikleşme çabaları bir ivme kazandı. Bu ivmenin en önemli göstergelerinden biri eğitim alanında oldu. Tek parti döneminde oluşturulan Türk milli eğitim sistemi yeniden düzenlenerek sürekli hale getirilmeye çalışılmıştır. Geleneksek eğitim sistemi ve Batı eğitim sistemi birleştirilerek yeni eğitim modeli oluşturulmuş ve böylece kızların eğitim olanakları genişlemeye başlamıştır. İlköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde yeni ilkeler getirilmiş ve bu okullar ülkede daha çok yaygınlaştırılmıştır.

Üniversiteler belli sayıda iken daha çok illerde açılmış ve kızların daha çok okuması ve meslek sahibi olması sağlanmıştır. Yeni üniversitelerin açılmasıyla okuyan kızların sayıları artmış ve meslek seçiminde de çeşitlilik başlamıştır. Bu zaman dek kızların çoğunlukla öğretmenlik ve hemşirelik alanlarında eğitim almışken daha sonraları teknik ve siyasal alanda da eğitim görmeye başlamışlardır. Kadınlar her alanda meslek sahibi olmaya başladı ve zamanla siyaset alanına da girdiler. Önceki yıllarda hükümetin resmi ideolojisi çerçevesinde hareket eden kadınlar, 1950 yılından itibaren demokratik bir şekilde ve kendi fikirleri doğrultusunda hareket ettiler. Siyasette muhtarlık ve milletvekili görevlerinden sonra 1950 yılında Mersin'de seçilen ilk Belediye Başkanı Müfide İlhan olmuştur (Yaraman, 1999: 65).

1991 yılında ise Türkiye'nin ilk kadın valisi Lale Aytaman Muğla Valiliği'ne atanmıştır (Yaraman, 1999: 64).

Yüzyılı aşkın bir süredir mücadele eden ve 1935 yılında siyasi haklarını kazanan kadınlar, yıllar geçmesine rağmen pek etkin olamadı. Çünkü erkek yoğunluğu olan mecliste 1970’li yıllarda hala kadınların söz sahibi olamamıştı. 25 Mart 1971 İsmail Nihat Erim başbakanlığında 33. Hükümet kuruldu. Nihat Erim Hükümetinde, ilk defa bir kadına bakanlık görevi verildi. Türkan Akyol, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı görevine getirildi ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk kadın bakanı oldu. Kadınlar açısından bir dönüm noktası olan bu gelişme, kadınların siyasete daha fazla ilgi duymalarını sağlamıştır. Ancak Bakan Akyol göreve gelince çalışmalarına başlamış ve Başbakan’la fikir ayrılığına düşünce de aynı sene içerisinde bakan Akyol istifa etmiştir (Altındal, 2004:123).

Buradan anlaşıldığı gibi kadınların, siyaset alanında ilerleme fırsatına bulamıştır. Siyaset alanı erkeklerin hâkimiyetinde olmuş ve kadınlara tanınan hak ve özgürlükler, yine erkeklerin “izni” dâhilinde gerçekleşmişti. 1971 ve 1980 yılları arasında 10 hükümet kurulmuş ve yalnızca iki kadın bakanlık görevine getirilmiştir. Kadınlar bu dönem sonrası sayılarını daha arttırmış ve 1983 seçimlerinde 12 kadın milletvekili siyaset alanında yerlerini almışlardır (hürriyet.com.tr).

1.2.2.3. Kadının Siyasette Yükselişi: 1980’ler

Türk kadınının siyasette yükselişe geçtiği dönem 1980’ler oldu. Cumhuriyet’in ilk seçkin kadın kuşağında yer alanlar, erkeklerle özdeşleşme yoluyla bireysel başarı ya da 1970’lerin seçkin kadınlarının benimsediği ideolojik temelli toplumsal kurtuluş yerine, 1980’lerin kadınları ortak çıkarlar çerçevesinde kadın mücadelesinin gerekliliğine inanmışlardır. 80’ler sadece kadın hareketlerinin örgütlenmesine değil kadınların farklı çalışma alanlarında nicel ve nitel açıdan anlamlı çoğalmalarına; sanatın basının ayrıcalıklı konusu olmalarına tanıklık etmiştir (Yaraman, 1999: 62).

Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki kadın milletvekili sayısı, 1977’deki seçimde 4 iken, 1983’te bu sayı 12’ye yükseldi. 1935 yılında kadınların ilk milletvekili seçilmesinden itibaren 48 yıl geçmesine rağmen, meclisteki kadın sayısı, o dönemin kadın sayısından daha düşüktü. Toplam milletvekili sayısının 399 olduğu seçimlerde, kadın milletvekillerinin temsil oranı yüzde 3,0 oldu. 17 Kasım ve 29 Kasım 1974’te partiler üstü olarak kurulan 38. Hükümette Türkiye Cumhuriyeti’nin ikinci kadın bakanı olan, Hayriye Nermin Neftçi Kültür Bakanı olmuştu. 1983’te 12 kadın milletvekilinden

hiçbirine bakanlık görevi verilmedi. 21 Aralık 1987’de yapılan seçimlerde Turgut Özal Başbakanlığında 46. Hükümet kuruldu. 1983 yılındaki seçimlerde 12 kadın milletvekili olmuştu ve 1987’deki seçimlerde bu sayı yarıya düşmüş ve 6 kadın milletvekili olabilmıştır. 1983 seçimlerinde yüzde 3,0 olan kadın temsil oranı, 1987 seçimlerinde yüzde 1,3’e geriledi. Seçimleri kazanan 6 kadın milletvekili arasında İmren Aykut bakan olarak öne çıktı. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı olan İmren Aykut Türkiye Cumhuriyeti’nin üçüncü kadın bakanı olarak görev yaptı. Çok partili hayata geçtikten sonra parti sayıları arttıkça kadın milletvekili sayısı azalmıştı. Gerek partinin ideolojisi gerekse partideki erkeklerin öne çıkarılmasından dolayı, mecliste kadınların sayısı istenilen düzeye ulaşmadı. İmren Aykut 47. ve 48. Hükümetlerde de yine aynı görevini sürdürme başarısı gösterdi. Üç dönem üst üste bakanlık görevini sürdüren Aykut, kadınlar için bir örnek teşkil etmiştir. 1991 yılında yapılan genel seçimlerde, kadın milletvekili sayısı çok az bir artış göstermiş ve 8’e yükselmişti (sonangazatesi.com).

Süleyman Demirel Başbakanlığında 49. Hükümet, iki parti koalisyonuyla kuruldu. Cumhuriyet tarihinde bir ilk yaşandı ve 8 kadın milletvekilinden 3 kadın, bakan oldu. Tansu Çiller, Türkan Akyol ve Güler İleri Devlet Bakanlıkları görevlerine getirildi. Türk kadını, bu dönem itibarıyla siyaset alanında bir politik nitelik kazandı. Kadınlar, 1995 seçimlerinde meclisteki sayılarını 13’e çıkarmayı başardı. Ardından yapılan tüm seçimlerde sürekli olarak sayıları artan kadın milletvekilleri, siyaset alanına hâkim olmaya başladılar. Kadınların mecliste zirveye ulaştığı 2015 seçimlerinde ise 97 kadın milletvekili seçildi ve meclis ortalamasında kadın temsil oranı yüzde 17,6’ya ulaştı (sonangazetesesi.com).

Özetle 1991 seçimleriyle bir başarı elde eden kadınlar, zaman geçtikçe daha iyi konumlara gelmişlerdir. Erkek egemenliğinden çıkıp kendi egemenliklerini oluşturma içerisine girmişlerdir. Önce muhtar, belediye başkanı, milletvekili ve bakan olarak siyasal yaşamda varlığını gösteren Türk kadınları, 1993’te Tansu Çiller’in başbakan olmasıyla zirve noktasına gelmiştir.

Tablo 1.2. 1935-2011 TBMM Milletvekili Temsil Oranları (TBMM Kütüphanesi)

Dönemi	Yıllar	Toplam Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Sayısı	Oranı
5.Dönem	1935	399	18	% 4,5
6.Dönem	1939	429	16	% 3,7
7.Dönem	1943	455	16	% 3,5
8. Dönem	1946	454	9	% 2,0
9 Dönem.	1950	472	3	% 0,6
10. Dönem	1954	535	4	% 0,7
11. Dönem	1957	587	8	%1,3
12. Dönem	1961	450	3	% 0,7
13. Dönem	1965	450	8	% 1,8
14. Dönem	1969	450	5	% 1,1
15. Dönem	1973	450	6	% 1,3
16. Dönem	1977	450	4	% 0,9
17. Dönem	1983	399	12	% 3,0
18. Dönem	1987	450	6	% 1,3
19. Dönem	1991	450	8	% 1,8
20. Dönem	1995	550	13	% 2,4
21. Dönem	1999	550	22	% 4,0
22. Dönem	2002	550	24	% 4,4
23. Dönem	2007	550	50	% 9,1
24. Dönem	2011	550	78	% 14,8

İKİNCİ BÖLÜM

İLK KADIN SİYASİ LİDER: TANSU ÇİLLER

Tansu Çiller'in ilkokuldan itibaren iyi okullarda okumuş olması ve eğitimli bir aileden gelmesi onun ileride başbakan olmasındaki en önemli faktörlerden birisidir. Tansu Çiller 1990'lı yıllarda dönemin en önemli kadın siyasetçisi olmuştur. 1990 yılında politikaya atılan Çiller, 1991'deki genel seçimlerde Doğru Yol Partisi İstanbul Milletvekili seçildi. Milletvekili seçildikten sonra kabinede yer alan ve Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanlığı görevine getirilen Çiller, 1993 yılında Devlet Bakanlığı sırasında Başbakan Süleyman Demirel Cumhurbaşkanı oldu. Demirel'in başbakanlık görevini bırakmasının ardından genel başkanlığa aday olan Çiller, 13 Haziran 1993'te Doğru Yol Partisi (DYP) Olağanüstü Genel Kurulu'nda Genel Başkan seçildi. Siyasete girer girmez bakanlık görevini alan ve ardından genel başkan olan Çiller, 25 Haziran 1993'te ikinci DYP-SHP Hükümetini kurarak, Türkiye'nin ilk kadın başbakanı oldu. Türkiye'de Çiller'den sonra hiçbir kadın başbakanlık görevini üstlenmedi. Başbakanlık görevinden sonra da Çiller, Türkiye'nin ilk kadın Dışişleri Bakanı oldu.

2.1. TANSU ÇİLLER'İN HAYATI

Tansu Çiller 9 Ekim 1946'da İstanbul'da dünya geldi (Duran, 2012: 2829).

Babası Bilecik Valiliği'nden emekli olan Hüseyin Necati Çiller, annesi Selanik doğumlu Muazzez Çiller'dir. Tansu Çiller, ailenin tek çocuğu olarak büyüdü. İstanbul Fındıklı'da, İsmet İnönü İlkokulu'na başladı. Babası Necati Çiller, gazetecilik, memurluk ve belediye başkan yardımcılığı görevlerinden sonra 28 Nisan 1953'te Bilecik Valiliği'ne atandı. Tansu Çiller, 1953 yılında Bilecik Edebalı İlkokulu'na devam etti. Koyu bir CHP'li olan Necati Bey, milletvekili olması isteğiyle emekliye ayrıldı. Çiller ailesi bu sebeple İstanbul'a geri döndü. Tansu Çiller'in eski okulunun adı değişmiş ve Namık Kemal İlkokulu adını almıştı. Çiller bu okulda 5. Sınıfı okudu ve Namık Kemal İlkokulu'ndan mezun oldu. Liseyi o dönemki adıyla Arnavutköy Kız Koleji'nde bitirdi. (Daha sonra Robert Koleji adını almıştır) Üniversite eğitimini Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde tamamlayan Çiller, Üniversiteyi bitirdikten sonra mastır yapmak üzere Amerika'ya gitti (Demirkürek, 2011: 127-128).

“Çiller, 1969’da New Hampshire’de mastırını bitirdikten sonra Connecticut Üniversitesi’nde 1972 yılında doktorasını tamamladı. Ardından Yale Üniversitesi’nde post-doktora çalışmalarına devam etti. 1978’de doçent, 1983 yılında ise profesörlük unvanını aldı. Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi Bölümü ve çeşitli üniversitelerde ekonomi dersleri verdi. Daha sonra Boğaziçi Üniversitesi’nde Ekonomi Bölüm Başkanlığı yaptı. Dünya Bankası ve Sanayi ve Ticaret Odası Ekonomi Danışmanlığı görevini yürüttü. Kasım 1990’da Doğru Yol Partisi’nde (DYP) politikaya atıldı. 1991 genel seçimlerinde DYP listesinden İstanbul Milletvekili seçildi. Bu dönemde ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı oldu. Süleyman Demirel’in cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra DYP Genel Başkanlığına aday oldu. 13 Haziran 1993’te DYP olağanüstü büyük kongrede genel başkan seçildi” (Duran, 2012: 2829).

“25 Haziran 1993’te DYP-SHP koalisyonu kuruldu. Çiller, bu koalisyonda başbakanlık görevini alarak Türkiye’nin ilk kadın başbakanı oldu. 5 Nisan Kararlarıyla Türkiye’de ekonomi alanında bir dönem başlattı. 5 Ekim 1995 ve 30 Ekim 1995 tarihleri arasında kısa bir süreliğine yine başbakanlık görevini üstlendi. 30 Ekim 1995’te CHP ile kurulan koalisyonda tekrar başbakanlık görevini alan Çiller, 1993 ve 1996 yılları arasında üç dönem üst üste başbakanlık yapmıştır. 1996 genel seçimlerinde İstanbul Milletvekili seçilen Çiller, hükümette Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı oldu. 1999’da üçüncü kez İstanbul Milletvekili seçildi. 2002 seçimlerinde Çiller’in partisi barajı aşamayınca milletvekili olamadı ve 14-15 Aralık 2002’de yapılan DYP Olağan Kongresi’nde Çiller partisinin genel başkanlığından ayrıldı. *The Strategy of Economic Development: The Turkish Case, Türk Sanayinde İthal İkamesi ve Koruma Politikası, Türk Sanayinin Büyümesindeki Kaynaklar, İl Düzeyinde Milli Gelir Dağılımı, Dünyada ve Türkiye’de Kur Politikaları ve Sorunlar, Türkiyem gibi kitapları vardır. İyi derecede İngilizce ve Almanca bilen Çiller, evli ve iki çocuk annesidir*” (Duran, 2012: 2830).

2.2. TANSU ÇİLLER’İN SİYASİ MÜCADELESİ

Çiller ailesinin tek çocukları olarak dünyaya gelen Tansu Çiller, annesi, babası ve bütün akrabalarının sevgisi ve ilgisiyle büyüdü. Bu ilgi ve sevgi Çiller’in okul hayatına da yansdı. Annesi ve babası Çiller’in, okulda başarılı bir öğrenci olduğunu biliyordu ve çok iyi yerlerde eğitim almasını, gelebileceği en yüksek mevkiye gelmesini istiyordu.

“Annesi Çiller’in, ders notlarından ve hangi okullardan mezun olması gerektiğine kadar her şey ile ilgilenmişti. Derslerde çok aktif bir öğrenci olan Çiller, en çok matematik dersini seviyordu. Edebiyat ise dersler arasında en sevmediği dersti” (Bildirici, 1998: 55).

“Derslerinde daima en yüksek başarıyı göstermiş ve dönem sonlarında sınıfını hep birincilikle bitirmiştir. Çiller, başarılı olmak için çok çaba sarf ediyor, her zaman en önlerde olmayı ve fark edilmeyi istiyordu” (Bildirici, 1998: 54).

Koyu bir CHP'li olan baba Necati Çiller, siyasete girmek için çok uzun yıllar uğraşmış, aday olmasına rağmen, bir türlü milletvekili olamamıştır. Babası Tansu Çiller'in doğumundan itibaren, onun bir siyasetçi olmasını ve en yüksek mevkiye gelmesini istemiştir. Çiller, üniversiteden mezun olduktan sonra evlenmiş ve bir süre Amerika'da yaşamıştır. Üniversite eğitiminin ardından Amerika'da 1969'da New Hampshire'de mastır, Connecticut Üniversitesi'nde ise 1972 yılında doktorasını tamamlamıştır. Doktorasında, 'Türkiye'nin Ekonomik Kalkınma Stratejileri' adlı konuyu inceleyen Çiller, doktora sonrası çalışmalarına Yale Üniversitesi'nde devam etmiş ve 1978'de doçent, 1983'te profesör unvanını almıştır. Bir süre Dünya Bankasında çalışan Çiller, ardından Franklin and Marshall Kolejinde Öğretim Üyesi olarak görev almıştır. 1980'li yıllarda Türkiye'ye dönme kararı alan Çiller, mezun olduğu Boğaziçi Üniversitesi'nde Profesör olarak göreve başlamıştır (Bilge ve Erel, 1994: 226).

2.1.1. Süleyman Demirel ile Tanışması

Çiller, Boğaziçi Üniversitesi'nde görevliyken iş ve siyaset çevresiyle birtakım projelerde bulunmuş ve bir vesile ile Süleyman Demirel'le tanışmıştı. Doğru Yol Partisi, halk kesiminden gelen bir parti olmuş ve Adalet Partisi ve Demokrat Parti'nin devamında kurulmuştur. Süleyman Demirel, 12 Eylül sonrasında kurulan bu partinin genel başkanıdır. Parti üyelerinin çoğunluğu yıllardır partide görev yaptıkları için Demirel partiyi yenilemek istiyordu. Çiller, parti tabanından yetişmemiş ve siyasette de herhangi bir tecrübesi olmamıştı. Demirel, partiye imaj kazandırmak için 'vitrin' olarak düşündüğü ismin Çiller olabileceğini düşünmüştü. Demirel bir gün Çiller'i çağırmış ve şöyle demişti:

"TÜSİAD'a, zaman da İTO ve İSO'ya danışmanlık yapan, katıldığı açık oturumlardaki cesur eleştirileri ve ekonomi yorumlarıyla dikkatleri çeken genç kadını oldukça önemseyen Demirel: "Bak söylediklerimi iyi dinle. Devlete, millete hizmet için iyi bir fırsattır bu. Hiç tereddüt etme. DYP saflarında politikaya girmeyi kabul edersen, şunu bil ki önün de açıktır" (Bilge ve Erel, 1994: 13-14).

Çiller, Boğaziçi Üniversitesi'ndeki akademisyenlik görevinden istifa etti ve Demirel'in isteği üzerine 1990 yılında politikaya girdi. Çiller bu tarihten sonra kısa süre içerisinde önemli mevkilere gelmiş ve Türk siyasi tarihinde Türk kadınlarına örnek olmuştur (Bilge ve Erel, 1994: 13).

2.1.2. Tansu Çiller'in Siyasete Giriş

Siyaset, deneyim isteyen bir alandır. Özellikle çok partili dönemden sonra siyaset alanı genişlemiş ve ülke demokratik ortama kavuşmuştur. Siyasi partilerin çoğalmasıyla birlikte kadınların kendi görüşlerini yansıtan partiler artmıştı. DYP de bu partilerden biri olmuş ve genelde kırsal kesime hitap etmiştir. DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel, bu nedenle partiye yeni bir imaj vererek partinin görünümünün değiştirilmesi gerektiğini düşünüyordu. Siyasi tecrübesi olmaması ve parti tabanından gelmemesine rağmen, Çiller partinin yeni döneminde yer aldı. Tansu Çiller, yıllarca iyi bir eğitim almış ve profesör olmuştu. Siyasette ise en iyi konumda olmak istiyordu. Demirel'in 'seni yıldız yapacağım' demesi üzerine, hedefini yüksek tutan çiller partiye girme kararı verdi (Bilge ve Erel, 1994: 14).

Çiller'in Doğru Yol Partisi'ne katılmasıyla birlikte önemli değişiklikler oldu. Partiyi, kırsal kesimi yansıtan erkekler değil, modern görünümlü bir kadın temsil etmeye başlamıştı. Çiller genç, eğitilmiş, güzel bir kadındı ve onun partide olması, partiyi daha dinamik ve daha çağdaş bir görünüme kavuşturmuştu. Hükümette yalnızca milletvekili olmak istemeyen Çiller, bakan olma isteğini belirttikten sonra DYP saflarına katıldı. Genel merkezde tanıtım toplantısı yapıldı. 1990'da Demirel'in isteği üzerine politikaya giren Çiller, Türkiye'nin gündemini belirleyen kadın olmuştu (Bilge ve Erel, 1994: 23).

2.1.3. Tansu Çiller'in Genel Başkan ve Başbakan Oluşu

20 Ekim 1991'de genel seçimler yapılmış, meclise toplam 450 milletvekili girmiştir. DYP, yüzde 27,03 oranla seçimden birinci parti olarak çıkmış ve seçimlerde 178 milletvekiline sahip olmuştur. Kadınların seçme seçilme hakkı kazandığı yıldan itibaren 57 yıl geçmesine karşın bu seçimlerde yalnızca 8 kadın milletvekili seçilmiş ve kadın milletvekili sayıları hala istenilen sayıya ulaşmamıştı. 1991'deki seçimlerde kadın vekillerin sayısı, ilk seçilme yılı olan 1935'teki kadın vekil sayısının yarısından daha azdır. Mecliste 442 erkek vekile karşın, 8 kadın vekil olmalarının iyi tarafı ise Tansu Çiller'le birlikte üç kadının kabinede bakan olarak görev almasıdır. Güler İleri, Türkan Akyol ve Tansu Çiller kabinenin Devlet Bakanları oldular (www.gzt.com).

Süleyman Demirel ile tanışmasının ardından kısa bir süre geçmesine rağmen Çiller, Demirel'in kurmaylarından biri oldu. 20 Kasım 1991'de Süleyman Demirel'in

başbakanlığında oluşturulan koalisyonda 3 kadın bakan arasında Çiller, öne çıkan ve zirveye doğru giden isim oldu. Siyasi alanda hiçbir deneyiminin olmamasına karşın, genç, modern, akademisyen vasıfları ile ön plana çıkan Çiller'in, partiye girmesi ile partide olumlu bir hava oluşmaya başladı. Çiller, önce Genel Başkan Yardımcılığı daha sonra Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanlığı görevine getirildi (Bilge ve Erel, 1994: 29).

Bu durum hem Türkiye'de hem de yabancı ülkelerde oldukça iyi karşılandı. Türkiye'de kadın milletvekili sayılarının az olması nedeniyle kadınlar siyasette çok aktif olmamış ve bakanlıkta görev alan kadınlar da çok fazla göz önünde bulunmamışlardı. Çiller'den sonra Türk siyasetinde değişim başladı. Çiller'in siyasete girmesinin ardından ülke içinde ve dışında kadınların, siyasetteki saygınlıkları artmaya ve konumları da değişmeye başladı. Çiller, bakanlık görevindeyken yurt dışına da geziler düzenlemiş, dış ülkelerin ve dış basının da dikkatini çekmişti. Böylece Türkiye'deki kadın imajı Tansu Çiller'le farklı bir boyut kazanmıştır.

17 Nisan 1993'te 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal vefat etti ve siyasette dengeler değişmeye başladı. Demirel, 16 Mayıs 1993'te Cumhurbaşkanı seçildi ve başbakanlık koltuğu boş kaldı. Ülkede yönetim istikrarsızlığının giderilmesi için başbakanın belirlenmesi gerekiyordu. Çiller, fikrini kongre öncesine az bir süre kala Demirel'e açıklamış ve fikrini almak istemişti. Demirel ise: *"Seni siyasete ben getirdim. Genel başkan yardımcısı, milletvekili ve bakan yaptım. Bundan sonra ben yokum"* diyerek tarafsızlığını ortaya koymuştur (Bildirici, 1998: 234).

Milli Eğitim Bakanı Köksal Toptan ve İçişleri Bakanı İsmet Sezgin, DYP genel başkan adaylıklarını açıkladıktan sonra, Çiller de 8 Haziran 1993'te Ekonomi Bakanlığı'ndan istifa edip, aday olduğunu resmen açıkladı. Kadınlar, Cumhuriyet'in ilanından sonra kamusal ve siyasi alanda çalışıp en iyi yerlere gelmeye başlamıştı. Siyaset alanında ise Çiller ile birlikte bir dönüşüm ve değişim başlamıştı. Bu durum Cumhuriyet tarihinde kadınlar için en iyi örnek olmuş ve Türkiye, batılı ülkeler karşısında modern bir ülke görünümüne kavuşmuştu. Türk halkı için de kadınların, yaşamın her alanında yer aldığını ve erkek egemenliği çizgisinden çıktığını gösteriyordu. Tansu Çiller, DYP Olağanüstü Kongresi'nde erkek rakiplerini geride bırakarak kongrenin galibi oldu.

13 Haziran 1993'te DYP Genel Başkanı seçilen Çiller, Süleyman Demirel'den sonra partide en yüksek oyu aldı. Türkiye'de erkeklerin otorite kurduğu alanlarda,

kadınlar kendilerini göstermeye başladı. Böylece demokrasi kuralları gerektiği gibi işlemiştir. Çiller'in deyimiyle "Türkiye'de beyaz bir sayfa açılmıştı" ve kadınlar devletin önemli konularına gelmeyi başarmıştı. Cumhurbaşkanı Demirel, DYP-SHP koalisyonu hükümetinde, başbakanlık görevini Çiller'e verdi. Böylece 50. Hükümet meclisten güvenoyu alarak Çiller'in başbakanlığında göreve başladı. Kadınlar yıllardır sürdürdükleri mücadelede başarılı olmuş ve devletin en önemli görevlerine Çiller dönemi ile geldiklerini göstermişlerdir.

Türkiye siyasetinde Çiller ile birlikte yeni bir süreç başlamış oldu. Çiller, sadece Türkiye'de değil, yabancı ülkelerde de siyasi başarısıyla konuşulan bir kadın oldu. Kadınlara siyasette de başarılı olabileceklerini gösteren Çiller, kendisini örnek alan birçok kadının siyasete girmesinde öncü oldu. Kadınlar, Çiller'den sonra siyaset alanında daha çok yer almaya başladı. Çiller, 25 Haziran 1993'te Türkiye'nin ilk kadın başbakanı olarak göreve başladı. Demirel Hükümeti'ndeki kabinede görev yapan bakanları değiştiren Çiller, kendine yakın isimleri göreve aldı ve kabineyi yeniledi (Bilge ve Erel, 1994: 140).

Çiller, bu şekilde kendi otoritesini kurmuş ve belirlediği çerçevede hareket etmiştir. Yalnızca bürokratları istediği gibi değiştirememiştir. Onlarda zamanla Çiller'le anlaşamayarak görevlerini bırakmak zorunda kalmışlardır. Rüşdü Saraçoğlu, İlhan Kesici, Vahit Erdem ve Bülent Gültekin gibi birçok bürokrat, bu dönemde istifa ettiler (Bilge ve Erel, 1994:146-147-148).

Çiller, üç dönem üst üste milletvekili seçildi ve 25 Haziran 1993'ten, 6 Mart 1996 tarihine kadar 50, 51 ve 52. Hükümetlerde başbakanlık yaptı.

2.1.4. Medya ve Tansu Çiller

1990'da DYP kadrosuna katılan ve genel başkan yardımcısı olan Çiller, 1991 genel seçimlerinde milletvekili seçilmişti. Milletvekili olduktan sonra Ekonomi Bakanlığı görevini yürüten Çiller, daha sonra Türkiye'nin ilk kadın başbakanı olmuştu. Medya ve basın için bir kadının başbakan olması ayrıca önemliydi. Çünkü Başbakan Çiller, genç, sarışın ve güzel bir kadındı. Haber değeri olmasa bile Çiller'in, kıyafetinden ayakkabısına, saç modelinden makyajına kadar her şey basın için haber malzemesiydi. Çiller ise nasıl giyinmesi, ne mesajlar vermesi ve nasıl poz vereceğine kadar her şeyi, en

ince detayına kadar düşünmüş ve bu şekilde kadınları temsil etmiştir. Erel ve Bilge'nin kitabında belirttiği üzere;

“Çiller'in medyayla hiç sıkıntısı yoktu, “değişimin sembolü”, “yenileşme rüzgârı”, “sarışın güzel kadın”, “parlak profesör” gibi tanımlamalarla medyada fırtınalar estiriyor, “yıldız savaşlarında” en önde gidiyordu. Kendisini destekleyen en önemli TV'lerden biri de INTER Star'dı (Bilge ve Erel, 1994: 134).

Medyada, popülerliğinin yanı sıra saygınlığını koruyan Çiller, basına karşı da mesafeli olmuştur. Çiller, başbakanlığından önce, Enver Ören (İhlâs Haber Ajansı) ve Erol Simavi (Hürriyet) gibi medya patronlarıyla görüşüp destek istemiştir. Çiller'in bakanlığı döneminde 'kolladığı' medya grupları (İnterstar, Sabah, Milliyet, Türkiye, Hürriyet), başbakan olduğu dönemde Çiller'e büyük bir destek vermiştir (Bilge ve Erel, 1994: 130).

2.1.5. Tansu Çiller'in Başbakanlığı

Çiller'in başbakan oluşu hem Türkiye'de hem de yabancı ülkelerde çok olumlu karşılandı. Türkiye, Çiller ile birlikte daha demokratik, daha çağdaş ve daha dinamik bir ülke olduğu izlenimi vermişti. 25 Haziran'da başbakanlık görevini alan Çiller, DYP-SHP koalisyon hükümetinin başbakanı oldu. Türkiye'nin önünde beyaz bir sayfa açıldığını, bu sayfada hoşgörü, beraberlik ve çok çalışmanın olduğunu söyleyen Çiller, halkla bütünleşeceğini ve her şeyi paylaşacağını mesajını vermişti. Çiller, Ekonomi Bakanlığı döneminde, ülkenin ekonomi sorunlarına ilaveten askeri, sosyal ve siyasal sorunlarla da yakından ilgilendi. Çiller, tabiri yerindeyse tepeden inme siyasete girmişti. Siyasette deneyimi hiç olmaması ve ülke sorunlarını detaylı olarak bilmemesi, zaman içerisinde zorlanmasına neden oldu. Çünkü ülkede başta PKK terör örgütünün yaptığı katliamlar olmak üzere birçok mesele vardı.

Çiller Dönemi olaylarla başladı. Önce 2 Temmuz 1993'te Sivas Madımak Oteli'nde 35 aydın boğularak öldü. Ardından 6 Temmuz 1993'te PKK, Erzincan Kemaliye Başbağlar Köyü'nde katliam yaptı. 5'i kadın toplam 28 kişiyi kurşuna dizdi. Türkiye zor bir süreçten geçiyordu ve terör olayları döneminin en önemli sorunu olmuştu. Çiller'in kadın olması sebebiyle terör sorununu çözemeyeceğini dile getiren muhalif bir kesime karşı Çiller, terörün üstesinden gelebileceğini, gerekirse bütün önlemleri alıp askeri harekâta bile başlayacaklarını söylemiştir. Bütün siyasi partilerin uzlaştığı bir komisyon

kurmak ve Kürt halkı için Kürtçe yayın ve konuşmaların serbest olmasını isteyen Çiller, bu şekilde terör için çözüm bulma yoluna gitmiştir. Çiller, gerek terörün mağdur ettiği vatandaşın yanına giderek, gerekse askere moral vererek terörü bitireceğinin mesajlarını veriyor ve PKK terör örgütüne karşı duruyordu. Ülkenin en önemli sorunu olan başta Terör ve Kürt Sorunu, Laik-Dindar Çatışması, AB-Türkiye İlişkileri, 5 Nisan Kararları, Kıbrıs Sorunu, Gümrük Antlaşması ve Kardak Krizi gibi birçok meseleyle uğraştı. Çiller, başbakanlığı döneminde Gümrük Anlaşmasını imzalayarak AB-Türkiye ilişkilerine bir ivme kazandırmak istemiştir. Ekonominin güçlü olmadığı Türkiye’de çözümler aramış ve 5 Nisan Kararları olarak tarihe geçen uygulama ile ekonomiyi iyileştirmeye çalışmış ancak başarılı olamamıştır. Ekonomik tedbirlerin alındığı bilinen 5 Nisan Kararları, özellikle işçi ve memur kesimini olumsuz etkileyen sonuçlar getirmiştir. Çiller’in almış olduğu tedbirler her zaman olumlu sonuçlar vermemiştir. Ülke ekonomisinin zorlandığı zamanlar olmuş ve bu durum Çiller Hükümeti’nin düşürülmesi sonuçlarını getirmiştir. Ülkedeki tüm sorunlara ve zorluklara rağmen Çiller, üç dönem üst üste başbakanlık yapmıştır (www.gzt.com).

O dönemlerde ülkeyi savaşın eşiğine getirmiş olan Kardak Krizi patlak vermiştir. 25 Aralık 1995 ‘te Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan bu kriz zamanı Başbakan Çiller, gerekirse savaşın içinde olacaklarını belirtmiştir. Yapılan güvenlik zirvesinin ardından “*O bayrak inecek, o asker oraya gidecek*” diyerek, tüm dünyaya karşı dik bir duruş sergilemiştir. Ardından 30 Ocak 1996’da adaya asker çıkarılmasını isteyen Çiller, Türk bayrağını adada dalgalandırmıştır. Hükümet 24 saat süreyle krizin bitmemesi durumunda savaşa hazır olduklarını duyurmuştur. Kardak Krizi’nin silahlar patlamadan çözülmesini isteyen dış ülkelerin de diplomatik ilişkileri sonucunda, savaş çıkmadan sorun çözülmüştür (<https://www.gzt.com/jurnalist/gecmisten-gunumuze-tum-yonleriyle-kardak-krizi-2606044>).

Çiller döneminde Türkiye’nin önemli meseleleri ele alınmıştır. İç ve dış sorunlar bu dönemde daha da artmıştır. Ülkede terör sorununun tırmanışa geçtiği, ekonomi ise kötüye gittiği tüm bu yoğun siyasi gündemde ülkedeki sorunlar Başbakan Çiller’i zorlamıştır. Sorunların çözüme kavuşturulması için uğraşan Çiller, başarısız olduğu konularda eleştirilere ve suçlamalara da maruz kalmıştır. Başbakanlığı dönemi boyunca üç kez hükümeti kurmakla görevlendirilen Çiller’in, devlet politikasında başarılı olduğu

kadar başarısız olduğu dönemler de olmuştur. Tüm bu gelişmelerle birlikte Çiller, siyaset hayatıyla ülkesi dışında uluslararası alanda da birçok kadına örnek bir lider olmuştur.

Tansu Çiller politikaya girdiği yıllarda yalnızca siyasi yaşamın içinde olmak için değil, bakanlık, başbakanlık gibi konumlarda olmak için politikaya atıldığını zaman zaman belirtmiştir. 1990’da siyasete girer girmez genel başkan yardımcısı olan Çiller, 1991’de milletvekili seçilmiş ve kabinede yer alarak Devlet Bakanı olmuştur. Bakanlık döneminden çok kısa bir süre sonra 1993’te Çiller, Türkiye’nin ilk kadın başbakanı görevini aldı. Osmanlı’nın son asrında başlayan kadın hareketleri, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde kadın bir başbakanın göreve gelmesiyle amacına ulaşmıştı. Kadınları temsil eden Çiller’den kadınların beklentisi oldukça fazlaydı. Ancak Çiller’in başbakanlığında genel geçer hükümet programları dışında kadınlar için özellikle hazırlanmış herhangi bir yenilik, alternatif bir düzenleme ve önerilerin olmadığı görölmüştür. Kadın olmasının avantajlarını çok iyi kullanabilen Çiller’in, nezaketinden giyim kuşama, saç renginden ayakkabısına kadar tüm kadınlık özelliklerinin medyada ön planda olduğu görölmektedir. Devlet Bakanı iken Demirel’in Davos gezisine götürmediği Çiller, kadınlığını şöyle vurgulamıştır: “*Eđer Davos’a gitseydim, büyük bir ilgi odağı olacaktım*” (Bilge ve Erel, 1994: 39).

Çiller siyasette kadın olmanın avantajlarını kullanmıştı ancak onun fikrinde kadınlıktan öte yüksek makam ve mevki daha önemliydi. Siyasette kadınlar için özel bir çaba içerisine girmeyen Çiller’in, erkek egemen bir toplumda amiyane bir tabirle “erkek gibi bir kadın” olduğu söylenmiştir. Kadınlık özelliklerini gerektiğinde ön planda çıkaran Çiller’in, görevinde ciddi, üslubunun daha sert olduğu ve bir erkek gibi emri vakiler yaparak işlerini yönettiği görölmektedir (Bilge ve Erel, 1994: 33).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASINDA ÇİLLER: HÜRRİYET, CUMHURİYET ve TÜRKİYE GAZETELERİNDE ÇİLLER HABERLERİ

3.1. ÇALIŞMA METODOLOJİSİ

Türkiye'nin yakın geçmişinde ve günümüze yakın dönemlerinde toplumda kadınların hangi konumlarda olduğu ve kadın konusunun nasıl ele alındığı açıklanmaktadır. Kadınlara siyasi yaşamda ne kadar yer verildiği teması, Tansu Çiller'in siyasi liderliği çerçevesinde yazılı basında ne şekilde temsil edildiğinin incelendiği bu çalışmada, seçilen haberler, gazetelere göre kategorilere ayrılmış ve oluşturulan başlıklar altında değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Gazete kategorilerinde verilen haberler, Çiller'in başbakanlığı dönemindeki ülke gündemini belirleyen unsurlardan seçilmiştir. Çalışmanın genel hatları aşağıda konu, amaç, kapsam, önem, yöntem, sınırlılıklar, evren ve örneklem ile bulgular bağlamında izah edilmiştir.

3.1.1. Araştırma Konusu

Tarih boyunca kadınların statüleri ülkeden ülkeye, toplumdan topluma değişiklik göstermiştir. Kadınlar daima erkeğin gerisinde kalmış, kadının birey olarak kabul edilmediği toplumlar inşa edilmiştir. Türkler, yaşadığı şartlar gereği hem bulundukları ortam hem de coğrafi konumun etkisinde kalmıştır. Eski Türklerden itibaren farklı kültür ve dinlerle karşılaşan Türk toplumunun yaşam tarzları değişmeye başlamış ve erkek egemen bir toplum haline gelmiştir. Bu toplum içerisinde kadınlar, kendi çabalarıyla yıllarca mücadele etmiş ve yaşadıkları düzene başkaldırabilmiştir. Bu mücadele sonucunda sosyal ve siyasal haklarını elde eden kadınlar, toplumsal alanda yer edinmeye başlamıştır.

Türkiye'de kadınların siyasi yaşama girmeleri Tansu Çiller'den sonra daha çok ön plana çıkmıştır. Çalışmada, Tansu Çiller'in yazılı basında ne kadar ve ne şekilde yer aldığı belirtilerek, Çiller'in siyasi bir lider olarak kadınları nasıl temsil ettiği incelenecektir. Belirlenen kategorilere göre elde edilen haberler, gazetelerin kadın lidere bakış açısı,

haberde ayırdığı yer ve kullandığı dil açısından söylem çözümleme bağlamında değerlendirilecektir.

3.1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, kadınların siyasi yaşamlarına nasıl başlayıp ve hangi noktaya geldikleri konusu ele alınmıştır. Ayrıca kadınların, siyasette ne kadar yer aldığı, neler yaptığı ve gazetelere hangi biçimde yansıdığı ortaya koyulmaktadır. Çalışmanın esası, Osmanlı'dan günümüze değin kadınların içinde bulundukları hareketleri ve bu hareketler sayesinde nasıl siyaset hayatında yer aldıklarını göstermeyi amaçlamaktadır. Kadının, her alandan uzaklaştırıldığı ve toplumla ilişkisinin koparıldığı bir kültürden, kadınların devletin zirvesine kadar yükselebilen bir toplum kültürü haline geldiğinin, ayrıntılı bir biçimde incelenmesi bu çalışmanın ilgi alanına girmektedir. Bununla birlikte yazılı basında verilen haberlerin, ne şekilde verildiği incelenerek varılan sonuçlar ortaya koyulacaktır.

3.1.3. Araştırmanın Kapsamı

Seçilen konu bağlamında siyasi lider Tansu Çiller'in yer aldığı haberlerin tespit edildiği gazeteler, Çiller'i hiç desteklemeyen, hemen hemen tüm haberlerde eleştiren ve fotoğrafını çok kullanmayan Cumhuriyet Gazetesi, Çiller haberlerine tam sayfa yer veren ve tamamen destekleyen Türkiye Gazetesi ve ana akım medyayı temsil eden Hürriyet Gazetesi olarak belirlenmiştir. Dönemsel sınırlılık olarak ise Tansu Çiller'in başbakan olduğu dönem olan 1993 yılı Haziran ayı başlangıç noktası seçilmiş, çalışmanın yapıldığı takvim esas alınarak 1996 yılı Mart ayı ise bitiş noktası olarak belirlenmiştir. Belirlenen 2 yıl 9 aylık süreçte seçilen üç gazetede yayınlanan haberlerin aynı olmalarına dikkat edilmiş ya da gündem oluşturan haberler ele alınmıştır. Belirlenen haber sayısı ise oluşturulan kategoriler altında incelenmesi açısından önem taşımaktadır. Söz konusu gazeteler yayınladıkları ekleriyle birlikte günlük olarak incelenmiştir.

3.1.4. Araştırmanın Önemi

Kadınlar, Osmanlı Döneminin en güçlü olduğu yıllardan, Cumhuriyet'in ilanına kadar kamusal alanda çok aktif olamamıştır. Yapılan baskılar, eğitim şartları, ikamet

edilen ortam kuralları vs. birçok nedenden dolayı kadınları kamusal ve siyasal alanda görmek mümkün olmamıştır. İç dünyalarına mahkûm edilen kadınlar, kendi mücadeleleri sonucunda dış dünyaya açılmış ve seslerini duyurabilmek için birçok girişimde bulunmuşlardır. İlk önce toplumsal alanda kadın hareketlerine katılarak, dergi ve gazetelerde yazılar yazan kadınlar, daha sonraları siyasi girişimlerde bulunmaya başlamışlardır.

Osmanlı'nın son dönemlerinde sosyal ve hukuksal bazı haklar elde eden, siyasi haklarına da kavuşmak için mücadele etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra kadınlar, tüm siyasi hak ve özgürlüklerini kazanmış, hayatın her alanında söz sahibi olmaya başlamışlardır. Siyaset alanına giren kadınlar, zamanla erkekleri geride bırakarak yüksek mevkilere gelmişlerdir. Türkiye'nin ilk kadın başbakanı olan Tansu Çiller, siyasette başarı göstermiş ve yalnızca Türkiye'de değil, dış ülkelerdeki kadınlar için de örnek bir lider olmuştur. Çalışmanın amacı kadın lider olarak Tansu Çillerin medyada yer alış biçimini tespit etmektir.

3.1.5. Araştırma Yöntemi

Çalışmada incelemeye tabi tutulacak Hürriyet, Cumhuriyet ve Türkiye Gazetesi'ndeki haberlerden, seçilecek örneklemeler için 1993-1996 yılları arasında belirlenen gazeteler günlük olarak taranmış, tespit edilen haberler, gazetelere göre haberin ana başlığı, haber spotu, haberin ana metni ve haber görseli olarak kategorilere ayrılmıştır. Bu haberler, belirlenen kategoriler dâhilinde metinler söylem çözümleme yöntemine, haber görselleri ise göstergebilimsel yonteme göre değerlendirilmiştir. En çok dikkat çeken örnekler alt alta sıralanarak değerlendirmeleriyle birlikte sunulmuştur.

Söylem Çözümleme Yöntemi: Söylem çözümlemesi içinde disiplinlerarası yaklaşımlarla gelişen ve ideoloji yüklü olduğu öne sürülen dilsel yapıları dilbilimin yöntemlerinden yararlanarak sistemli bir biçimde açıklamayı amaçlayan çalışmalar günümüzde Eleştirel Söylem Çözümlemesi olarak isimlendirilmektedir (Büyükkantarcıoğlu, 2012'den akt: Yıldırım, 2015: 198).

Göstergebilim Yöntemi: Barthes'a göre göstergebilim, anlamın ve anlamlandırmanın (signification) başta dilbilim olmak üzere geleneksel disiplinler tarafından göz ardı edilen tüm yönlerinin incelenmesini ifade etmektedir (Culler, 2008'den akt: Yıldırım, 2015: 291).

3.1.6. Araştırma Sınırlılıkları

Türkiye’de kadınların özel yaşam alanlarından çıkıp, kamusal ve siyasal alanda yer almasıyla birlikte ülkede yeni bir süreç başlamıştır. Kadınlar, her alanda çalışma hayatına atılmış, ancak cinsiyet ayrımının belirgin olması nedeniyle siyasal alanda çok fazla yer edinememiştir. Kadınların siyasete katılımları çok fazla olmamasına rağmen, bakan ve başbakanlık gibi devletin en önemli mevkilerine kadar yükselebilmişlerdir. Siyasal alanda en üst noktaya gelen kadın, Tansu Çiller olmuştur. Türkiye’nin ilk kadın başbakanı olan Çiller, 1993 ve 1996 yıllarında üç dönem başbakanlık görevini yürütmüştür. Çalışmada incelenen haberler bu dönemle sınırlandırılmıştır.

3.1.7. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini Türk basını oluşturmaktadır. Örneklem olarak Hürriyet, Cumhuriyet ve Türkiye Gazeteleri seçilmiştir. Hürriyet Gazetesi ana akımı temsil etmesi sebebiyle, Cumhuriyet Gazetesi Tansu Çiller’e muhalif olması sebebiyle, Türkiye Gazetesi ise Tansu Çiller’i ve hükümetini desteklemesi sebebiyle tercih edilmiştir.

3.1.8. Araştırma Bulguları

Bu bölümde Hürriyet, Cumhuriyet ve Türkiye gazetelerinde Tansu Çiller’i konu edinen haberler, başlık, spot, haber metinleri ve haber görselleri bağlamında incelenerek elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Çalışmada incelenen Hürriyet Gazetesi’nde, Çiller haberlerinde kullandığı cümlelerde genel yargılara yer vermiş ve yalnızca haber bilgisini aktaran cümlelere, Cumhuriyet Gazetesinde ise Çiller haberlerinde cümlelerde yargılayıcı, sorgulayıcı ve uyarıcı niteliğinde sözcüklere yer vererek Çiller’in genelde eleştirildiği, Türkiye Gazetesinde ise cümlelerde övgüye yer veren cümlelerin kurulduğu bulguları elde edilmiştir.

Çalışmada rastlantısal yöntemle birinci sayfa Tansu Çiller haber nüshaları seçilmiştir. Gazetelerin seçilen örnekleri yıllara göre dağılımı şu şekilde verilmiştir.

Tablo 3.1. Hürriyet, Cumhuriyet ve Türkiye Gazetelerinin Haber Başlıkları

Gazeteler	Başlıklar	Tarih
Hürriyet	Müthiş Zafer	14 Haziran 1993
	Kahroluyoruz	27 Ekim 1993
	Terör, yok edilecek	12 Temmuz 1993
	Sayın Çiller memur zammı ne olacak?	6 Ocak 1994
	100 yıllık rüya	6 Mart 1995
	Kadınlar, altınları Borsa'ya getirsin	27 Temmuz 1995
	Tehlikeli bir inatlaşma	11 Ekim 1995
Cumhuriyet	Çiller, bakanlarını seçiyor	16 Haziran 1993
	Çiller'in serveti sorgulanıyor	14 Haziran 1994
	Yargıdan Laiklik uyarısı	7 Eylül 1994
	Hükümet arayışı	21 Eylül 1995
	İşçi, Çiller'i indirdi	16 Ekim 1995
	Ege'de kritik 10 gün	10 Şubat 1996
Türkiye	DYP'ye taze kan ve heyecan Çiller Dönemi	14 Haziran 1993
	Devler Güneydoğu'da	17 Temmuz 1993
	Türk-İş'ten grev tehdidi	11 Ağustos 1993
	Çiller'den Atina'ya çok sert mesajlar	5 Temmuz 1995
	Avrupa'dan çifte destek	23 Kasım 1995
	Madrid'de büyük adım	17 Aralık 1995

3.2. HÜRRİYET GAZETESİ'NDE ÇİLLER HABERLERİ

3.2.1. Haber Başlıklarında Çiller

Türkiye’de kamusal ve siyasal alanda çalışan kadınlar arasında statü bakımından gelebileceği en yüksek mevkiye gelmiş olan Tansu Çiller’in, siyasi yaşamı ele alınmıştır. Türkiye’nin ilk kadın başbakanı olduğu öneminden yola çıkılarak, yazılı basında yer alan ve gündem oluşturan haber başlıkları tespit edilmiştir. Hürriyet Gazetesi’nde seçilen örnek başlıklar incelenmiş ve sırasıyla değerlendirilmiştir.

“Müthiş Zafer” (14 Haziran 1993)

“Kahroluyoruz” (27 Ekim 1993)

“Terör, yok edilecek” (12 Temmuz 1993)

“Sayın Çiller memur zammı ne olacak” (6 Ocak 1994)

“100 yıllık rüya” (6 Mart 1995)

“Kadınlar, altınları Borsa’ya getirsin” (27 Temmuz 1995)

“Tehlikeli bir inatlaşma” (11 Ekim 1995)

Hürriyet Gazetesi’nin haber başlıklarında, Tansu Çiller’in başbakanlığında, kadın lider olduğundan dolayı haberlerde genelde yumuşak bir dil kullanıldığı görülmüştür. Haber başlıklarının, Çiller’in icraatlarını destekleyen bir tutumla verildiği belirlenmiştir.

Gazetenin ana sayfasında yer alan haber başlığı, Çiller’in başbakanlığını destekler nitelikte verilmiştir. Gazetede büyük puntolar ve kalın yazı stili ile sayfanın en başında yer alan *“Müthiş Zafer”* başlığı, Çiller’in kazandığı zaferi vurgularken, gülümseyerek halkı selamlaması haberde en çok dikkat çeken unsur olmuştur. Gazete haberinde, Çiller’in seçimden galibiyetle çıkması *“Müthiş Zafer”* olarak değerlendirilmiştir. Gazete, siyah renkli zemin üzerine beyaz renk ve kalın puntolarla tasarladığı haber başlığında, Çiller’in genel başkan seçilmesini zafer olarak vurgulamıştır.

Türkiye’nin en önemli sorunlarından biri olan terörün yaptığı kanlı eylemler, Hürriyet Gazetesi’nde *“Kahroluyoruz”* haber başlığı ile verilmiştir. Gazete, bu eylemler sonucunda birçok insanın hayatını kaybettiğini ve bu üzüntüden dolayı ülkenin yaşadığı acıya ortak olduğunu ifade eden haber başlığında *“kahroluyoruz”* kelimesini kullanmıştır.

Başlık, haber içeriğinin en üst köşesinde tam satır olarak büyük yazı sitili ve kalın puntolarla yazılmıştır. Sayfanın en dikkat çekici ifadesi olan başlıkta, gazetenin terör eylemlerine karşı bir tutum gösterdiği belirlenmiştir.

Gazetede terörle ilgili yer alan başka bir ifade ise “*Terör, yok edilecek*” haber başlığıyla verilmiştir. Haberde, terör konusunda net bir duruş gösteren Başbakan Çiller’in, lider olmaktan ziyade bir kadın olarak teröre karşı nasıl dik durduğu gösterilmek istenmiştir. Başlıkta, terörün bitirilmesi hususunda Çiller’in kararlı olduğu vurgulanmıştır. Haber başlığı, kalın puntolarla yazılmış ve gazetenin ana sayfasında en çok dikkat çeken başlığı olmuştur.

Hürriyet Gazetesi manşetten verdiği “*Sayın Çiller memur zammı ne olacak*” haber başlığı ile memurlara yapılması gereken zammın yapılmadığını belirtmiştir. Gazete, haber başlığında memur haklarını gözetmiş, Çiller’e karşı ise sorgulayıcı bir tutumla yaklaşmıştır. Gazete, ana sayfasında kalın punto ve büyük yazı sitili ile iki satırda yer verdiği haber başlığında, Çiller’e sitem edici ifadeler kullanmıştır.

Gazetenin “*100 yıllık rüya*” haber başlığında, Türkiye’nin yüzyıla yakın bir süredir Gümrük Birliği’ne girmek için çaba sarf ettiği ve uluslararası bir statü kazandığı Gümrük Birliği anlaşmasının, Çiller başbakanlığında gerçekleştiği vurgulanmıştır. Türkiye’nin Gümrük Birliği’ne üyeliği için yıllarca beklediğini öne çıkaran gazete, bu haber başlığını gerçekleşmesi zor olan bir rüyaya benzeterek vermiştir. Haber başlığı kalın punto ve büyük yazı sitili ile yazılmış ve gazete sayfasında habere büyük bir yer verilmiştir.

Hürriyet Gazetesi’nde yer alan “*Kadınlar, altınları Borsa’ya getirsin*” haber başlığında, ülke ekonomisinin canlandırılması için Çiller’in bir kadın olarak, ülkedeki kadınlara çağrı yapmasının etkili olacağı düşünülmüştür. Başlıkta, Çiller’in ifadelerinin aktarılması, gazetenin Çiller’den yana bir tutum ortaya koyduğu şeklinde yorumlanmıştır. Haber başlığı sayfanın en altında verilmiş ve haber, sayfada çok az yer kaplamıştır.

Gazetede son olarak yer verilen “*Tehlikeli bir inatlaşma*” haber başlığında, sendikalar ve hükümetin ortak bir sonuca varamadığı için ikili arasında bir uzlaşmanın değil, inatlaşmanın olduğu vurgulanmıştır. Gazetenin haber başlığında, bir tehlike olduğu algısı oluşturulmuş ve iki taraf için de uyarı niteliğinde ifadeler yer verilmiştir. Haberdeki başlık, ana sayfanın en çok dikkat çeken başlığı olmuştur.

Gazete, haber başlıklarını genel olarak olumlu bir çerçevede sunmuştur. Haberler Çiller'in icraatlarını destekler bir tutumla verilmiş, karşı bir tutum sergilediği ifadeler çok az görülmüştür. Tam sayfa verilen haberler, görsel unsurlarla da desteklenmiştir.

3.2.2. Haber Spotları

Hürriyet Gazetesi'nde yer alan ve devletin zirvesindeki isimlerden olan Başbakan Tansu Çiller'in bulunduğu haber spotları arasından öne çıkan spotlar, seçilen örneklerle sıralanarak değerlendirilmiştir.

"47 yaşındaki Tansu Çiller, Demirel gibi 30 yıllık bir dev ile İsmet Sezgin, Cavit Çağlar ve Köksal Toptan gibi kurt politikacıları ezerek DYP'nin Genel Başkanı oldu." (14 Haziran 1993).

Gazetenin 14 Haziran 1993'teki haber spotunda, Çiller'in başarısı, özellikle yaşı vurgulanarak verilmiş ve haberde Çiller'in, Demirel ve rakiplerinden daha genç olduğu ima edilmiştir. Gazete spotunda, Çiller'in rakipleri "kurt"a benzetilmiş ve bu ifadeyle başbakanın bir kadın olarak rakiplerinden daha güçlü olduğu öne çıkarılmıştır. Gazete, bu durumu üstünlük olarak değil de "ezmek" ifadesiyle vermiş ve Çiller'in erkek rakiplerine bir göndermede bulunmuştur.

"Güneydoğu'dan gelen her kanlı haberle kahroluyoruz. Günahsız insanların zalimce katledilmesine, şehit düşen askerimize, polisimize, öğretmenimize kahroluyoruz." (27 Ekim 1993).

Hürriyet Gazetesi'nin 27 Ekim 1993'teki haber spotunda, terörün hiçbir şekilde kabul edilemez oluşu ve terör eylemlerinin acımasızca olduğu ifade edilmiştir. Gazetenin "kahroluyoruz" diyerek genel bir ifadeyle ile verdiği haberde, terör lanetlenmemiş ve yalnızca haberin bilgisi verilerek üzüntü içerisinde oldukları belirtilmiştir.

"Genelkurmay, Başbakan Çiller ve hükümete, "içte ve dışta anarşi ve terörün kökünü kurutmada kesin kararlıyız. Bunu mutlaka başaracağız mesajını verdi." (12 Temmuz 1993).

12 Temmuz 1993'te yer alan haber spotunda, asker ve hükümetin terör konusunda kararlı olduklarının ve birlikte hareket edeceklerinin altı çizilmiştir. Gazetenin bu spotunu diğerlerinden daha ön plana çıkaran yanı ise, Genelkurmay Başkanı'nın teröre karşı duruşundaki ifadelerinin aynen verilmesi olarak belirtilmiştir.

“Geçen yıl, ‘Enflasyon yüzde 51 olacak’ dediniz ve memura yüzde 46,6 zam yaptınız. Oysa enflasyon yüzde 71,1 çıktı. Yani memur yine ezildi...” (6 Ocak 1994).

6 Ocak 1994'teki Hürriyet Gazetesi'nin haber spotunda, ülkede enflasyon artışından dolayı ekonominin kötüye gittiğinin ve bunun bedelinin memura ödetildiğinin vurgusu yapılmıştır. Hükümetin memuru mağdur ettiği bilgisi “ezildi” ifadesiyle verilerek gazetenin, memurun hakkını koruyan bir tutum sergilediği ortaya konmuştur. Haber sayfada büyük bir yer kaplamıştır.

“Türkiye, 19'uncu Yüzyılda başlattığı Batılılaşma hareketinde bugün tarihi bir adım atıyor ve gümrük duvarlarını yıkarak Avrupa ile gümrük birliği uygulamasına başlıyor.” (6 Mart 1995).

Gazetenin 6 Mart 1995 tarihli haber spotunda Çiller, doğrudan ele alınmamış, Türkiye tarihinde yapılmış bir mücadelenin başarısı olarak değerlendirilmiştir. Gazete, haberinde bu başarının Çiller'e değil ülkeye ait olduğunu vurgulamış ve Türkiye'nin bir asırdır göstermiş olduğu çabanın başarıya ulaştığı şeklinde değerlendirmiştir.

“Başbakan Tansu Çiller, İstanbul Altın Borsasını açarken kadınlara, “Altınlarınızı Borsa'ya getirin” çağrısı yaptı.” (27 Temmuz 1995).

Hürriyet Gazetesi'nin 27 Temmuz 1995'teki haber spotunda, ülke ekonomisinin canlandırılması için kadınların devrede olması gerektiğine yer verilmiştir. Spotta Çiller'in, Borsa'da zili çalıp kadınlara seslenmesinin daha etkili olacağı düşünülmüş ve Çiller'in çağrısı aktararak spot daha dikkat çekici bir hale getirilmiştir.

“Sendikalarla hükümet arasında ücret pazarlığında iplerin kopması ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan ülkeyi zor günlere getirdi.” (11 Ekim 1995).

11 Ekim 1995 tarihli haberin spotunda, sendika ile hükümetin uzlaşmamasının ülkeye verdiği zarar dile getirilmiş ve Çiller'in geri adım atması ima edilmiştir. Gazete, spotta halkın her açıdan mağdur olduğunu ve sıkıntılar yaşadığını vurgulamış, hükümet ve sendikalara uyarı niteliğinde bir mesaj vermiştir.

Gazetenin örnek olarak seçilen haber spotlarında ortaya çıkan özellik, gazetede Çiller'in yaptığı icraatların bazılarına destek verildiği bazılarına ise tepki gösterildiği belirtilmiştir.

3.2.3. Haber Metinleri

Haber konusunun detaylı olarak ele alındığı bu bölümde, ülkenin ekonomi, sosyal ve siyasal mevzularında Çiller'in aldığı kararlar ve verdiği mesajlar, seçilen haberlerin ana olay sunumlarında sıralanmış ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

“DYP Genel Başkanlığı ve Başbakanlık için günlerdir kıran kırana geçen mücadele Tansu Çiller'in zaferiyle sonuçlandı. Adaylar o kadar gerilim ve heyecana rağmen birbirleriyle centilmence yarıştılar. Nitekim ilk tur sonuçları alınır alınmaz İsmet Sezgin ve Köksal Toptan çekildiklerini açıkladılar ve Çiller'i kutladılar. Kongre boyunca yan yana oturan adaylar, birbirlerine oldukça nazik davrandılar. Bir ara Divan Başkanı'nın isteği üzerine ayağa kalkan adaylar delegeleri selamlayarak “birlik içindeyiz” mesajı verdiler.” (14 Haziran 1993)

Haber metninde, Tansu Çiller'in DYP kongresindeki seçimin galibi olduğu ve parti dayanışması içinde bir sonuca vardıkları ifade edilmiştir. Gazete, metinde Çiller ve rakiplerinin bir mücadelenin içinde olmaktan öte bir dayanışma içinde olduklarını vurgulamıştır. Haber değerinin yalnızca Çiller'in seçilmesi ve zaferini konu alan metinde, adayların birlik içinde olduğu ön planda tutulmuştur. Gazete, haber metninde parti delegelerinin, yıllardır siyasetin içinde yol alan deneyimli siyaset adamlarını, Çiller karşısında saf dışı bıraktığını ima etmiştir.

“Doğu'dan, Güneydoğu'dan gelen her kanlı haberle yıkılıyor, kahroluyoruz. Günahsız insanların, hamile kadınların, savunmasız ninelerin zalimce katledilmesine kahroluyoruz. Bebeklerin, süt kokan tenlerini parçalayan acımasız PKK kurşunlarına kahroluyoruz. Kara gözlerini acıyla açmış, göğsünde ki kurşun deliğinden kan sızan bebek fotoğrafları bizi kahrediyor.” (27 Ekim 1993)

“Kahroluyoruz” başlığını hem ana sayfada hem iç sayfada kullanan gazete, haber metninde PKK'nın bu katliamını, yalnızca bebekler ve hamile kadınlar üzerinde gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Haber metni, terör örgütünün özellikle savunmasız insanları hedef aldığını ve insanlık değerlerini katlettiğini, kadınları ve bebekleri nasıl çaresizce bıraktığını derin bir üzüntüyle vermiştir. Gazetenin yer verdiği metinde, İnsanlık dışı yapılan bu davranışın masum insanlara yapıldığı ve terör örgütünün devlete güç yetiremediği yalnızca savunmasız insanlara güç yetirdiği ima edilmiştir.

“Başbakan Tansu Çiller'e ve hükümet üyelerine dün Genelkurmay Başkanlığı'nda verilen brifingte “içte ve dışta anarşi ve terörün kökünü kurutmada kesin kararlıyız” mesajı iletildi. Brifing sırasında komutanlar, TBMM'de milletvekillerinin devleti başarısızlıkla suçlayan konuşmalarından rahatsız olduklarını ima ettiler.

Genelkurmay yetkilileri hükümetten, “içte ve dışta anarşi ve terörün kökünü kurutmada kesin kararlıyız. Bunu mutlaka başaracağız. Sizden tam destek istiyoruz” isteğinde bulundular.” (12 Temmuz 1993)

Hürriyet Gazetesi’nde yer alan haber metninde, devletin başarısızlıkla itham edilmesi ve askerin de bundan duyduğu rahatsızlığa yer verilmiş, eylemlerini arttıran teröre karşı mücadelenin öneminden bahsedilmiştir. Metinde, Genelkurmay yetkililerinin terörü bitirmek konusunda ortaya koyduğu irade gösterilmiştir. Haber metninde, herhangi bir tutum gösterilmeksizin yalnızca haberin bilgisi aktarılmış, asker ve hükümetin birlikte hareket edecekleri sonucuna ulaşılmıştır.

“Başbakan Tansu Çiller’in geçen yılki enflasyon hedefi şaşınca, olan yine memura oldu. Enflasyon yüzde 71,1’e vurdu, ancak Çiller Hükümeti yüzde 51’i hedeflediğinden, memura yapılan zam yüzde 46,6 oranında kaldı. Hükümet şimdi, yılın ilk üç ayında memura yüzde 15 zam yapmaya hazırlanıyor. Oysa bu rakam geçen yılki kaybı bile karşılamıyor. Memurlar, Çiller’den enflasyona ezilmeyecek oranda zam bekliyor.” (6 Ocak 1994)

Haber metninde, Çiller’in enflasyon rakamlarını tutturamadığı ve memura söz verdiğinden daha az oranda zam yaptığı yer almıştır. Haberde memurun mağdur edildiği ve beklentilerinin karşılanması için hükümetin harekete geçmesinin gerektiği ima edilmiştir. Gazete, sayısal verilerle belirttiği zam oranlarının çok az olduğunu vurguladığı haber metninde, mağduriyetin bir an önce giderilmesi mesajını vererek, memurun yanında olduğunu göstermiştir.

“Gümrük Birliği, benim politik misyonumun en önemli boyutlarından biridir. Bunu özelleştirme ve demokratikleşmenin de yer aldığı bir bütünün üç sacayağından biri gördüm hep. Ancak, bu üçünü uygulamaya koymadan önce terörle mücadeleyi rayına oturtma gereği vardı. Yani en büyük öncelik o olmadan bunlara geçmek mümkün değildi. Ben Gümrük Birliği’ni bu bütün içinde çok önemli bir olay olarak görüyorum. Çünkü adaletten demokratikleşmeye, özelleştirmeye, bütün kurumların yenileşmesine pek çok alanı kapsayacak bir süreçtir. Biz bu sürecin ilk adımını atıyoruz.” (6 Mart 1995)

Gazetede yer alan haber metninde, Türkiye’nin yıllardır girmek için mücadele ettiği Gümrük Birliği, Çiller’in başarısı gibi gösterilmiştir. Haberde, ülkenin demokratikleşmesi ve bazı sorunların çözümünün bu projeyle gerçekleşeceğini vurgulayan Çiller’in, bununla birlikte Türkiye’de yeni bir süreci başlatacağı da ima edilmiştir.

“Başbakan Tansu Çiller, İstanbul Altın Borsası’nı açarken kadınların altınını piyasaya çağırdı. İstanbul’u finans merkezi yapma hedefini yineleyen Çiller , “Burada kalmamalıyız hemen altın rafinerisi kurup, altına dayalı yatırım araçları çıkarmalıyız. Altın Bankası kurmalıyız.” dedi. (27 Temmuz 1995)

Haber metninde, ülke ekonomisi için altına dayalı yatırım araçlarından bahseden Çiller’in, kadınların altınlarını evde bekletmemeleri ve Borsa’da değerlendirilmesi için kadınlara çağrıda bulunduğu ifadelerine yer verilmiştir. Gazete, yer verdiği haber metninde, Türkiye ekonomisinin canlanması için kadınların, Çiller’in çağrısından etkilenip borsaya yatırım yapmalarını teşvik etmiştir.

“Türk-İş Pazar günü yapılacak güven oylamasına yüzbinlerce Kızılaylı yürüyerek baskın yapacak. Çankaya Köşk’ü, Başbakanlık ve Meclis’e uzanan bir yürüyüşü planlayan Türk-İş Başkanlar Kurulu dünkü toplantısında Sabah, Yeni Yüzyıl ve Türkiye’nin de arasında bulunduğu 6 gazete ile ATV ve TGRT’yi de yayınları konusunda uyarma kararı aldı.” (11 Ekim 1995)

Haber metninde, Türk-İş’in hükümete gözdağı vermek amacıyla yürüyüş planladığı öne sürülmüş, Çiller’in de “Yapacaklarsa yapsınlar” diyerek rest çektiği bir haber olarak yorumlanmıştır. Metinde, işçi, memur ve memur emeklisinin doğal hakkı olan grev yapmalarının engellenmeye çalışılmasının bir faydası olmadığı vurgulanmıştır. Haberde, bazı yayın organlarına da aleyhte haber yaptıkları gerekçesiyle uyarılarda bulunan Türk-İş’in, kararlı olduğunun altı çizilmiştir.

3.2.4. Haber Görselleri

Hürriyet Gazetesi’nde yer alan haberlerin hemen hemen hepsinde Çiller’in görselinin kullanıldığı görülmüştür. Görsellerin bazılarında tam sayfa ayıran, bazılarında da az yer veren gazete, haberlerin genelinde Çiller’in görselini kullanmaya çalışmıştır.

Resim 1.

Resim 2.

Gazete ana sayfasında yer alan resim 1'de, Tansu Çiller'in genel başkan seçildiği akşamki fotoğrafı verilmiştir. Görselde Çiller'in, halkı selamladığı sırada gülümsemesi ve dik duruşuyla kazandığı zaferi gösterilmek istenmiştir. Gazete görselinde, Çiller'in halkı selamlarken yaptığı el işaretinin duruma hâkim olduğunu yansıtmış, bakışlarıyla da geleceğin ümidi olduğunun mesajını vermiştir. Gazetenin, Çiller'in daha başbakanlık görevini almadan Çiller'den "İlk kadın başbakan" olarak bahsetmesi onu desteklediğini göstermiştir.

Gazetenin iç sayfa haberindeki Resim 2'de, Çiller'in DYP Genel Başkanlığına seçildiği akşam, rakipleriyle bir arada oturan ve beraberlik mesajı veren bir fotoğrafı kullanılmıştır. Görselde, mütevazı bir şekilde oturduğu görünen Çiller'in, kendinden emin ve dik duruşuyla seçimin galibi olduğu gösterilmiştir. İkinci görselin alt köşesinde ise Çiller'in yürüdüğü anda çekilen bir fotoğrafı verilmiştir. Gazete bu görsel ile, ortamdaki yoğun izdihamdan dolayı Çiller'in korumasının olabilecek tehlikelere karşı Çiller'e sarılarak koruduğu ve Çiller'in de bu sayede rahat bir şekilde yürüdüğünü göstermek istemiştir.

Resim 3.

Ana sayfada yer alan resim 3'te, haberle ilgili olarak Çiller'in sol tarafına bakarken endişeli ve düşünceli olduğu küçük bir portresine yer verilmiştir. Haber başlığıyla fotoğrafın birbirini desteklediği belirtilmiştir. Başlıkta Çiller'in "Bu iş ya bitecek, ya da bitecek" sözlerine yer veren gazete, haber içeriğindeki üzüntü ifadelerini Çiller'in düşündürücü halini gösteren fotoğrafta yansıtmak istemiştir.

Resim 4.

İç sayfa haberdeki resim 4'te, Çiller'in ana sayfadaki görsele benzer bir fotoğrafı kullanılmıştır. Gazete, görselde Çiller'in endişeli halini ve başparmağını başına koyarak ne yapacağını düşündüğünü yansıtmıştır. Gazete, Çiller'in teröre olan tepkisini "Bu iş bitecek!" sözleriyle dile getirdiği başlık ile Çiller'in kararlı halini yansıtan görselle desteklemiştir.

Resim 5.

Resim 6.

Ana sayfadaki resim 5'te, Çiller'in askerle tokalaştığı ve samimi olduğu görüntülere yer verilmiştir. Gazete, terör konulu haberde, asker ve başbakanı aynı karede vererek, devletin bir arada olduğunu teröristlere göstermek istemiştir. Görselde askerin, başbakana selam durduğu ve başbakanın emirlerini bekledikleri ima edilmiştir. Haber görselinde, Çiller'in kararlılığı ve kendinden emin bir şekilde vakarlı bir duruş sergilediği görülmüştür. Gazetenin yer verdiği görselde, asker ve hükümetin hiçbir şeye karşı yenilmeyeceklerinin mesajı verilmiş, terör konusunda kararlı oldukları yansıtılmıştır.

İç sayfadaki resim 6'da, askerlerin daima hazır beklediği ve Çiller'in işaretiyle teröre karşı her an bir harekete geçebilecekleri ima edilmiştir. Gazete, görselde Çiller'in teröre karşı aldığı tavır ve kararlılıkta, askerin Çiller'e destek olduğunu vurgulamıştır.

Resim 7.

Gazete, ana sayfadaki haberde Çiller'e dair bir görsel kullanmamış, ikinci sayfada kullanmıştır. Resim 7'de kalın punto ve büyük yazı sitili ile iki satırı kaplayan başlıkta Çiller'e bir sitem imasında bulunulmuştur. Gazete, bu başlık ile ülkede ekonomik durumun kötü olduğunu ve memura zam sözü veren Başbakan Çiller'in zam yapmaması üzerine tepkisini belirtmiştir.

Resim 8.

İç sayfadaki resim 8'de, Çiller'in, haber içeriğindeki durumun farkında olduğuna dair düşünceli halini gösteren fotoğrafına yer verilmiştir. Gazete, Çiller'in elini saçına dokunmuş bir şekilde kullandığı görselde, haber içeriğindeki enflasyon ile ilgili konuya nasıl bir açıklama yapacağını düşündüğünü ima etmiştir.

Resim 9.

Gazetenin ana sayfasında yer alan Resim 9’da, Çiller’in gözlüklü hali ve rüzgârda uçuşan saçları ile verdiği poz ile haber başlığı ilişkilendirilmiş, Gümrük Birliği anlaşması Çiller’in başarısıymış gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Gazete bu görselle Çiller’in şık haline ilaveten gözlükleri ve uçuşan saçlarıyla da Avrupa’ya karşı farklı bir imaj sergilediğini yansıtmıştır.

Resim 10.

İç sayfa haberinde yer alan resim 10’da, Tansu Çiller’in Gümrük Birliği’ndeki başarıyı kendi başarısı olarak gördüğünü söyleyen açıklaması ve bu açıklamayla ilişkili görseli yer almıştır. Gazete, bu başlıkla verdiği haberde, anlaşmaya dair bir görsel değil de Çiller’in portre görüntüsünü kullanmış ve Çiller’in sözlerini destekler bir atmosfer oluşturmuştur.

Resim 11.

Ana sayfada yer alan haber görselinde, Çiller'in çok şık olduğu görülmekte ve ülkemizin bayrağını temsilen giydiği kırmızı ceket ve beyaz gömleği ile haber içeriği ilişkilendirilmiştir. Gazete, haber içeriğini yansıtan fotoğrafta Çiller'in, elindeki zile vurduğunu göstererek kadınları yatırım yapmaya teşvik ettiğine yer vermiştir. Görselde, Çiller'in yüzündeki tebessümün de insanların sempatisini kazanmaya yönelik olduğu belirtilmiştir.

Resim 12.

Gazetenin ana sayfasında yer alan resim 12'de, normal hayatta gözlük takmadığı bilinen Çiller'in, gözlüklü hali ve ciddi bir duruş ile kürsüden Türk-İş'e uyarı yaptığı yansıtılmak istenmiştir. Gazete bu görsel ile başbakanın ciddi ve kararlı duruşundan geri adım atmayacağı algısını oluşturmuştur. Görselde, Türk-İş başkanının elindeki mendille terini silmesi ise Çiller'in karşısındaki zor durumunu ve çaresizliğini ortaya koymuştur.

3.3. CUMHURİYET GAZETESİ'NDE ÇİLLER

Siyasete girmesiyle birlikte zaman zaman tam sayfa haberlere konu olan ve portresinin haber sayfalarını kapladığı Başbakan Çiller'in, Cumhuriyet Gazetesi'nde fotoğraflarının pek kullanılmadığı ve Çiller haberlerine de tam sayfa yer vermediği görülmüştür. Fotoğrafın çok az metnin fazla yer kapladığı gazetede, Çiller haberlerinde metinlere de çok fazla yer verilmediği ortaya konmuştur.

3.3.1. Haber Başlıkları

“Çiller, bakanlarını seçiyor” (16 Haziran 1993).

“Çiller'in serveti sorgulanıyor” (19 Haziran 1994).

“Yargıdan laiklik uyarısı” (7 Eylül 1994).

“Hükümet arayışı” (21 Eylül 1995).

“İşçi, Çiller'i indirdi” (16 Ekim 1995).

“Ege'de kritik 10 gün” (10 Şubat 1996).

İncelenen haber başlıklarında ülkenin sorunlarını genel ifadelerle veren Cumhuriyet Gazetesi'nin, Çiller'in özel hayatına dair haberlerde sert bir üslup ve eleştirel bir dil kullandığı görülmüştür.

Gazetede yer alan *“Çiller, bakanlarını seçiyor”* haber başlığı, Çiller'in kendisinden önceki Demirel Hükümeti'nde yer alan birçok ismi değiştirdiği ve kendine yakın isimleri kabinede göreve getireceğini göstermektedir. Gazete, kalın ve büyük puntolarla verdiği haber başlığında, Çiller'le birlikte hükümette yeniliklerin olabileceğini belirtmiş ve bu yeniliklere Çiller'in kabineyi değiştirerek başladığını vurgulamıştır.

Cumhuriyet Gazetesi'nin *“Çiller'in serveti sorgulanıyor”* haber başlığı ile Çiller'in mal varlığını gerçekçi bir şekilde açıklamaması nedeniyle gazetenin bu konu üzerinden Çiller'i eleştirdiği gözlenmiştir. Çiller'in siyasi haberlerine çok fazla yer verilmediği belirlenen gazetede, bu haber başlığının kalın punto ve büyük yazı sitili ile verilmesi gazetenin bu konuya dikkat çekmek istediğini göstermiştir.

Gazete *“Yargıdan laiklik uyarısı”* haber başlığıyla, Çiller'in yargı tarafından uyarı aldığını ana sayfada belirgin bir biçimde vermiştir. Gazete bu haberde, devletin laik

çizgide olmadığını sert bir dil kullanarak belirten Yargı'nın, hükümeti şeriatla karşı uyarma gereğinde bulunduğunu göstermiştir. Yargı'nın, Çiller Hükümeti'ne şeriat yakıştırmalarını habere başlığına taşıyan gazetenin, bu şekilde kamuoyunun dikkatini çekmeyi amaçladığı ve bir algı oluşturmaya çalıştığı ortaya konmuştur.

Gazete “*Hükümet arayışı*” haber başlığı ile Çiller Hükümeti'nin sona erdiği ve Çiller'in başbakanlığı bırakmayacağı, yeni kurulacak hükümetin içerisinde yer almak istediğini vurgulamıştır. Gazetede manşetten verilen başlığın, büyük yazı sitiliyle ve kalın punto ile tek satır yazılması, haberin ise tam sayfa yer kaplaması haberin önemini belirtmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi “*İşçi, Çiller'i indirdi*” haber başlığıyla, işçilerden yana bir tutum alarak Çiller'e karşı halkta olumsuz bir algı oluşturmuştur. Gazete, Çiller'i desteklemeyen bir tutum içerisinde olduğu için bu başlığı tercih etmiştir. Gazete, Çiller'in işçilere yaptığı haksızlıktan dolayı başbakanlıktan indirildiğini iddia ettiği haber başlığında, Çiller'e karşı sert bir dil ve üslup kullanmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi'nde son olarak yer alan “*Ege'de kritik 10 gün*” haber başlığı, Kardak Kayalıklarında Yunan ordularının, Türkiye tarafına ait bölgeyi taciz etmesiyle Ege'de kritik bir sürecin başladığını belirtmiştir. Gazete, Türkiye Hükümeti taraflı bir yaklaşımda bulunmamış, sadece haberi kritik olarak değerlendirmiştir. Kalın punto ve büyük yazı sitiliyle yazılan başlıklı habere sayfada geniş yer verilmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi'nin verdiği haber başlıklarında dikkat çeken ortak özellik, Çiller'in icraatlarını eleştirel bir yaklaşımla verdiği, özel yaşamına dair haberleri ise sorgulayıcı bir tutum içerisinde verdiği belirtilmiştir.

3.3.2. Haber Spotları

“Çiller'in denge arayışının sonucu olarak Sezgincilere kabinede yer vermesi, Nevzat Ayaz'ın Milli Savunma Bakanlığı görevini sürdürmesi bekleniyor.” (16 Haziran 1993).

Cumhuriyet Gazetesi'nde 16 Haziran 1993'te yer alan haber spotunda, Çiller hükümetinde, eski kabinedeki bazı isimlerin görevlerine devam edeceği bazılarının ise değişeceği belirtilmiştir. Gazete bu spotta, Çiller'in yeni kurulacak hükümette kendi politikasını yürüteceğini yansıtmıştır. Spotta yer alan ‘Sezginciler’ ifadesiyle, Çiller'in

kabinede belli bir guruba yer vereceği ve hükümet içinde bir kadrolaşmanın olabileceği gazete tarafından ima edilmiştir.

“Mal varlığı tartışması, güven bunalımı doğurdu. CHP’den öneri: ‘Çiller, yalan makinesine bağlanmalı’” (19 Haziran 1994).

19 Haziran 1994’te yer alan haber spotunda, Çiller’in mal varlığını gerçekçi bir şekilde açıklamamasının, koalisyon ortağı olan CHP için büyük bir sorun haline geldiği dile getirilmiştir. Bu konunun siyasi ortaklığı zedelediğini ele alan gazete, CHP’lilerin Çiller hakkında yalan makinesine bağlanmalı sözlerine yer vermiş ve Çiller’in sürekli yalan söylediği iddialarını gündeme getirmiştir. Gazetenin haberi bu şekilde ele almış olması okuyucuda bir algı oluşturmaya çalıştığını ortaya koymuştur.

“Demokratikleşme türküsüyle 3 yılın boşuna geçirildiğini öne süren Türkiye Barolar Birliği Başkanı Önder Sav “Demokratik laik hukuk devletinin sıkıntılarını görüp, bilip susanlar, isimlerinin önünde hangi sıfatlar olursa olsun, ihanet içindedirler dedi.” (7 Eylül 1994).

Gazetenin 7 Eylül 1994’te yer verdiği haber spotunda, Çiller’in başbakan olmadan önce modern ve laik olduğu söylentilerinin, başbakanlıktan sonraki döneminde görülmediği ve laik devlet kurallarının Çiller döneminde uygulanmadığı vurgulanmıştır. Spotta, Çiller’in kendisiyle birlikte birçok yenilik ve değişim getireceği sözünün gerçekleşmediği TBB Başkanı Önder Sav tarafından sert bir dille eleştirilmiş ve Yargı’nın, başbakanı açıkça uyardığı görülmüştür. Gazete haberinde, Çiller’i ihanetle suçlayan Önder Sav’ın sözlerine spotta yer vermesi, gazetenin Çiller karşıtı olan tutumunun ön plana çıkardığı şeklinde yorumlanmıştır.

“Baykal, Çiller görüşmesinden sonuç alınamadı, 4 yıllık koalisyon bitti” (21 Eylül 1995).

Cumhuriyet Gazetesi 21 Eylül 1995’te yer alan haber spotunda ise, fikir ayrılığına düşen Çiller ve Baykal’ın koalisyon ortaklığının bittiğini belirtmiştir. Gazetenin bu haberi herhangi bir yaklaşımda bulunarak vermediği ve haberin bilgisini aktarmak için verdiği belirtilmiştir.

“51. Hükmet güvenoyu alamadı. M. Ali Yılmaz ve Veysel Atasoy da DYP’den istifa etti” (16 Ekim 1995).

Gazetede 16 Ekim 1995'te yer alan haber spotunda, 51. Hükümetin güvenoyu almaması ve Çiller'in partisi olan DYP'deki istifalar öne çıkarılmış, Çiller'in başarısızlığı ortaya konmak istenmiştir.

"Kardak krizinin faturasını silahlı kuvvetlere çıkaran hükümetin bu tutumu ile Ege'de 10 günlük kritik süreç başladı. Genelkurmay Başkanı Hristos Limberis'in görevden alınması sonucu hükümet ile silahlı kuvvetler arasındaki sürtüşme daha gergin bir boyut kazandı. Bu durum karşısında, ellerinde silah kullanma yetkisi bulunan Limberis yanlısı subayların, Limberis'in görevi devredeceği 18 Şubat tarihine kadar Türkiye'ye karşı tahrik edici tutum sergilemelerinden endişe ediliyor." (10 Şubat 1996).

Gazetenin 10 Şubat 1996'da yer verdiği haber spotunda, Ege Denizi'nde Kardak Kayalıklarında Türk gemisinin kayalıklara oturması ve Yunan askerlerinin Türk askerlere taciz ateşi açması sonucu siyasi bir kriz yaşandığı ele alınmıştır. Yunanistan Genelkurmay Başkanı'nın görevden alınması sonucunda iki taraf için tehlikeli bir durum ortaya çıktığını belirten gazete, durumun düzelmesi için verilen 10 günlük zamanda Genelkurmay yanlısı subayların her an bir saldırı içinde olabileceği uyarısında bulunmuştur. Gazete haber spotunda, Türk askeri açısından tedirgin edici bir durum olduğunu özellikle vurgulamıştır.

3.3.3. Haber Metinleri

"Tansu Çiller tüm arkadaşlarını kucakladığını söyleyerek başladığı konuşmasında, biz görüntü partisi olmadık. Halkla bütünleşen bir partiyiz. Bize "Bunu yapamazlar, parçalanırlar" diyenlere sesleniyorum: "Bir birlik abidesi olarak Türkiye'yi 21. Yüzyıla taşımak üzere buradayız" dedi. 'Değişim' ve 'yenilik' fikirlerinin benimsendiğini, bu nedenle tarihte hiçbir kadroya verilmemiş sorumluluğun kendilerine verildiğini ifade eden Çiller, "Önemli olan şu veya bunun genel başkanlığa getirilmesi değildi, demokrasiyi işletmemiz ve kongre sonucundaki muhteşem birlikti."

Haber metninde, Tansu Çiller'in daha önce parti için yalnızca modern bir görüntü olmaktan ibaret olduğu söylemlerine cevaben, görüntü partisi olmadıklarının altını çizen Çiller, halkla birlikte olduğunu vurgulamıştır. Metinde, demokrasi için, ülkenin geleceği için, yenilik ve değişim için kendilerine verilen görevi birlik ve beraberlik içerisinde icra edeceğinin mesajlarını veren Çiller'in konuşmasının aktarılmış, gazetenin bu konuşmayı etkili bulduğu için ön plana çıkardığı belirlenmiştir.

“CHP genel başkan yardımcısı İstemihan Talay düzenlediği basın toplantısında, Çiller’in “Ana-bacı” imajıyla kamuoyu karşısına çıktığını, ancak söyledikleriyle yaptıklarının birbiriyle çeliştiğini kaydetti. Türkiye’de yatırım yapan kazanır diyen Çiller’in ABD’de 7 milyon dolarlık gayrimenkul satın almasının söylediklerine kendisinin de inanmadığının göstergesi olduğunu savlayan Talay, şöyle devam etti: “Daha da vahim olan ekonomiden sorumlu bir devlet bakanının yani ülkenin tüm hazine kaynaklarını yönlendiren bir kişinin veya ailesinin ticaret yapmaya devam etmesidir. Bu servetin kaynakları nereden gelmektedir? Halk edebiyatı yapan bir kişinin bu kadar kısa sürede bu kadar büyük serveti nereden ve nasıl kazandığı bilinmek zorundadır.” (19 Haziran 1994).

Haber metninde, Çiller’in mal varlığını gerçek olarak açıklamadığını belirten CHP’li İstemihan Talay, Çiller’in yalan söylediğini öne sürerek, yaklaşan seçimlerde Çiller’in imajına zarar vermek ve gündemi değiştirmek maksatlı olduğu belirtilmiştir. Metinde, Çiller’in bakanlığı dönemine atıf yapılarak servetinin sorgulanması ve bir açıklama yapmasının gerektiği belirtilmiş Çiller, siyaseten zor bir durumda bırakılmıştır. Gazetenin haberde bu konuya yer vermesi ise CHP ile aynı görüşü desteklediğini göstermiştir.

“Anayasa Mahkemesi’nin başta özelleştirme olmak üzere, hükümetin çıkardığı yetki yasaları ve kanun hükmünde kararnameleri iptal etmesi nedeniyle suçlamalara hedef olduğuna dikkat çeken Sav, hükümete karşı Anayasa Mahkemesi Başkanı Yekta Güngör Özden’i savundu” (7 Eylül 1994).

Gazetede yer verilen metinde, hükümet ve Anayasa Mahkemesi’nin birçok konuda aynı fikirleri düşünmediğini ve bu yüzden Önder Sav’ın hükümete ağır ithamlarda bulunarak hükümeti uyardığı görülmüştür. Ayrıca Sav’ın AYM başkanını savunduğu bilgilerine de yer veren gazetenin Sav’ı desteklediği görülmüştür.

“DYP ile CHP arasında 20 Ekim 1991’de yapılan genel seçimlerinden ardından kurulan koalisyon ortaklığı, 1420 gün aradan sonra bozuldu. Başbakan Tansu Çiller ile CHP Genel Başkanı Deniz Baykal dün yaptıkları görüşmede anlaşmaya varamayınca koalisyon bozulurken erken seçimde görüldü” (21 Eylül 1995).

Gazetede yer alan haber metninde, hükümet ortaklığının bittiği için bir erken seçim gündeme geldiği belirtilmiştir. Anlaşmaya varılamadığı için koalisyon ortaklığının bittiği açıklamalarına yer veren gazete, haberde yalnızca olayın bilgisini vermiş ve habere ilişkin hiçbir tutumda bulunmamıştır.

“DYP-CHP koalisyonunun 20 Eylül’de dağılmasının ardından, 25 gündür süren hükümet bunalımı aşılamadı. Tansu Çiller başkanlığındaki DYP azınlık hükümeti

güvenoyu alamayınca, başkent kulisleri karıştı. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in başta ana muhalefet lideri Mesut Yılmaz olmak üzere diğer parti liderleri ile de görüşerek bir durum değerlendirmesi yapması bekleniyor.” (16 Ekim 1995).

Haber metninde, sona eren DYP-CHP koalisyon hükümetinin ardından ülkede hala bir hükümetin kurulamadığını ve bunun bunalım olarak değerlendirildiğine yer verilmiştir. Gazete, hükümet bunalımı için formül arayan Cumhurbaşkanı Demirel'inde DYP haricinde mecliste partisi bulunan diğer liderlerle de görüşeceği bilgisini vermiştir. Metinde, Çiller'in azınlık hükümeti güvenoyu alamadığı için hükümeti tek başına kuramayacağını belirten gazete, başkent kulislerinin karıştığını öne sürmüştür.

“Limberis 18 Şubat günü yapılacak olan silahlı kuvvetler sicil değerlendirme toplantılarından sonra görevini devredecek. Limberis'in kendisine ve orduya yöneltilen suçlamaları açıklığa çıkarmak, silahlı kuvvetlerin tartışılır hale gelen prestijini tekrar sağlamak maksadı ile 10 günlük süreyi ne şekilde değerlendireceği de merak konusu. Silahlı kuvvetler içinde Genelkurmay Başkanına destek veren üst düzey subayların büyük bölümü halen Ege'de bulunuyor. Bu subaylar, Limberis gibi Kardak krizindeki başarısızlığın kendilerinden değil, hükümetten kaynaklandığına inanıyorlar.” (10 Şubat 1996).

Haber metninde, Yunan ordularında depreme neden olan 10 günlük kritik süreç içerisinde Yunan tarafının takınacağı tavrın, Türkiye'nin kararını değiştirebilecek bir etken olduğu belirtilmiştir. Metinde, olayın hala netlik kazanmadığını belirten gazete, Yunan subaylarının tehlike arz ettiğine değinmiştir. Gazetede yer alan haber metninde daha çok Yunan tarafının düşüncelerine yer verildiği ve Türkiye tarafının düşüncelerine aynı oranda yer verilmediği belirtilmiştir.

3.3.4. Haber Görselleri

Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan Çiller haberlerinde görsellere sayfada pek yer verilmediği ve bazı görsellerin haberle ilgili olmayan görseller olduğu belirtilmiştir.

Resim 13.

Ana sayfanın haberindeki Resim 13'te, Çiller'in ön tarafta yürüdüğü ve seçimden galip çıktığının görüntüsü verilmiştir. Çiller'in başbakanlığının ilk günlerinde kurmaylarını arkasına alması ve yürürken onlara dönerek adım atması birlik ve beraberlik içerisinde olduklarının mesajını vermiştir. Gazete sayfasında haber görselinin geniş yer kapladığı ve giydiği takım elbisesiyle, boynundaki fularıyla ve kıyafetine uygun ayakkabıları ile Çiller'in şıklığı görselde ön plana çıkarılmıştır.

Resim 14.

Gazetenin iç sayfasında yer alan Resim 14'te, partililerin alkışları arasında yürüyen Çiller'in, tarzını yansıtan fuları ve beyaz tayyörüyle partililere tebessüm eden hali verilmiştir. Gazete bu haber görselinde, ilk kadın siyasi lider olan ve elini Demirel'den kalma bir alışkanlık olarak öptüren Çiller'in, kendini ilk günden liderlik havasına kaptırdığı ve bir ana gibi vatandaşları kucaklayacağını yansıtmıştır.

Resim 15.

Gazetenin ana sayfa haberindeki Resim 15'te, Çiller'in yan taraftan çekilen görüntüsünde, endişeli ve düşünceli hali yansıtılmıştır. Gazete bu görselde, haber içeriğinde belirtilen CHP'lilerin sordukları sorulara, Çiller'in nasıl bir cevap verebileceğini düşünen halini vermiştir. Gazete, Çiller'in saçlarının gölgesinde bıraktığı yüzünün bir tarafını ışıklandırdığı görsele yer vermiş ve bu görüntü ile haber başlığını ilişkilendirmiştir.

Resim 16.

Resim 16'da gazetenin ana sayfadaki haberinde, Çiller'in yine beyazlar içindeki şıklığı ve eliyle saçını düzelterken bir görüntüsüne yer verilmiştir. Giydiği beyaz tayyörüyle fotoğraf karesinde yer alan Çiller, bu görüntüsüyle haber başlığı ve içeriğini geride bırakmıştır. Gazete, diğer parti liderlerinin birlikte sohbet ettiği Çiller'in ise hem bir kadın olarak hem de başbakan olarak onlardan ayrı durduğu görüntüsünü vermek istemiştir.

Resim 17.

Gazete Resim 17'deki haber görselinde, Çiller'in oldukça sinirli ve endişeli görünen hali ile haber başlığı aynı mesajı vermeye çalışmıştır. Görselin habere ait olmadığı ve Çiller'in elindeki içecekle içinde bulunduğu durum, haber içeriğiyle ilişkilendirilmiştir. Çiller'in, hükümet belirsizliğindeki çözüm arayışına, içtiği içeceklerle teselli bulmaya çalıştığını gösteren gazete, Deniz Baykal'ın da başbakanlığı bekleyen bir durumda olduğunu göstermiştir.

Resim 18.

Resim 18'deki iç sayfadaki görselde ise Resim 17'de verilen görselin tam aksine neşeli ve rahat tavırlarıyla, resmi bir biçimde Deniz Baykal ile Çiller'in tokalaşma anı verilmiştir. Gazete haber içeriğinde uzlaşma sağlanamadığı için koalisyonun bittiği bilgisini verirken, görselde ise çok mutlu ve sorunsuz bir şekilde bittiğinin mesajını vermiştir. Ana sayfa ve iç sayfadaki görsellerin birbirine uyumlu olmadıkları, gazetenin iki farklı görsel kullanmasının habere dikkat çekmek için yapıldığı belirtilmiştir.

Resim 19.

Ana sayfada verilen haberde Çiller görseli kullanılmamıştır. Gazetenin iç sayfasında yer alan görselde ise, Çiller'in elindeki kitapçıya bakarken hükümetin nasıl ve kim tarafından kurulacağını düşünen ve tedirgin olduğu görünen bir kare yansıtılmıştır.

Resim 20.

Gazete ana sayfa haberinde yer verdiği resim 20'de, Çiller'in uzaklara bakan, düşünceli aynı zamanda vakarlı bir duruş sergilediği bir görüntü kullanmıştır. Haber görselinde, haberin içeriğindeki önem yansıtılmıştır. Ayrıca gazete Çiller'in bakışlarındaki kararlılığı da görselde vurgulamıştır.

3.4. TÜRKİYE GAZETESİ'NDE ÇİLLER

Gazete haberlerine bakıldığında hükümetin iç ve dış icraatlarındaki haberlerde hemen hemen hiçbir olumsuz yargıya yer verilmemiştir. Gazetenin hükümet yanlısı bir politika izlediği görülmüştür.

3.4.1. Haber Başlıkları

“DYP’ye taze kan ve heyecan Çiller Dönemi” (14 Haziran 1993).

“Devlet Güneydoğuda” (17 Temmuz 1993).

“Türk-İş’ten grev tehdidi” (11 Ağustos 1993).

“Çiller’den Atina’ya çok sert mesajlar” (5 Temmuz 1995).

“Avrupa’dan çifte destek” (23 Kasım 1995).

“Madrid’te büyük adım” (17 Aralık 1995).

Türkiye Gazetesi haberleri incelendiğinde, Çiller Hükümeti’nin iç ve dış siyasette yaptığı icraatlarını, gazete taraflı bir şekilde ele almıştır. Hükümetin başarılı olduğu haberlere tam sayfa ayrılmışken, başarısız olduğu ya da olumsuz sayılabilecek haberlerin gazetede yer almadığı görülmüştür.

Türkiye Gazetesi’nin *“DYP’ye taze kan ve heyecan Çiller Dönemi”* haber başlığında, Çiller’in ülkede bir heyecan yarattığının ve ülkenin daha dinamikleşeceğinin mesajı verilmiştir. Haber başlığında *“Taze kan ve heyecan”* sözüyle Çiller’in daha genel başkan olduğu gün, başbakan olacağını öne süren gazete, yeni bir dönemin başladığını belirterek önceki hükümete göndermede bulunmuştur. Gazete ana sayfanın tamamını Çiller haberine ayırarak Çiller’e desteğini göstermiştir.

Gazetenin *“Devlet Güneydoğu’da”* haber başlığında, terör eylemleri sonucunda devletin bu örgüte kayıtsız kalmadığını ve terör eylemlerinin gerçekleştirildiği bölgeye gittiğini ele almıştır. Gazetenin kullandığı başlıkta, teröristlere fırsat verilmeyeceğinin ve devletin, gerektiğinde Güneydoğu’ya giderek bölge halkının yanında olduğunun altı çizilmiştir.

Gazetede yer alan *“Türk-İş’ten grev tehdidi”* haber başlığında, haber içeriğinde Çiller’in işçi ve memura ücret zammı yapmadığı ve memurun grev hakkını “tehdit” olarak

verdiği belirtilmiştir. Gazete, haber başlığında Çiller'den yana bir tutum sergilemiş ve gazetenin haberi tek taraflı yansıttığı görülmüştür.

Türkiye Gazetesi'nin “Çiller'den Atina'ya çok sert mesajlar” haber başlığında, başbakanın ülke dışında da teröre karşı dik duruş sergilediğini göstermiştir. Çiller'in terörü destekleyen Yunanistan Hükümeti'ne ağır ithamlarda bulunması ve bunun bedelinin ağır olacağını vurgulayan gazete, Çiller'i destekleyen bir başlık kullanmıştır. Haber başlığı, kalın punto ve büyük yazı sitili ile yazılarak iki sütunda yer almış ve sayfanın dikkat çeken başlığı olmuştur.

Gazete, “Avrupa'dan çifte destek” haber başlığında, Türkiye'nin Gümrük Birliğine üyeliğini, AB dış ilişkiler Komisyonu'nda Yunanistan'ın istememesine karşın diğer ülkelerce onaylandığını vurgulamıştır. Gazete, İngiltere Başbakanının da bizzat Çiller'i desteklediği haberine yer vermiş ve bunu da çifte destek olarak değerlendirmiştir. Gazete, haber başlığında Avrupa'nın verdiği bu desteğin, Çiller'in çabaları sonucunda verildiğini ima etmiş ve Çiller'i desteklemiştir.

Haber başlığını “Madrid'de büyük adım” olarak veren gazete, Türkiye'nin AB ilişkilerinde büyük bir yol aldığını ve üyelik sürecinin başladığını duyurmuştur. Gazete haber başlığında, Madrid'de yapılan bu görüşmeyi Çiller'in adımı olarak taraflı bir şekilde göstermiştir.

3.4.2. Haber Spotları

“İkinci turda 933 oyla DYP Genel Başkanlığına seçilen Tansu Çiller, Türkiye'nin 50. ve ilk kadın başbakan olma unvanını da kazandı... Çiller, gelecek günlerin Türkiye'sinde önemli kararlara imzasını atacak” (14 Haziran 1993).

Gazetenin 14 Haziran 1993'teki haber spotunda, Tansu Çiller'in oy çokluğuyla DYP'ye Genel Başkan seçilmesine yer verilmiştir. Hükümetin henüz meclisten güvenoyu almamış olmasına rağmen gazete, Çiller'i başbakan olarak göstermiştir. Çiller'in, “Türkiye'nin ilk kadın başbakanı” unvanını aldığını özellikle belirten gazete, kadın olmasından dolayı olaylara farklı yaklaşacağını düşündüğünden, Çiller'in şimdiden ülke için önemli kararlar alacağını öne sürerek Çiller Hükümeti'nden yana olduğunu göstermiştir.

“Hükümet Güneydoğu’ya çıkarma hazırlığını tamamladı. Önemli kararlar ve büyük projeler Bakanlar Kurulu’nun Güneydoğu’daki toplantısında açıklanacak...” (17 Temmuz 1993).

17 Temmuz 1993’te yer alan haber spotunda, ülkede terör eylemlerinin artması sonucu Çiller’in Güneydoğu’ya gideceği belirtilmiş ve konunun hassasiyeti dolayısıyla önemli kararların aldığı bildirilmiştir. Gazetenin, haber spotunda bilgiyi olduğu gibi aktardığı ve herhangi bir tutum içerisinde olmadığı görülmüştür.

“Bakanlar Kurulu 400 bin işçinin greve çıkmasını kararlaştırırken, Başbakan televizyondan yaptığı konuşmada işçileri halka şikâyet etti. ” (11 Ağustos 1993).

Gazetenin 11 Ağustos 1993’teki haber spotunda, işçilerin hakkını araması için grev yapmasını hükümetin istemediği ve bunu da halka şikâyet olarak iletmediği belirtilmiştir. Spotta, grev yapacak olan işçilerin konu hakkındaki düşüncelerine değil, yalnızca başbakanın görüşüne yer verildiği görülmüş ve gazetenin hükümet yanlısı politikasının yansıtıldığı ortaya konmuştur.

“Yunan halkı, at gözlüğü takmış yöneticilerinizi uyarın” (5 Temmuz 1995).

5 Temmuz 1995’te yer alan haber spotunda, Çiller’in teröre karşı dik duruşu ve Yunanistan Başbakanına sert ve ağır sözlerle uyarıda bulunduğu görülmüştür. Gazete, terörü destekleyen Yunanistan Devleti’ni kendi halkına şikâyet ederek yöneticilerinin gerçeği göremediğini söyleyen Çiller’i desteklemiş ve spotta Yunan halkının kendi hükümetine gerçeği göstermesi gerektiğini belirtmiştir.

“İngiltere Başbakanı Major, Çiller’le yaptığı bir saatlik görüşmeden sonra “Türkiye’nin Gümrük Birliği’ne girişini destekliyoruz” dedi. Baykal’ın Alman Kinkel ve 6 ülke bakanı ile yaptığı görüşmeden de “destek sözü” çıktı.” (23 Kasım 1995).

Gazetenin 23 Kasım 1995’teki spotunda, Çiller ve Baykal’ın Gümrük Birliği’ne girme çabalarından dolayı İngiltere ve Almanya dâhil 8 ülkeden Türkiye’ye destek sözü verildiği belirtilmiştir. Gazete bu haber spotunda, Türkiye’nin önemli bir girişimde bulunduğunu ve yabancı ülkeler karşısında imajının olumlu yönde değiştiğini göstermek istemiştir.

“Türkiye, Avrupa Birliği’ne tam üyelik sürecinin startını Madrid’de verdi: “Batı’ya büyük yürüyüş” (17 Aralık 1995).

Gazete 17 Aralık 1995'teki haber spotunda, Türkiye'nin yıllardır süren bir mücadele sonucu AB'ye üyeliğinin başladığını, batılı ülkeler seviyesine geldiğini ve bu adımın batıya karşı atılan en büyük adım olduğunu belirtmiştir. Gazete, spotta Türkiye'nin attığı adımların uluslararası alanda iyi karşılanıp destek verilmesinin, Türkiye açısından çok önemli projelerin gerçekleşeceğine yer vermiştir.

3.4.3. Haber Metinleri

Türkiye Gazetesi'nde yer alan haber metinlerinde, Çiller'in dış ilişkiler, terör ve diğer alanlarda yaptığı icraatlar hiçbir şekilde eleştirilmemiş ve hemen hemen bütün haberler destekleyici biçimde verilmiştir.

“Doğru Yol Partisi'nin dün yapılan olağanüstü büyük kongresinde genel başkanlığa İstanbul Milletvekili Tansu Çiller seçildi. Öteki adaylar İsmet Sezgin ve Köksal Toptan birinci turu Çiller'in açık farkla önde bitirmesi üzerine, ikinci tura geçilmeden çekildiklerini açıkladılar. İkinci tura tek aday olarak katılan Tansu Çiller 933 oy alarak DYP'nin beşinci genel başkanı oldu. Çiller aynı zamanda ilk kadın başbakan olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin 50. Hükümetini de kuracak.”

Haber metninde, Türkiye'nin ilk kadın başbakanı olan Çiller'in, erkek rakiplerini büyük bir oy farkıyla geride bırakması ön plana çıkarılmıştır. Gazete, haberde yıllardır siyasetin içerisinde olan Köksal Toptan ve İsmet Sezgin'in, Çiller karşısında başarısız olduğu ve bu yüzden geri çekildikleri algısını oluşturmuştur. Çiller'in genel başkanlık seçimini kazandığı oy sayısını da özellikle belirten ve Türkiye'de ilk kadın başbakan olduğunu vurgulayan gazete, metnin tamamında Çiller'i desteklemiştir.

“Başbakan Tansu Çiller, bir taraftan bölücü örgüt PKK'nın eylemlerine karşı alınacak tedbirleri TBMM'de gurubu bulunan siyasi parti liderleri ile görüşmelerini sürdürürken bir taraftan da Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin ekonomik yönden güçlendirilmesi için hazırlanan projelerin uygulamaya geçirilmesi çalışmalarını yoğun bir şekilde sürdürüyor.”

Haber metninde Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin terörden dolayı kalkınamadığı ve gelişemediğini belirten gazete, Tansu Çiller'in bölgede yaşayan insanların yanında olduklarını göstermiştir. Hükümet'in muhalefetle birlikte hareket ettikleri imasında bulunan gazete, bölge halkının güvenini kazanması ve terör eylemlerinden kurtulması için bazı projeler içerisinde olduklarını göstererek bir algı oluşturmuştur.

“Yaklaşık 400 bin işçiyi ilgilendiren toplu sözleşme görüşmeleri çıkmaza girince, Türk-İş başkanlar kurulu 25 Ağustos tarihinde grev kararı aldı. Başbakan Tansu Çiller ise TV kanallarından yaptığı konuşmalarda, işçileri halka şikâyet ederek, “İşçimize daha fazla ücret artışı verelim yoksa daha çok yatırım mı yapalım?” diye sordu. Hükümet-Türk-İş gerginliği dün yeni bir görünüm kazandı.”

Gazetede yer alan metinde, grev hakkını kullanan işçiler karşısında bir tutum alan Çiller’in, işçileri halka şikâyet etmesi ele alınmış ve işçilere yapılan haksızlık, haklı bir durum gibi gösterilmiştir. Gazete, haberde işçilerin ücretlerine zam istemesi talebini göz ardı etmiş, zam yapmak yerine daha çok yatırım yapalım diyen Başbakan Çiller’in ifadelerine yer vermiştir. Böylece gazetenin, konuyu başka bir tarafa çektiği ve okuyucuda yeni bir algı oluşturduğu belirlenmiştir.

“Başbakan Tansu Çiller, DYP grubu toplantısında yaptığı konuşmada Yunanistan’ın PKK’yı beslediğine dair birtakım belgeler kanıtlar olduğunu belirterek, “Türkiye’ye kefen biçmeye kalkanların sonunu tarih yazmıştır. Böyle bir gaflet içine düşenler gencecik bir nesli suların altında bırakıp kaçmıştır” dedi.”

Gazete haber metninde, Yunanistan’ın PKK’yı desteğine tepki gösteren Çiller’in, ülkeyi karşısına almaktan çekinmediği ve elindeki belgelere dayanarak konuştuğunu belirtmiştir. Gazete, Yunanistan’ın kendi halkının zarar göreceğini belirten Çiller’in ifadesiyle bu tutumun bedelini genç neslin çekeceğini ve sorumlusunun da kendi hükümetleri olduğunu vurgulamıştır. Çiller’in sözlerinin aktaran gazete, haber metninde bu yanıltan bir an önce dönülmesi gerektiğini ima etmiştir.

“Türkiye’nin Avrupa ile Gümrük Birliği konusunda Başbakan Tansu Çiller, İngiltere’de temaslarda bulunurken, Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Deniz Baykal, Almanya’da altı ülkenin dışişleri bakanları ile ortak bir toplantıya katıldı.”

Gazetede yer verilen metinde, Türkiye’nin dış ülkelerdeki statüsünde, Çiller ve Baykal’ın çabalarının büyük bir önem taşıdığı belirtilmiştir. Gazete, haber metninde Baykal ve Çiller’in yoğun bir çalışma içerisinde olduğuna yer vermiştir.

“AB toplantılarını dışarıda bekleyerek geçiren Türkiye, artık bu zirvelerde yer almaya hazırlanıyor. Tüm dünyanın gözlerini çevirdiği AB zirvesinde çok önemli kararlar alınıyor. Avrupa Birliği liderlerinin önümüzdeki 5 yıllık süre için belirledikleri hedefler arasında Türkiye dâhil komşu ülkelerle işbirliği ve diyalogun geliştirilmesi de yer alıyor”.

Gazete, haber metninde Türkiye’nin AB konusunda dış ülkelerde saygınlık kazandığı ve komşu ülkelerin de desteklerini aldığını belirtmiştir. Metinde, Türkiye’nin

daha önceki ilişkilerde bu seviyede olmadığını ve toplantıları dışarıda bekleyerek geçirdiğini vurgulayan gazete, AB toplantılarına Türkiye'nin bizzat katılacağını altı çizmiş, gelecek 5 yıl içerisinde Türkiye'nin AB yolunda hedefine ulaşacağını belirtmiştir.

Türkiye Gazetesi'nin haberleri değerlendirilirken politikasını hükümet doğrultusunda yaptığı ve genelde olumlu haberlere yer verdiği şeklinde yorumlanmıştır.

3.4.4. Haber Görselleri

Türkiye Gazetesi'nde yer alan haberlerin hepsinde Başbakan Tansu Çiller'den yana bir tutum olduğu ve övgüyle bahsedildiği belirlenmiştir.

Resim 21.

Gazete, resim 21'de görüldüğü gibi ana sayfayı Çiller'in genel başkan seçildiği haberine ayırmış ve görsellere metinlerden daha fazla yer vermiştir. Çiller'in, genel başkan seçilmiş olmasından dolayı mutlu ve sevinçli olduğunu yansıtan gazete, Çiller'in ellerini yukarı kaldırmasıyla seçimden zaferle çıktığı vurgulamıştır. Gazete sağ alt köşede görselde ise Çiller'in rakipleriyle birlikte el ele olan fotoğrafını vererek aralarında herhangi bir gerginliğin veya tartışmanın olmadığını göstermiştir.

Resim 22.

Gazetenin iç sayfa haberde yer verdiği Resim 22’de, Çiller’in genel başkanlık seçiminde rakibi olan İsmet Sezgin ile bir şeyler konuşurken çekildiği görseli yer almıştır. Gazete, haber görselinde Çiller’in partisindekilerle birlik-beraberlik içinde olduğunu gösterirken, başını Sezgin’e yaslamış şeklinde konuşmalarını ise onun desteğine ihtiyacı olduğu şeklinde yansıtmıştır.

Resim 23.

Ana sayfa haberinde yer alan resim 23’te, Çiller’in devletin zirvesindeki isimlerden biri olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde, askerin içinde bulunduğu durumu üzüntülü bir şekilde izlediği yansıtılmak istenmiştir. Gazete başbakanın vakarlı duruşuyla devletin bu işi çözeceğini vurgularken, genelde tebessüm eden halinin dışında, haberde asık suratlı bir görsele yer vermiştir.

Resim 24.

Gazetenin ana sayfa haberindeki Resim 24'te, Çiller'in haber içeriğine ilişkin olmayan bir görseli verilmiştir. Çiller'in rahat duruşu ve sohbetten memnun kalmış görüntüsünü yer veren gazete, Çiller'in halkı kendi düşünceleri doğrultusunda birlik içinde olmaya çağırdığını vurgulamıştır. Gazetenin diğer haberlerde olduğu gibi bu haberiyle yine Çiller'i destekleyen bir tutum gösterdiği belirtilmiştir.

Resim 25.

Ana sayfadaki haberde yer alan Resim 25'te, gazete haber başlığında "Atina'ya çok sert mesajlar" sözlerini, Çiller'in elleri aşağıda ve dik bir duruşla yürüdüğü görsel ile ilişkilendirerek vermiştir. Haber görselinde, Çiller'in sert ve dik duruşunun teröre destek veren Yunanistan'a bir mesaj niteliğinde olduğu belirtilmiştir. Habere geniş yer veren gazetenin görsele ise az yer verdiği görülmüştür.

Resim 26.

Gazetenin ana sayfa haberindeki Resim 26’da, Çiller’in İngiltere Başbakanı Major ile samimi ve haber başlığındaki “Avrupa’dan çifte destek” sözünü gösteren bir görüntü yer almıştır. Haber görselinde, iki ülke liderinin tokalaşma anında objektife tam dönerek güler yüzlü poz vermeleri iki ülke liderinin de yaptıkları görüşmeden memnun kaldıklarını göstermiştir. Gazetede Çiller haberine ana sayfada geniş yer vermiştir.

Resim 27.

Gazetenin ana sayfa haberinde yer alan Resim 27’de, Fransa Cumhurbaşkanı Chirac’ın Çiller’in elini nezaketen öptüğü ve bu inceliği daha önce yine gösterdiğinin altı çizilmiştir. Gazete, haber görselinde iki liderin de haberin içeriğinden duyduğu mutluluğu yansıtmış ve görselde iki liderin birbirine karşı olan nezaketi en önemli detay olarak değerlendirilmiştir.

SONUÇ

Kadınların kamusal alanda yer almaya başlaması, toplumsal bir dönüşüm sürecini de beraberinde getirmiştir. Birçok alanda etkin olan kadınlar, siyasal alana girdikten sonra toplumda ayrı bir statü kazanmıştır. Erkek mesleği olarak görülen siyasette, kadınlar ilk yıllarda herhangi bir tecrübe sahibi olmadığı için çok aktif olamamıştır. Böylece kadınlar siyasette etkin olan erkeklerin kontrolünde olmuşlardır. Yıllar geçtikçe siyasette deneyim kazanan Türk kadınları gelebileceği en üst noktalara gelmişlerdir.

Türkiye’de kadınların siyasete girme çabası, devletin batılılaşma arzusunda olması ve batılı ülkeler karşısında demokratik bir ülke olduğunu göstermek istemesiyle daha kolaylaşmıştır. Kadınların toplumsal/kamusal alanda etkin olmaları, Osmanlı’nın kuruluş döneminden itibaren başlamıştır. Bu dönemlerde vakıf ve hayır kurumlarında yöneticilik yaptığı bilinen kadınların daha sonraları siyasi hareketlerde yer alması yıllarca süren mücadeleler sonucu gerçekleşmiştir. Osmanlı döneminde Kadınlar Halk Fırkası içerisinde yer alan kadınlar, bu fırka vesilesiyle hak ve özgürlüklerine ulaşma çabaları göstermişlerdir. Kendi hak ve hukukları için mücadele edecek olan kadınların kurmuş oldukları bu fırka, devletin müdahalesiyle kapatılmıştır. Böylece devlet yetkililerinin kendilerine muhalif bir hareket istememesinden dolayı kadınların siyasi alana girmelerine engellenmiştir. Osmanlı döneminden 1934 yılına kadar kadınlar birçok hareketin içerisinde bulunmuş olsa da başarılı olamamışlardır. Ancak, 1934 yılında Atatürk’ün kadınlara seçme ve seçilme hakkını tanıması sonucu, kadınlar 1935 yılında genel seçimlere katılmıştır. 1934’te siyasi haklarını kazanan kadınların, siyaset hayatına başladıkları 1934 yılından 1980 yılına kadar herhangi bir görev içerisinde bulunmadıkları, yalnızca seçimlere katılıp milletvekili seçilmekle kaldıkları belirlenmiştir. Ancak kadınlar 1980 yılından itibaren bu sınırları aşmış ve siyasette daha aktif olmuşlardır. 1980’lerden sonra kadın milletvekili sayısında çok fazla bir artış olmamasına rağmen, kadınlar bakanlık görevlerine getirilmiştir. Türkiye’nin ilk kadın bakanı Türkan Akyol olmuştur. Daha sonra Hayriye Nermin Neftçi, İmren Aykut, Güler İleri ve Tansu Çiller’in bakan olmaları kadınların siyaset alanında daha çok yer aldığını göstermiştir. 1993 yılında ise Tansu Çiller’in başbakan olmasıyla kadınlar siyasi yaşamda gelebileceği en üst konuma yükselmiştir.

Tansu Çiller, 1990'da Doğru Yol Partisi'ne katılarak siyasete adım atmıştır. DYP Genel Başkan Yardımcısı olan ve 1991 genel seçimlerine kadar partide aktif rol alan Çiller, 1990'da İstanbul Milletvekili seçilerek siyasi yaşamına başlamıştır. Çiller, yaşının genç olması ve akademik alandaki başarısıyla kısa sürede siyasette benimsenen bir isim olmuştur. 1993'te DYP Genel Başkanı olduktan sonra 16 Haziran 1993'te de Türkiye'nin ilk kadın başbakanı olmuştur. 1993 ve 1996 yıllarında üç dönem başbakanlık görevini yürüten Çiller, ülke içindeki icraatlarının yanı sıra dış ülkelerle olan ilişkilerde de birçok alanda yer almıştır. Bunun yanında Türkiye'nin ilk kadın başbakanı olmasının avantajlarını yaşayan Çiller, dış ülke liderleri tarafından nezaketle karşılanan bir lider olmuştur. Böylece Çiller, kadınların siyasete bakış açısını değiştirmiş ve birçok kadına da örnek olmuştur.

Tansu Çiller, basın tarafından da çok ilgi gören bir lider olmuştur. Başbakan olduktan sonra siyasi yaşamı kadar özel yaşamıyla da basında çokça yer almıştır. Güzelliği, sarışınlığı, genç olması, beden dili ve giyim kuşamıyla dikkat çeken Çiller, siyasi hayatının dışında özel yaşamındaki haberlerle de gündemde kalmıştır. Çiller'i destekleyen basın organları, Çiller'in siyasetinden övgülerle bahsetmişken, muhalif olan basın organları ise Çiller'in siyasi icraatlarına basında çok yer vermeden eleştirmiş ve daha çok gaflarını ön plana çıkarmıştır.

Çiller haberlerinin yer aldığı gazetelerden Hürriyet, Cumhuriyet ve Türkiye gazetelerinin incelenmesi sonucunda, Hürriyet Gazetesi'nde genel olarak Çiller haberlerine yer verilmiştir. Gazete, haber başlıklarında haberi ön plana çıkarmış, spot ve metinlerde de haberin içeriğini detaylı olarak vermiştir. Kullanılan görsellerde ise haberden çok Çiller'in kendisi ön plana çıkarılarak haber desteklenmiştir. Gazete, Çiller haberlerine sayfasında genişçe yer ayırdığı ve haberlerde Çiller'in olduğu bir görsel kullanmaya gayret etmiştir. Gazetenin, haberle alakası olmasa bile yine Çiller'in başka bir fotoğrafını kullanıp haberlerini verdiği görülmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi, Çiller haberlerinde objektif bir tutum sergilememiş ve gündemde olan haberlere dahi ya çok az yer vermiş ya da hiç yer vermemiştir. Gazetede verilen Çiller haberlerin birçoğunda, Çiller'e ait veya habere dair herhangi bir görsel kullanılmadığı görülmüştür. Gazete, haber başlıklarının genelinde, haberin öneminden çok gazetenin Çiller'e bakışını yansıtmış, bazı haberleri ise yalnızca başlık ve spotla

vermiştir. Gazete, haberlerinde metinlere geniş yer vermesine rağmen, görsellere pek fazla yer vermemiştir. Çiller haberlerinde de genel olarak metinler çokça yer almış görselleri fazla kullanılmamıştır. Gazetenin Çiller haberlerinde ya portre fotoğraf kullandığı ya da haberle hiç ilgisi olmayan görseller kullandığı belirlenmiştir.

Türkiye Gazetesi Çiller haberlerinde, haber başlıklarını ana sayfada daima en üst tarafta kullanmış, spotlarda genelde Çiller'in sözlerini aktarmış ve bu sözleri haber metinleriyle de desteklemiştir. Gazetenin, Çiller haberlerinde Çiller'in görselinin yer almadığı haberi yok gibidir. Çiller'i destekleyen gazetenin, haber veya görsellerinde olumsuz bir söz veya görsele de yer vermediği belirtilmiştir. Çiller haberlerinin genelinde tam sayfa yer ayıran gazete, görsellere de aynı oranda yer vermeye çalışmıştır.

Üç ulusal gazetenin incelenmesi sonucu, Hürriyet Gazetesi haberin niteliğine göre haberi olduğu gibi vermeye çalışmıştır. Haber dilinde ve görsellerde, aşırı destek ve aşırı eleştiriden kaçınmış olan Hürriyet Gazetesi, başarılı bulduğu haberleri olduğu gibi, başarılı bulmadıklarını ise eleştirerek vermiştir. Cumhuriyet Gazetesi, Çiller haberlerini haber değeri gözetmeden vermiş, genelde ana sayfa ve iç sayfa haberlerinde görsellere yer vermemiştir. Türkiye Gazetesindeki Çiller haberleri, Çiller'i destekleyen ve genelde Çiller'in konuşmalarının aktarıldığı haberler olmuştur. Gazetenin Çiller'e alenen katıldığı ve Çiller haberlerinden yer yer övgüyle bahsettiği görülmüştür. Gazetede, Çiller'in fotoğrafsız haberinin pek olmadığı ve Çiller'in haberlerde eleştirilmediği belirtilmiştir.

Osmanlı döneminde kadınlar birçok sosyal alanda girişimlerde bulunmuş ve vakıflar kurmuş, çeşmeler, camiler yaptırmışlardır. Zamanla bu kurumlarda etkin olan ve kurmuş oldukları vakıfları yöneten kadınlar, edebiyat, yazarlık alanında birçok dergi ve gazetelerde yazılar yazmış, yayın hayatına dâhil olmuşlardır. Ardından siyasi hareketler içinde bulunmak istemişler ve Kadınlar Fırkasını kurmuşlardır. Birçok alanda girişimde bulunan kadınlar, bazı erkekler tarafından desteklenmişse de çoğu erkek yapılan kadın hareketlerine tepki göstermiştir. Erkek yönetimi altında bulunan kadınlar, girişimde bulundukları sosyal ve siyasi hareketlerde ya seslerini çıkaramamış ya da erkekler tarafından engellenmiştir. Kadınların kurduğu siyasi bir hareket olan Kadınlar Fırkası, devletin başka siyasi bir rakip istememesi üzerine kapatılmıştır.

Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin kurulduktan sonra kadınlara siyasi haklarını veren Atatürk, böylece kadınların devlet yönetiminde etkili olmasını sağlamıştır. 1934'te siyasi

haklarının tamamını kazanmış olan kadınlar, 1935'te genel seçimlere katılmış ve 18 kadın milletvekili TBMM'de yerlerini almışlardır. Seçildikleri ilk yıllarda siyasi alanda bilgisi bulunmayan ve deneyimsiz olan kadınlar, genelde mecliste arka sıralarda oturup erkek vekillerin konuşmalarını ve icraatlarını izlemekle kalmışlardır. 1999 yılına kadar en çok kadın milletvekili sayısı bu dönemde olmuş ancak kadın vekiller mecliste çok fazla bir rol almamıştır. Kadınlar meclise girdikten birkaç dönem sonra siyasette deneyim kazanmış ve mecliste kadın konularında konuşmalara başlamışlardır. Ancak 1946 yılında çok partili hayata geçiş döneminin başlamasıyla birlikte kadınlar istedikleri partiye girmiş ve o partilerin ideolojilerini benimsemişlerdir. Böylece kadın milletvekilleri, kadın konularını değil siyasi partilerinin görüşlerini yansıtmışlardır. 1935'ten günümüze değin çok yüksek konumlara gelmiş olan kadınların her alanda olduğu gibi siyasette de erkek baskısı ya da erkek kontrolünde görevlerini yaptıkları görülmektedir.

Özetle, Osmanlı'da başlayıp günümüze kadar gelen sosyal ve siyasal hareketlerde kadının önemi ve rolünün gelişmiş olmasıyla birlikte kadınların sosyal ve siyasal hareketlerinde tam manasıyla bir özgürlükten ya da bağımsızlıktan bahsetmek mümkün olmamıştır.

KAYNAKÇA

- Altındal, A. (2004). *Türkiye’de Kadın*. İstanbul: ALFA Basım Yayım Dağıtım
- Altındal, M. (1994). *Osmanlıda Kadın*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi
- Arat, N. (1996). *Türkiye’de Kadın Olmak*. İstanbul: Say Yayınları
- Arat, N. (1997). *Susmayan Yazılar*. İstanbul: Say Yayınları
- Arcayürek, C. (2001). *Etekli Demokrasi*. Ankara: Bilge Yayınevi
- Arı, M. (1998). *Erkek Egemen Mecliste Kadınlar: 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek*. Ankara: TODAİE Yayınları
- Avcı, Z. (1994). *Kadın Güncesinden Sayfalar*. İstanbul: Afa Yayınları
- Aykol, H. (2012). *Aykırı Kadınlar: Osmanlı’dan Günümüze Devrimci Kadın Portreleri*. Ankara: İmge Kitabevi
- Bebel, A. ve Dinçer, E (1966). *Kadın ve Sosyalizm 2. Cilt: Türk Toplumunda Kadın Sorunu*. (Çev: S. Z. Sertel). Ankara: Toplum Yayınları
- Belge, M. (1983). *Tarihi Gelişme Süreci İçinde Aydınlar Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. (Cilt: 1). İstanbul: İletişim Yayınları
- Bildirici, F. (1998). *Maskeli Leydi: Tekmili Birden Tansu Çiller*. Ankara: Ümit Yayıncılık
- Caporal, B. (1982). *Kemalizm ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*. (Çev.: E. Eyüboğlu). Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları
- Çaha, Ö. (2010). *Sivil Kadın: Türkiye’de Kadın ve Sivil Toplum*. Ankara: Savaş Yayınevi
- Çakır, S. (1994). *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul: Metis Yayınları
- Çalışlar, İ. (2011). *Halide Edip - Biyografisine Sığmayan Kadın*. İstanbul: Everest
- Çam, E. (1984). *Siyaset Bilimi*. İstanbul: Der Yayınları
- Demir, Z. (2015). *Türkiye’de Kadın ve Siyaset*. Ankara: 15 Kadim Yayınları
- Doğramacı, E. (1982). *Türkiye’de Kadın Hakları*. Ankara: Universal Yayınevi
- Doğramacı, E. (1989). *Türkiye’de Kadının Dünü Ve Bugünü*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları

- Doğramacı, E. (1993). *Türkiye’de Kadının Dünyü Bugünü*, Ankara: İş Bankası Yayınları
- Duran, B. (2012). *Türk Parlamento Tarihi*, Ankara: TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları
- Enginün, İ. (1986). *Halide Edip Adivar*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
- Enginün, İ. (2007). *Halide Edip Adivar’ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*. İstanbul: Dergah Yayınları
- Göksel, B. (1988). *Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
- Göksel, B. (1993). *Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Göle, N. (1992). *Modern Mahrem: Medeniyet Ve Örtünme*. İstanbul: Metis Yayınları
- İnan, A. (1975). *Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması: Tarih Boyunca Türk Kadının Görevleri*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- Kafesoğlu, İ. (1984) *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat
- Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma - Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: İ-Ü-Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları
- Kapani, M. (2010). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi
- Kışlalı, A.T. (2001). *Siyaset Bilimi*. Editör: Prof. Dr. Nüvit Gerek, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi web-ofset
- Onur İnce, H. (Ed.). (2015). *Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar III: Kadın ve Siyaset-Kültür-Toplum-Eylemi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları
- Özbudun, S. (1994). *Türkiye’de Kadın Olmak: Bir Toplumsal Dönemeç Üzerine Denemeler*. İstanbul: Yazın Dergisi Yayınları
- Sarıhan, Z. (2007). *Kurtuluş Savaşı Kadınları*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Say, G. (1998). *Siyasal Değişimde Kadın Boyutu*. İstanbul: Kurtiş Matbaacılık
- Talaslı, G. (1996). *Siyaset Çıkmazında Kadın*. Ankara: Ümit Yayıncılık
- Tekeli, Ş. (1982). *Kadınlar ve Siyasal-Toplumsal Hayat*. İstanbul: Birikim Yayınları

Tuğlacı, P. (1985). *Türkiye’de Kadın: Osmanlı Saray Kadınları*. İstanbul: Cem Yayınları

Üçok, B. (1984). *İslam’da Kadın*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

Yaraman, A. (1999). *Bir Demokrasi Tartışması: Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili*. İstanbul: Bağlam Yayınları

Yıldırım, B. (Ed.). (2015). *İletişim Araştırmalarında Yöntemler*. Konya: LİTERATÜRK academia

Yıldız, M. (2013). *Atatürk İnkılapları Sürecinde Kadın Devrimi: Türkiye’de Kadın Haklarının Siyasi Gelişimi (1923-1950)*. Ankara: Siyasal Kitapevi

Zihnioğlu, Y. (2003). *Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadınlar Birliği*. İstanbul: Metis Yayıncılık

Tezler

Demirkürek, İ. *1980 Sonrası Değişimin Işığında Kadın ve Liderlik Olgusu: Tansu Çiller Örneği*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011.

Güzel, M. *Kardak Krizi Sorunu Kapsamında Türk-Yunan İlişkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Enstitüsü, İzmir 2007.

İnternet Erişimleri

(<http://sandikgucu.com/politika-ve-siyaset-nedir-secim-ne-demek/> Erişim Tarihi: 15. 08. 2019)

(www.hurriyet.com.tr Erişim Tarihi: 13. 09. 2019)

(www.gzt.com Erişim Tarihi: 03.10. 2019)

(www.sonangazetesi.com Erişim Tarihi: 21. 11. 2019)

(<https://www.gzt.com/jurnalist/gecmisten-gunumuze-tum-yonleriyle-kardak-krizi-2606044> Erişim Tarihi: 23. 11. 2019)

Gazeteler

Cumhuriyet Gazetesi, 14.06.1993, 06.03.1996

Hürriyet Gazetesi, 14.06.1993, 06.03.1996

Türkiye Gazetesi, 14.06.1993, 06.03.1996

Ulus Gazetesi, 15 Şubat 1935

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Selcan ASLAN
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Gazetecilik Bölümü(2014)
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	